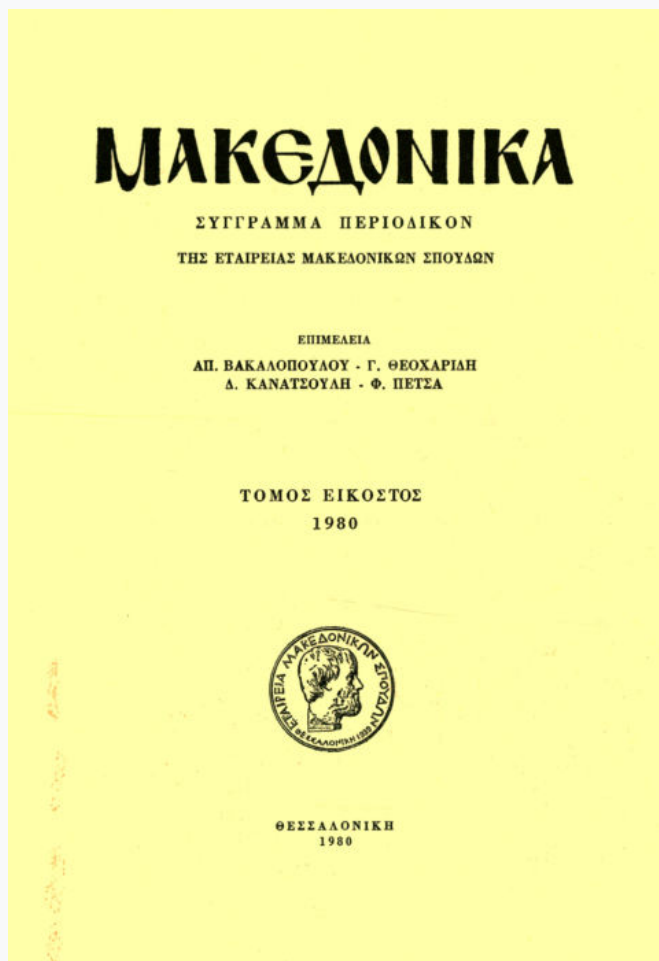

Μακεδονικά

Vol 20, No 1 (1980)

Ανέκδοτα έγγραφα και άγνωστα στοιχεία για κλεφταρματολούς και για την Επανάσταση (1821-1822) στη Μακεδονία και ιδιαίτερα στον Όλυμπο

Γιώργος Χ. Χιονίδης

doi: [10.12681/makedonika.401](https://doi.org/10.12681/makedonika.401)

Copyright © 2014, Γιώργος Χ. Χιονίδης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Χιονίδης Γ. Χ. (1980). Ανέκδοτα έγγραφα και άγνωστα στοιχεία για κλεφταρματολούς και για την Επανάσταση (1821-1822) στη Μακεδονία και ιδιαίτερα στον Όλυμπο. *Μακεδονικά*, 20(1), 103-166.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.401>

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΠΤΡΑΦΑ ΚΑΙ ΑΓΝΩΣΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΚΛΕΦΤΑΡΜΑΤΟΛΟΥΣ ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ (1821-1822) ΣΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΣΤΟΝ ΟΛΥΜΠΟ

Έδω και δέκα χρόνια άρχισα τήν έκδοση άνεκδότων έγγραφων για τούς Μακεδόνες όπλαρχηγούς τοῦ 1821 από τὸ «Άρχεῖον Άγωνιστῶν», πού διασώζεται στό «Τμήμα χειρογράφων» τῆς Έθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς ἐλληνικῆς πρωτεύουσας¹.

Ή προσπάθεια αὐτή με άπασχόλησε περισσότερο μετά τή δημοσίευση, πού ἔκαμα (1972) τοῦ «μητρώου τῶν άγωνιστῶν»², πού φυλάγεται, ἐπίσης, στήν ἴδια βιβλιοθήκη, γιατί συνειδητοποίησα τότε πόσες νέες πληροφορίες καί καινούργια, άγνωστα στοιχεῖα θά μπορούσαμε νά άποκτήσουμε,

1. Έτσι, δημοσίευσα μέχρι τώρα τίς ἐξῆς μελέτες, πού βασίζονται σέ έγγραφα από τὸ άρχεῖο τοῦτο: α) Σχεδίασμα περὶ τοῦ Γέρο Καρατάσου καί τῆς οἰκογενείας του, «Μακεδονικά» 9(1969)295-315, β) Έγγραφο τῆς ἱστορίας τῆς Μακεδονίας κατὰ τήν Τουρκοκρατίαν, συλλογή πρώτη, «Μακεδονικά» 14(1974)85-121, γ) Ή ἐκστρατεία καί ἡ ἐπανάστασις εἰς τὸν Όλυμπον κατὰ τὰ ἔτη 1821-1822, μετὰ άνεκδότων έγγραφων καί νέων στοιχείων περὶ τῶν Λαζαίων καί τοῦ Διαμαντῆ Νικολάου-Όλυμπίου, Θεσσαλονίκη 1975, έκδοσις τῆς Ε.Μ.Σ., δ) Οἱ Μακεδόνες πρόσφυγες τῆς Σκοπέλου στά 1829, «Μακεδονικά» 17(1977)124-137, ε) Οἱ «πάροικοι» τῆς Σκοπέλου, πού κατάγονταν από τή Χαλκιδική (1829), «Χρονικά Χαλκιδικῆς» 31-32(1977)3-15 καί στ) Κατάλογος ναυτικῶν με νέα στοιχεῖα για τίς ναυμαχίες στήν ἐπαναστατημένη Χαλκιδική (1821-1824), «Χρονικά Χαλκιδικῆς» 33-34(1978)3-62. Τά έγγραφα πού δημοσιεύονται πιό κάτω, σ' αὐτή τή μελέτη, δίνουν λύσεις σέ πολλά προβλήματα, ἀλλά καί τήν άφορμή καί τὸ ἔναυσμα καί για ἄλλες, πιό εἰδικές μελέτες, πού θά ἐπακολουθήσουν. Για τοῦτο—όπως γράφεται καί πιό κάτω, στό κυρίως κείμενο αὐτῆς τῆς μελέτης—καί δέν γίνεται ἐδῶ ἡ ἐξαντλητική τους κριτική ἐκμετάλλευση, μιά καί ὁ κύριος σκοπὸς τούτης τῆς μελέτης εἶναι ἱστοριοδιδικός. Οἱ βιβλιογραφικές παραπομπές πού ακολουθοῦν, προσπαθοῦν νά βοηθήσουν τούς ἐρευνητές για μιά, ἐνδεχόμενη, παράλληλη προσπάθειά τους. Σκοπεῦω, ἀκόμα, νά ἐκδώσω (όταν θά εἶμαι ἐτοιμος) ὁ λ α τὰ έγγραφα (ἄλλα ὁλόκληρα, ἄλλα σέ περίληψη-άποσπάσματα, ἀνάλογα με τήν ἀξία τους, από ἱστορική άποψη) τοῦ «Άρχείου Άγωνιστῶν». Τῇ σχετικῇ ἐργασία εἶχα συζητήσει (1975) με τὸν τότε Πρόεδρο τοῦ Δ.Σ. τῆς Ε.Μ.Σ., ἀείμνηστο καθηγητῇ Χαρ. Φραγκίστα, πού ἔνθερμα εἶχε ἐγκρίνει τῇ σχετικῇ δαπάνῃ για τήν προεργασία καί για τήν έκδοση.

2. Βλ. Γ. Χ. Χι ο ν ί δ η, Οἱ εἰς τὰ μητῶα τῶν άγωνιστῶν τοῦ 1821 ἀναγραφόμενοι Μακεδόνες, «Μακεδονικά» 12(1972)34-64, πού ἔδωσε τή δυνατότητα καί σέ ἄλλους μελετητές, νά γνωρίσουν τήν ὑπαρξῇ άγνωστων όπλαρχηγῶν ἢ καί νά ἐκδῶσουν τὰ έγγραφα τοῦ σχετικοῦ φακέλου τους από τὸ «Άρχεῖον Άγωνιστῶν».

ἐὰν θὰ δημοσιεύονταν ὅλα τὰ ἔγγραφα γιὰ τοὺς συμπατριῶτες ἥρωες, γιατί ἔτσι θὰ διαθέταμε νέο καὶ πλούσιο ὕλικό, ὥστε νὰ σχηματίσουμε τὴν ὀριστική κρίση μας γιὰ τὰ γεγονότα τῆς ἐπαναστάσεως καὶ γιὰ τὴ συμβολὴ τῶν Μακεδόνων ἀγωνιστῶν καί, μάλιστα, ὄχι μονάχα στὴ Μακεδονία, ἀλλὰ καὶ σὲ ὅλη, τὴν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα, ἀφοῦ εἶναι πιά γνωστό, πὼς τοῦτοι δὲν ἀρκέστηκαν στὴν ἐπανάσταση τῶν ἰδιαίτερων πατρίδων τους, ἀλλὰ (μετὰ τὴν ἀποτυχία τῆς ἐπαναστάσεως σ' αὐτὲς) κατέφυγαν στὶς ἄλλες ἐπαναστατημένες περιοχὲς τῆς Ἑλλάδος καὶ πρόσφεραν ὅσα μποροῦσαν, συχνὰ μάλιστα καὶ τὴν ἴδια τὴ ζωὴ τους. Ἔτσι, ὅσα γράφτηκαν στὶς αἰτήσεις («ἐκθέσεις») τῶν ἰδίων τῶν ἀγωνιστῶν ἢ τῶν οἰκογενειῶν τους, ποὺ ὑπέβαλαν στὶς «Ἐπιτροπὲς Ἀγῶνος», ζητώντας τὴν ἠθική καὶ οἰκονομική ἀποκατάστασή τους, περιέχουν πολύτιμα στοιχεῖα (πού, συχνὰ, εἶναι ἄγνωστα ἀπὸ ἄλλες πηγές) γιὰ τὴ δράση τους, γιὰ τὶς διαφορὲς μάχες κ.λ.

Πολλὰ λοιπὸν ἔχει νὰ κερδίσει ἡ ἱστορική ἔρευνα καὶ ἡ ἀλήθεια ὅταν δημοσιευτεῖ ὁλόκληρο τὸ ὕλικό τοῦ Ἀρχείου Ἀγωνιστῶν (ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ 200.000 ἔγγραφα περίπου), ὅπως καὶ τὸ ἀνάλογο, ποὺ διασώθηκε στὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους, στὸ Ἀρχεῖο τῆς Ἱστορικής καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος, στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς, σὲ ἄλλες βιβλιοθηκὲς, σὲ μοναστήρια κ.ά., ὥστε νὰ γίνῃ ὕστερα δυνατὴ ἡ κατάρτιση ἐνὸς πλήρους βιογραφικοῦ λεξικοῦ τῶν Μακεδόνων ἀγωνιστῶν, ποὺ τὴ σύνταξή του καὶ ἐγὼ ἔχω προγραμματίσει γιὰ τὸ μέλλον. Δυστυχῶς ὅμως μιὰ παρόμοια, συστηματικὴ καὶ γενικὴ, προσπάθεια δὲν ἐγίνε μέχρι τώρα καὶ φοβοῦμαι ὅτι θὰ ἀργήσει πολὺ ἀκόμα.

Στὰ χρόνια 1975-1976 διέμεινα καὶ στὴν Ἀθήνα καὶ ἔτσι μοῦ δόθηκε ἡ δυνατότητα νὰ μελετήσω καὶ νὰ ἀποδελτιώσω ὁλόκληρο τὸ «Ἀρχεῖον Ἀγωνιστῶν» τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης σ' ὅ,τι ἀφορᾷ στοὺς Μακεδόνες καὶ στὴ Μακεδονία. Ἐλπίζω μάλιστα ὅτι θὰ μπορέσω τελικὰ νὰ ὁλοκληρώσω καὶ τὴν ἀντιγραφὴ-φωτογράφηση ὅλων τῶν ἐγγράφων, ποὺ ἀφοροῦν σὲ Μακεδόνες, καὶ ποὺ ἤδη τὰ ἔχω ἐντοπίσει καὶ καταλογογραφήσει. Ἄλλωστε, ἔχω κάνει κιόλας (σύγχρονα μὲ τὴ μελέτη καὶ τὴν ἀποδελτιώση ὅλου τοῦ ἀρχείου) καὶ τὴν προεργασία τούτη γιὰ τὰ πιὸ σημαντικὰ ἔγγραφα.

Στὴ μελέτη ποὺ ἀκολουθεῖ δημοσιεύονται (ὁλόκληρα ἢ σὲ ἀποσπάσματα καὶ περίληψη, ἀνάλογα μὲ τὴ σπουδαιότητά τους) ὅσα ἔγγραφα ὑπάρχουν στοὺς φακέλους (τοῦ πιὸ πάνω ἀρχείου) τῶν πιὸ ἀξιόλογων ἀγωνιστῶν, πρέπει ὅμως νὰ ληφθεῖ ὑπ' ὄψη ὅτι ἔχουν δημοσιευθεῖ ἤδη (ἀπὸ τὸ ἴδιο ἀρχεῖο) ὅσα ἀναφέρονται στοὺς Καρατασαίους, στὸν Ἀγγ. Γάτο, στοὺς Ζιακκαίους, στὸν Τροῦπκο, στὴν οἰκογένεια Κασομούλη κ.ά. Ἰακου-στοὺς ὀπλαρχηγούς τῆς Μακεδονίας.

Τὰ στοιχεῖα, ποὺ περιέχονται στὰ κείμενα, ποὺ δημοσιεύονται ἀμέσως πιὸ κάτω, εἶναι ἀξιόλογα καὶ σημαντικά, γιατί δὲν μᾶς προσφέρουν μονάχα

ἄγνωστες πληροφορίες καὶ εἰδήσεις γιὰ τοὺς ἴδιους τοὺς ἀγωνιστὲς καὶ τὶς οἰκογένειές τους, ἀλλὰ μᾶς δίνουν καὶ νέες ἀπαντήσεις καὶ (σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις) ὀριστικὲς λύσεις σὲ πολλὰ ἐρωτήματα, ποὺ θὰ ἦσαν ἄλυστα μέχρι τώρα.

Θὰ ἀκολουθήσει λοιπὸν ἡ δημοσίευση τῶν ἐγγράφων καὶ εὐθὺς ἀμέσως θὰ γίνεи (ὅπου χρειάζεται) ἡ ἀξιολόγηση τῆς σημασίας τους καὶ ἡ ἀναφορὰ στὰ νέα στοιχεῖα, ποὺ ἀποκοτῶμε ἀπὸ τὸ καθένα χωριστά, σὲ σύγκριση πάντα μὲ ὅσα ξέραμε μέχρι τώρα, μὲ βάση καὶ τὴ σχετικὴ βιβλιογραφία.

Ἡ μελέτη αὐτὴ χωρίζεται σὲ δύο μέρη.

Στὸ π ρ ὢ τ ο μ έ ρ ο ς δημοσιεύονται ὅσα ἔγγραφα καὶ στοιχεῖα ἀναφέρονται σὲ ἀγωνιστὲς, ποὺ κατάγονταν ἀπὸ τὴ Μακεδονία-Ὀλύμπο, ὅπως γιὰ τοὺς Δῆμο Νικολάου-Ψαροδῆμο, τὸν Κώστα Νικολάου, τοὺς Συροπουλαίους (Σύρους), τοὺς Λιακοπουλαίους, τοὺς Λαζαίους, τοὺς Πετσαβαίους, τὸν Γ. Ζαχειλα κ.ἄ.

Στὸ δ ε ὕ τ ε ρ ο μ έ ρ ο ς δίνονται καινούργιες πληροφορίες γιὰ ἀγωνιστὲς, ποὺ προέρχονταν ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα ἀλλὰ ἀγωνίστηκαν στὴ Μακεδονία καὶ ἰδιαίτερα ἀποκοτῶμε νέα στοιχεῖα γιὰ ναυτικούς, ποὺ μετεῖχαν στὴν ἐκστρατεία τοῦ Ὀλύμπου, ὅπως καὶ γιὰ τὸν Γρηγ. Σάλλα, τὸν Δημ. Τζῆνο κ.ἄ. Τὸ τμήμα τοῦτο τῆς μελέτης ἔχει περισσότερο ἱστοριοδικὸ χαρακτήρα καὶ ἡ ἀξιολόγηση τοῦ νέου ὕλικου αὐτῆς τῆς ἐργασίας θὰ γίνεи σὲ μιὰ δεύτερη ἐκδοσὴ τῆς μονογραφίας μου «Ἡ ἐκστρατεία καὶ ἡ ἐπανάστασις εἰς τὸν Ὀλύμπον κατὰ τὰ ἔτη 1821-1822», ποὺ κυκλοφόρησε (1975) στὶς ἐκδόσεις τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, στὴν πρώτη ἐκδόσή της.

Α'. ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ-ΟΛΥΜΠΙΟΙ ΑΓΩΝΙΣΤΕΣ

1. Ὁ Δῆμος Νικολάου ἢ Ψαροδῆμος Ὀλύμπιος, ἀξιωματικὸς 5ης τάξεως.

α) Εἰ σ α γ ω γ ι κ ᾶ. Στὸ ἐσώφυλλο τοῦ φακέλου του σημειώθηκε πὼς ἦταν ἐκατόνταρχος τάξεως (1830), ὅτι πολέμησε στὰ 1821-1832, ὅτι εἶχε 2 πληγῆς καὶ ὅτι τοῦ ἀναγνωρίστηκε ὀφειλόμενο (ἀπὸ τὸ Κράτος) χρέος 440 φοινίκων.

Στὸν φάκελό του, στὸ «Ἀρχεῖον Ἀγωνιστῶν» τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Ἀθηνῶν, διασώθηκε (στὸ πρωτότυπο) ἡ πιὸ κάτω 5σέλιδη αἴτησή του (α/α 7.450), ποὺ δημοσιεύεται ὁλόκληρη, γιατί περιέχει ἀξιόλογες καὶ καινούργιες πληροφορίες καὶ γιὰ τὴν ἐπανάσταση στὴν Κασσάνδρα¹, στὸν

1. Γιὰ τὶς ναυμαχίες καὶ τὰ πολεμικὰ γεγονότα στὴ Χαλκιδικὴ (Κασσάνδρα-Ἄγιον Ὅρος) ἔγραψα εἰδικὴ μελέτη, ὅπου δημοσιεύεται ἕνας κατάλογος ναυτικῶν ποὺ πολέμη-

Ο λυμπο¹, όπως και για την επανάσταση και για την καταστροφή της Νάουσας², όπως και για άλλα πολεμικά γεγονότα. Γενικά,λόκληρο το κείμενο

σαν εκεί. (Βλ. την έκτη μελέτη μου της 1ης σημειώσεως). Τόν κατάλογο τούτο κατάρτισα με βάση τους αντίστοιχους φακέλους τους, του ίδιου 'Αρχείου 'Αγωνιστών. Πρόκειται λοιπόν για πρωτότυπο υλικό. Για τους Σκοπελίτες και Σκιαθίτες αγωνιστές δημοσίευσε τα σχετικά έγγραφα ο 'Ιω. Ν. Φραγκούλας, 'Αγωνιστάι του 1821 έκ της νήσου Σκοπέλου, «'Αρχείον Θεσσαλικών μελετών» 3(1974)75-115 (και σέ ανάτυπο) και του 'Ιδίου, Σκιαθίτες αγωνιστές του 1821, «'Αρχείον Ευβοϊκών μελετών» 21(1977)75-121. 'Από τούτους άρκετοί έλαβαν μέρος και στίς ναυμαχίες της Χαλκιδικής και του 'Ολύμπου.

1. Για την επανάσταση στον 'Όλυμπο βλ. Γ. Χ. Χιονίδη, 'Η έκστρατεία και η επανάστασις εις τόν 'Όλυμπον, έ.ά. Τα έγγραφα που δημοσιεύονται πιό κάτω προσθέτουν νέα, άγνωστα και αξιόλογα στοιχεία, βλ. όμως και τη βιβλιογραφία, που μνημονεύεται στίς παρακάτω σημειώσεις. Βλ. ακόμα και τα British documents of the history of the Macedonian, στη σειρά The Archives of Macedonia, τ. 1 (1797-1839), Σκόπια 1968, έπιμέλεια Hristo Andonov-Poljanski, αριθμός εγγράφων 39, 42, 43 και 44 (της 22.11. 1821, 3.4.1822, 11.4.1822 και 25.4.1822), σ. 222-223, 224-226, 227 και 227-228, αντίστοιχα. Για τίς μεταγενέστερες επαναστατικές προσπάθειες των Μακεδόνων-'Ολυμπίων αγωνιστών βλ. βιβλιογραφία στίς σημειώσεις 1-3 της 45 σελίδας της προαναφερμένης μελέτης μου και τίς βιβλιογραφικές παραπομπές, που γίνονται στίς πιό κάτω σημειώσεις, όπως και την 3η εικόνα αυτής της μελέτης, όπου σχετική έπιστολή του Διαμαντή Νικολάου. Πρβλ. ακόμα και 'Ακαδημίας 'Αθηνών, Μνημεία της 'Ελληνικής 'Ιστορίας. 9. 'Επιτομαί εγγράφων στον Βρεταννικό 'Υπουργείον 'Εξωτερικών. Γενική άλληλογραφία. 'Ελλάς, τ. Α', μέρος πρώτον, έπιμέλεια 'Ελευθερίου Πρεβελάκη και Φιλίππου Γλυτσής, 'Αθήναι 1975, αριθμός εγγράφων 910-912 (1830), σ. 313-314, 1296 (1831), σ. 437-438 και 1415 (1831), σ. 486.

2. Για τα χρονολογικά ζητήματα, που προκύπτουν γύρω από την επανάσταση στη Νάουσα, βλ. Γ. Χ. Χιονίδη, Τα γεγονότα εις την περιοχήν Ναούσης-Βεροίας κατά την επανάστασιν του 1822, προβλήματα κατά την χρονολόγησιν των, «Μακεδονικά» 8 (1968)211-220, όπου και βιβλιογραφία. Πρβλ. ακόμα και Γ. Χ. Χιονίδη, 'Η έκστρατεία και η επανάστασις, δ.π., σ. 30, 40 και 58-59 και όσα έγραψε ο Βασίλειος Σφυρόερας, στην 'Ιστορία του 'Ελληνικού 'Εθνους, τ. ΙΒ', 'Αθήναι 1975, σ. 234-235. Πρβλ. Κωνσταντίνου 'Απ. Βακαλοπούλου, 'Ανέκδοτα ιστορικά στοιχεία, αναφερόμενα στη Μακεδονία πριν και μετά τό 1821, Θεσσαλονίκη 1975, σ. 51, 58, 63 και 95-96, 'Αποστόλου Ε. Βακαλοπούλου, 'Ιστορία της Μακεδονίας, 1354-1833, Θεσσαλονίκη 1969, σ. 594-595 και το 'Ιδίου, 'Ιστορία του Νέου 'Ελληνισμού, τ. Ε', Θεσσαλονίκη 1980, βλ. επίσης, British documents..., δ.π., σ. 228, πρβλ. όμως και τίς σ. 222 και 225-226. Οί διδόμενες διαφορετικές ήμερομηνίες όφείλονται στο ότι ειδήσεις αναφέρονται σε διάφορες φάσεις του άγώνα και μάλιστα σε περισσότερα μέτοπα τών μαχών της Νάουσας, ενώ δέν πρέπει νά μάς διαφεύγει και τό γεγονός ότι οι ξένοι πληροφοριοδότες χρησιμοποιούν κιόλας τό γρηγοριανό («νέο») ήμερολόγιο, ενώ οι 'Ελληνες τό ιουλιανό («παλιό») και έτσι δικαιολογείται συχνά τό ένδεχόμενο «άνοιγμω» τών 13 ήμερων.

Για την επαναστατημένη Νάουσα βλ. και τη μελέτη του Κώστα Σπανού, 'Οκτώ έγγραφα του Γιάννη Κασμούλη, «Μακεδονικά» 19(1979)259-270, όπου δημοσιεύονται πληροφορίες για την τύχη της οικογένειας του αγωνιστή τούτου, που βρίσκóταν στη Νάουσα.

τῆς «ἐκθέσεως» τοῦ Ψαροδήμου¹ εἶναι μία πρωτότυπη πηγή με σημαντικές ιστορικές πληροφορίες, γι' αὐτὸ—ὅπως σημειώθηκε ἤδη—καὶ δημοσιεύεται χωρὶς περικοπές, ὅπως καὶ φωτογραφία τῆς (βλ. εἰκ. 1). Ἡ ἀναφορά εἶναι συχνὰ ἀσύντακτη. Διορθώθηκαν (σιωπηρὰ) μερικά ἀπὸ τὰ πολλὰ ὀρθογραφικὰ κ.λ. λάθη τοῦ γραφέα, ἢ ἀντιγραφέα, ποὺ (ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὴν ἀντιπαραβολή-σύγκριση με τὰ γράμματα τῆς ὑπογραφῆς του) δὲν ἦταν ὁ Ψαροδήμος, ἀλλὰ κάποιος ἄλλος:

β) Ἡ ἐκθέση τοῦ Ψαροδήμου.

Λαμία τὴν 23 Ἰουνίου 1865

σ. 1 Ἐκθεσις τοῦ ἀγῶνος ἀπὸ τὰ 1821 μέχρι τοῦ 1827 καὶ τῆς ἀφίξεως τοῦ Καποδιστρίου τοῦ Δ. Ν. Ὀλυμπίου ἢ Ψαροδήμου, χαρακτηρισμένου Ταγματάρχου.

Πρὸς

Τὴν Σεβ. τοῦ ἀγῶνος Στρατιωτικὴν ἐξεταστικὴν Ἐπιτροπὴν.

Κύριε Πρόεδρε,

Λαμβάνω τὴν τιμὴν, διὰ τῆς παρουσίας ἐκθέσεώς μου, νὰ φέρω ὑπ' ὄψιν τῆς Σεβαστῆς Ἐπιτροπῆς, τὰς κάτωθεν, κατὰ τὸν Ἱερὸν ἀγῶνα, ἐκδουλεύσεις καὶ θυσίας μου, ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1827 καὶ τῆς ἀφίξεως τοῦ Καποδιστρίου, αἵτινες ἔχουσιν ὡς ἀκολούθως.

Κύριε Πρόεδρε,

Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπαναστάσεώς μας τοῦ 1821 με εὔρεν ὀπλαρχηγὸν καὶ οὐχὶ πολίτην, οὐδὲ ἀπλὸν στρατιώτην, ἀλλὰ ὀπλαρχηγόν, ὥς καὶ οἱ λοιποὶ τῆς πατρίδος μας ὀπλαρχηγοὶ τοῦ Ὀλύμπου.

Κατὰ τὸ 1821, γενομένου ἐν Ὀλύμπῳ συμβουλίου, εἰς τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Διονυσίου, ὅλον τῶν ἐγγεγραμμένων εἰς τὴν παροῦσαν μου λοιπῶν ὀπλαρχηγῶν, ἤτοι τοῦ Διαμαντῆ Νικολάου Ὀλυμπίου, Γέρο Καρατάσου, Ἀγγελῆ Γάτζου, Λογοθέτου τῆς Νιαούσσης ἢ Ζαφειράκη, Γιωργίου Συροπούλου, Τόλια Γ. Αἰζῶν, Λήμου καὶ Γιωργίου Τζαχλίων, Μπίνου Κωνσταντίνου καὶ Λιάκου Διαμαντῆ, ἀποφασίσθη ἀπὸ κοινοῦ καὶ παμψηφεί νὰ δώσωμεν βοήθειαν εἰς τὴν Κασσάνδραν καὶ τὸ Ἅγιον Ὅρος. Κατὰ συνέπειαν ἀπεφασίσθη νὰ μεταβῶμεν τρεῖς ὀπλαρχηγοί, ὁ ὑποφαινόμενος, ὁ Κωνσταντῖνος Μπίνος καὶ ὁ Λιάκος Διαμαντῆς. Μετέβημεν ὅθεν παραχρῆμα εἰς Κασσάνδραν με 180 ἐκλεκτοὺς στρατιώτας, ἀρχηγούντος ἐκεῖ τοῦ Μανουὴλ Παπᾶ. Τὶς πόρτες,

1. Μέχρι τώρα ξέραμε μηδαμινὰ πράγματα γι' αὐτὸν τὸν ἀξιόλογο Μακεδόνα ἀγωνιστῆ. Βλ. Ἰωάννου Πετρώφ, Περίδοξος κλεφτουριά τῆς Μακεδονίας, βιογραφία 28 κλεφταρματολῶν τῆς, εἰσαγωγή, μετὰ καταλόγου τῶν ἀνεκδότων ἔργων τοῦ Πετρώφ, προσήκων καὶ ἐπιμέλεια Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Θεσσαλονίκη 1972, σ. 137. Πρόκειται γιὰ οἰκογένεια ἀγωνιστῶν, ποὺ τὸ ἐπιθετὸ τῆς ἐμφανίζεται (σὲ διάφορα ἔγγραφα, πιστοποιητικὰ ἀγωνιστῶν κ.ά.) μετὰ τὸν τύπο «Ψαροδημαῖου», ἢ «Ψαροδήμου» ἢ «Ψαροδήμος» κ.λ.

σ. 2 ὅπου ἦσαν τοποθετημένοι ὁ Ἀρχηγὸς Μανουὴλ Παππᾶς μὲ ἀσθενῆ στρατόν, ἅμα / ἰδόντες ἡμᾶς ἐνθαρρύνθησαν κατὰ τὸ μᾶλλον. Ὁπου, μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ἐφθασεν ὁ Λουμπουτὶ πασᾶς, μετὰ 25 χιλιάδων στρατοῦ, γενομένης δέ, ἅμα τῇ ἀφίξει των, πεισματώδους μάχης, ἐκπληρώσαμεν τὸ πρὸς τὴν πατριίδα μας ἱερὸν καθήκον, ἀναδειχθέντες νικηταί, ἐπιστρέψαντος τοῦ πασᾶ εἰς τὴ Θεσσαλονίκην, ἀμέσως, μετὰ ἀπεριγράπτου ζημίας. Μάρτυρες δὲ τοῦ λόγου μου ὑπάρχουν εἰς τὴν ζωὴν ὁ Ἐπίσκοπος Μαντινείας Θεοφάνης, Σιατιστέας, καὶ Γιαννάκης Χαντζῆ Πέτρου. Μετὰ τὸ πέρασ θθεν τῆς μάχης αὐτῆς ὁ ἐκ τῶν 24 χωριῶν τοῦ Βόλου ἀρχηγὸς ἐκεῖ Κυριάκος Μπασδέκης ἐζήτησε καὶ οὗτος βοήθειαν ἀπὸ ἡμᾶς, καθ' ὅσον ἐπρόκειτο νὰ μεταβῇ ἐκεῖ ὁ Βαϊράμ πασᾶς. Ἀμέσως, διὰ τῶν πλοίων, μετέβημεν ἐκεῖ, ὅπου, ἡμέραν παρ' ἡμέραν, περμενετο ὁ ρηθεὶς πασᾶς. Ἀφοῦ οὗτος μετέβη ἀπὸ Λάρισαν εἰς Ζητούνι, τότε ὁ Ὀδυσσεὺς εἰδοποίησε παραχρῆμα τὸν Βασδέκην [διὰ] τὸν σκοπὸν καὶ τὴν ἀφίξιν τοῦ ἀναφερομένου πασᾶ καὶ ὅτι σκοπὸν εἶχε νὰ διαβῇ διὰ τὴν Λειβαδιάν. Ἀμέσως, ἐκ Τρικέρων, διὰ τῶν πλοίων, μετὰ 800 στρατιωτῶν, μετέβημεν καὶ ἀποβιβάσθημεν εἰς Παλιουροχώρι, πλησίον τῶν Βασιλικῶν, ὅπως, συμφώνως μετὰ τῶν ἐκεῖ εὐρισκομένων ἐθνικῶν στρατευμάτων, ἐμποδίσωμεν τὴν διάβασιν τοῦ πασᾶ, ἀλλὰ μὴ εὐδοκοῦντος τοῦ καιροῦ ἐμποδίσθησαν τὰ πλοῖα καὶ δυστυχῶς δὲν ἐφθάσαμεν ἐμπροσθέντως, μὴ δυνηθέντες νὰ λάβωμεν μέρος εἰς τὴν μάχην αὐτήν. Ὁ πασᾶς οὗτος, νικηθεὶς, ἐπέστρεφεν εἰς Ζητούνι. Συνεντεύξως δὲ γενομένης μετὰ τῶν ὀπλαρχηγῶν, Ὀδυσσεὺς καὶ Γ. Δοβουνιώτου, ἀποφασίσθη νὰ μεταβῶμεν εἰς Στυλίδα, ὅπου ἦσαν οἱ Τοῦρκοι ὠχυρωμένοι. Κατὰ συνέπειαν, ἐπιβιβάσθημεν ἀμέσως εἰς τὰ ἴδια πλοῖα, μετὰ τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Γ. Δοβουνιώτου, νῦν δὲ ὑποστρατήγου, καὶ ἐλάβαμεν διευθύνειν πρὸς τὴν Στυλίδα. Ἐμποδίον δὲ παρουσιαζόμενον ἀνέμον, ἀντὶ εἰς Στυλίδα, προσωρμίσθημεν εἰς Μεγάλον Γαρδίκι, κατεχομένον καὶ αὐτὸ ἀπὸ τὸν ἴδιον ἐχθρόν. Ἀμέσως, ἀποβιβάσθημεν καί, μάχης γενομένης, οὐκ ὀλίγην ἤτταν ἔλαβον παρ' ἡμῶν ὅλοι καὶ ἀρκετοὺς ζῶντας ἐζωγρήσαμεν, ἐν οἷς [ἦτο] καὶ εἰς υἱὸς μπέη. Μετὰ ταῦτα, ἐπιβιβάσθημεν καὶ πάλιν εἰς τὰ πλοῖα, ἀπεράσαμεν εἰς τὴν Λιθάδα, ὅπου, ἐκεῖ, ἔγινεν ὁ ἔρανος τῶν λαφύρων, τῶν ἐκ Γαρδικίου ληφθέντων ἐκ τῶν Ὀθωμανῶν. Κατόπιν, ἡμεῖς διευθύνθημεν, διὰ τῶν πλοίων, εἰς Τρίκερι, ὁ δὲ Γ. Δοβουνιώτης ἐπανῆλθεν εἰς τὴν προτέραν θέσιν του.

Ἄμα τῇ ἀφίξει μας εἰς Τρίκερι, εἰδοποιήθημεν διὰ τὴν στενὴν πολιορκίαν τῆς Νισούσσης, παρὰ τῶν ἐκεῖ πατριωτῶν μας ὀπλαρχηγῶν καί, χωρὶς νὰ χάσωμεν καιρὸν, ἐπιβιβάσθημεν εἰς τὰ πλοῖα καὶ ἐφθάσαμεν ἐγκαίρως, ὅπου καὶ ἀμέσως ἄρχισαν αἱ ἀδιάκοποι μάχαι, εἰς τὸ Κολινδρό, εἰς Κίτρος, εἰς Καστανιά, εἰς Φούντα, εἰς Μακρινὰ Ράχη, εἰς Στόχοβα καὶ εἰς τὸ Καραβί (ὅπου ἐκεῖ ἐπληρώθη ὁ ὀπλαρχηγὸς Γεώργιος Συρόπουλος), εἰς δὲ τὴν τελευταίαν, εἰς Μηλιάν, ἐνικήθημεν παρὰ πολυαρίθμου τουρκικοῦ στρατοῦ, τὴν αὐ-

σ. 3 τὴν δὲ ἡμέραν, Ἀπριλίον 4 τοῦ 1822, ἐχαλάσθησαν καὶ οἱ ὅπλαρχηγοὶ Γέρο Καρατάσος καὶ Ἀγγελῆς Γάτζου (ὁ δὲ Λογοθέτης Ζαφειράκης καὶ ὁ υἱὸς / τοῦ Γέρο Καρατάσου ἐφρονεύθησαν). Μετὰ ταῦτα, οἱ σωθέντες οὗτοι ὅπλαρχηγοί, διευθύνθησαν, διὰ ξηρᾶς, εἰς Ἀσπροπόταμον, πρὸς τὸν ἐκεῖ ὅπλαρχηγὸν Νικολὸ Στορνάρην, ἐμεῖς δὲ μὲ τὰ πλοῖα, ἀπῆλθαμεν εἰς Σκιάθον.

Ἐπεσαν δὲ εἰς τὰς ἄνω ρηθείσας μάχας πολλοὶ ἐκ τῶν συγγενῶν μας καὶ ὧς καὶ ὁ αὐτάδελφός μου Γιώργιος, ἡ δὲ αὐταδέλφη μου Ἄννα, μεθ' ἑνὸς τέκνου τῆς, διετούς, αἰχμαλωτίσθη καὶ διὰ ξαγορὰν αὐτῶν ἐπλήρωσα 17 χιλιάδας γρόσια τοῦ καιροῦ ἐκείνου, ὅπως τὴν ἀπαλλάξω ἐκ τῶν βρωμερῶν χειρῶν τῶν Ἀγαρηνῶν.

Μετὰ τὴν εἰς Σκιάθον διαμονὴν μας, ὁ Ἄρειος Πάγος διώρισε τὸν ἐξάδελφόν μου Διαμαντὴν Νικολάου Ὀλύμπιον ἀρχηγὸν εἰς τὰ Βρυσάνια τῆς Εὐβοίας, καὶ μετ' αὐτοῦ ἀμέσως μετέβην ἐκεῖ, ὅπου καὶ εἰς τὸ μέρος αὐτὸ ἐκπληρώσαμεν τὸ ἱερὸν στρατιωτικὸν πρὸς τὴν πατρίδα καθήκον μας, εἰς ὅλας τὰς γενομένας ἐκεῖ μάχας, ὅπου καὶ ἐπληρώθη βαρέως ὁ αὐτάδελφός μου Ἀναγνώστης καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ὥς ἐκ τῆς βαρείας πληγῆς του, ἀπεβίωσε καὶ ἐτάφη εἰς Ξηροχώριον. Ἡ δὲ καταστροφή τοῦ στρατοῦ μας εἰς Βρυσάνια προῆλθεν ὥς ἐκ τῆς ἐπὶ πολλῆς διαμονῆς ἄνεν οὐδεμιᾶς συντηρήσεως, οἷον μισθοδοσίας, τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων, ἀπέναντι πολυαριθμοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, γνωστοῦ ὄντος τοῖς πᾶσι. Ἐκ τῶν περιπετειῶν ὅθεν τούτων ἠγαγκάσθημεν νὰ ὑποχωρήσωμεν εἰς ἰσχυροτέραν θέσιν, ὅπως, δι' αὐτῆς, δυνήθωμεν καὶ ἀντιτάξωμεν κατὰ τοῦ πολυαριθμοῦ ἐχθροῦ. Ὁχρωθέντες ὅθεν εἰς τὰ Ντερβένια πρὸς τὴν ὁδὸν τοῦ Ξηροχωρίου, ὅπου καὶ ἐκεῖ ἔφθασε πάλιν ὁ ἐχθρὸς τὴν ἐπιούσαν καί, μάχης γενομένης, ἐφονεύθη ὁ ὅπλαρχηγὸς Λιάκος, ἐξάδελφος πρῶτος τῆς μητρὸς μου, καὶ πολλοὶ στρατιῶτες, ὥστε, μὴ δυνήθοντες νὰ ὑπομείνωμεν εἰς τὴν ἀντίστασιν τοῦ ἐχθροῦ, διεσκορπίσθημεν ἕκαστος ὅπως καὶ ὅπου ἡδυνήθη. Τέλος πάντων καὶ πάλιν κατεφύγαμεν εἰς Σκιάθον. Μετ' οὐ πολὺ ἐφθασεν ἀπεσταλμένος ὁ στρατηγὸς Περγαμβὸς καὶ ἀμέσως μετ' αὐτοῦ γενομένου συμβουλίου ἀπ' ὅλους τοὺς ἐκεῖ ὅπλαρχηγούς, ἀπεφασίσθη νὰ καταλάβωμεν τὸ Τρίκερι καὶ θέσεως ὀχυρᾶς, ὅπως φέρωμεν περισπασμὸν εἰς τοὺς ἐχθρούς. Ἀμέσως ἐγένετο οὕτω καὶ ἀπῆλθομεν εἰς Τρίκερι. Μόλις καταλάβσαμεν τὰς προσδιορισθείσας θέσεις ἔμαθεν ὁ ἐχθρὸς καὶ διευθύνθη πρὸς τὸ μέρος μας, διοικούμενος ἀπὸ τὸν Καλιόπασαν, μάχης δὲ γενομένης, εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἀλατᾶ, κατεστρέψαμεν ὁλόκληρον τὸν ἐχθρικὸν στρατὸν, πεσόντος καὶ τοῦ ἰδίου πασᾶ. Ἐκ δὲ τῶν ζώντων, ἅπαντες παρ' ἡμῶν ἐξωγήθησαν, ἀναβόνος (;) πλέον τῶν 270 Ὀθωμανῶν, τοὺς ὁποίους διήλθομεν ἐκ στόματος μαχαίρας. Μετὰ παρέλευσιν διμήνου διαμονῆς μας πρὸς φύλαξιν τῶν ὁμορηγῶν μας τῶν 24 χωριῶν τοῦ Βόλου, ἐφθασεν ἕτερος πασᾶς μετ' ἀρκετῆς καὶ σ. 4 οὗτος δυνάμεως, ὅστις καὶ ἐζήτησεν ἀνακωχὴν ὅπλων, μὲ τὴν συμφωνίαν / οἱ μὲν Τούρκοι νὰ ἀπέλθωσιν ἅπαντες ἐκ τῶν 24 χωριῶν, αὐτὸ δὲ τοῦτο νὰ πρά-

ξωμεν καὶ ἡμεῖς καὶ μόνον πρὸς φύλαξιν αὐτῶν νὰ μένῃ ὁ ὀπλαρχηγὸς Δημήτριος Μπαστέκης, αὐτάδελφος τοῦ φονευθέντος Κυριάκου, μετὰ 200 ὄπλων, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Τοῦτο δὲ ἐγένετο, διότι ὁ στρατὸς μας ἐστερεῖτο πολεμοφοδίων καὶ τὸν ἄρτον τῆς ἡμέρας.

Μετὰ ταῦτα, ὁ στρατὸς μας οὗτος, εἰς πολλά, ἄλλα μέρη καὶ πολλάκις διαφόρους ἐπιδρομὰς ἔκαμεν, ἐκπληρώσας πάντοτε τὸ καθήκον του καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὰς νήσους Σκίαθον καὶ Σκόπελον, πρὸς φύλαξιν αὐτῶν καὶ τῶν ἐκ διαφόρων περίπου τῶν 20 χιλιάδων ψυχῶν, κατατρεχθέντων καὶ καταδιωκομένων ἀδελφῶν μας, καὶ ὡς ἄσυλον ἔχοντες τὰς νήσους αὐτὰς οἱ ἐξ ὅλων τῶν μερῶν καταστρεφόμενοι.

Ἀκολουθῶς, ἦλθεν ὁ Ἰωάννης Κωλέττης, ὡς ἀπεσταλμένος τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως καὶ μᾶς ἀνήγγειλεν ὅτι εἶναι μεγάλη ἀνάγκη νὰ καταληφθῇ ἐκ τοῦ ἡμετέρου στρατοῦ ἡ Ἀταλάντη, ἵνα δι' αὐτῆς φέρωμεν ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὰ ἐκεῖ ἐδρεύοντα καὶ τὴν διάβασιν εἰς τὰς Ἀθήνας τῶν στρατευμάτων τοῦ Κιουταῖ. Ἐπιβιβάσθημεν ἀμέσως εἰς τὰ πλοῖα καὶ ἐφθάσαμεν εἰς Σκάλα Ἀταλάντης καὶ ἀμέσως ἀποβιβάσθημεν, διευθυνθέντες εἰς Ἀταλάντην. Μόλις ἤρχισεν ἡ μάχη ἀπὸ τοὺς κατέχοντες αὐτὴν ἐχθροὺς, αἰφνης ἐφθασεν ἐκ Λειβαδιᾶς, ὅστις εἶχεν εἰδοποιηθῇ διὰ τὴν ἀφίξίν μας, ὁ Μουστάμπης, μετὰ 4 χιλιάδας Ὀθωμανῶν, ὥστε, μὴ δυνηθέντες ἡμεῖς ν' ἀντιπιάσωμεν ἀλλ' οὔτε ὀχυρὰν θέσιν νὰ καταλάβωμεν, νικηθέντες καὶ ἀπολέσαντες πλεόν τῶν 50 ἀνδρῶν, εἰς δὲ [ἦτο] καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Ἀρχηγοῦ Ἐμμανουὴλ Παππᾶ καὶ ὁ ὀπλαρχηγὸς Ντηλιάγγελος, ἐπεστρέψαμεν κατασπευσμένως εἰς τὴν Σκάλαν τῆς Ἀταλάντης, κακῶς ἔχοντες, καὶ ἀμέσως ἐπιβιβάσθημεν εἰς τὰ πλοῖα, ἐπιστρέψαντες εἰς τὰς ἰδίας νήσους τῆς διαμονῆς μας.

Μετὰ παρέλυσιν καὶ πάλιν καιροῦ, ἐφθασεν ὁ Ἀδὰμ Δούκας, ἀπεσταλμένος καὶ οὗτος τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως μετὰ τῶν ὀπλαρχηγῶν Κριεζότουν καὶ Βάσσου Μανροβουνιώτου. Ἀπεφασίσθη καὶ πάλιν νὰ μεταβῶμεν εἰς Τρίκερι καὶ καταλάβωμεν αὐτό. Μετέβημεν ὅθεν διὰ τῶν πλοίων ὅλοι ὁμοῦ εἰς Τρίκερι, ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ πόλις αὕτη εἶχεν ὀχυρωθῇ δυνατὰ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς καὶ τοὺς ἰδίους Τρικεριώτας, τρεῖς δὲ κατὰ συνέχειαν ἡμέρας ἐμέναμεν εἰς τὸ ὑπαιθρον, ἐν ὥρᾳ δυνατοῦ χειμῶνος, διαρκούσης τῆς μάχης νυχθημερόν, ἀλλ' ἐστάθη ἀδύνατον νὰ φέρωμεν ἀποτέλεσμα, ὡς ἐκ τῆς δυνατῆς ὀχυρωσίας των. Εὐτυχῶς ὅμως ἐφθασε καὶ ἕτερος τουρκικὸς στρατὸς, διοικούμενος παρὰ τοῦ Νορκασέβρανη μπεῆ, καὶ συγκείμενος ἐκ 1.200 περίπου ἐκλεκτῶν Ἀλβανῶν. Ἡθέλησαν νὰ ὀχυρωθῶσιν ἀπέναντι ἡμῶν καὶ νὰ μᾶς πολεμήσωσι, μὴ δώσαντες ὅμως οἱ ἡμέτεροι εἰς αὐτοὺς καιρόν, ὀλικὸν τῆς ὀχυρωσίας των, ἐπιτέσαμεν κατ' αὐτῶν, φονεύσαντες τὸν μπεῆν Νορκασέβρανην καὶ ἕνα ἕτερον, ὡς καὶ τοῦ λοιποῦ στρατοῦ των φονευθέντος καὶ ζωγρηθέντος παρ' ἡμῶν. Μετὰ ταῦτα, ὡς ἐκ τοῦ δριμυτάτου χειμῶνος, μὴ δυνηθέντες νὰ διαμεί-

νωμεν ἐκεῖ, οἱ μὲν Ἀδὰμ Λούκας, Κριεζώτης καὶ Βάσσος ἐπέστρεψαν εἰς Σαλαμίνα, ἡμεῖς δὲ εἰς τὰς ἰδίας νήσους.

- σ. 5 Μετὰ ταῦτα, ἔφθασεν εἰς Σκίαθον καὶ Σκόπελον ὁ ναύαρχος Μιαούλης καὶ ἀνήγγειλε τὴν ἀφίξιν τοῦ Καποδιστρίου καὶ τὴν διαταγὴν νὰ μεταβῶμεν εἰς Μέγαρα, διὰ νὰ οργανωθῶμεν. Ὅθεν ἅπας ὁ ἐν ταῖς νήσοις εὐρισκόμενος στρατός, παραχρῆμα μετέβημεν εἰς Μέγαρα, ὅπου ἐκεῖ διοργανώθημεν εἰς χιλιαρχίας καὶ ἐτέθημεν εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ στρατάρχου Ὑψηλάντου, παρενρθεντός καὶ εἰς τὰς δύο τελευταίας μάχας, τοῦ Ἀνυφορήτου καὶ Πέτρας.

Γνωστὸν δὲ εἰς πάντας εἶναι ὅτι, ἀπὸ τὸ 1821 καὶ μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ Κυβερνήτου, οὐδεὶς τῶν ὀπλαρχηγῶν, καὶ μέχρι τοῦ τελευταίου στρατιώτου, ἔλαβε μισθὸν παρὰ τίνος, ἐν οἷς καὶ ὁ ὑποφαινόμενος, κατὰ τὰ μέρη, εἰς τὰ ὁποία ἡμεῖς εὐρισκόμεθα. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι, ἐκ τῶν ληφθέντων, εἰς τὰς διαφόρους μάχας, τοῦ ἐχθροῦ λαφύρων, ἐνθαρρύναμεν τοὺς ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν μας στρατιώτας καὶ πολλάκις ἐφοδιάζαμεν αὐτοὺς καὶ ἐκ τῶν ἰδίων μας χρημάτων.

Ἐξ ὅλων αὐτῶν, τῶν γνωστῶν, ἐκτεθέντων, παρατηρεῖ ἡ Σεβαστὴ Ἐπιτροπὴ, δηλαδὴ μόχθους, κόπους, φόνους, αἰχμαλωσίας, θυσίας, κινήτης καὶ ἀκινήτου, περιουσίας τοῦ ὑποφαινομένου μετὰ τῶν λοιπῶν ὀπλαρχηγῶν, ἐκ τῶν ὁποίων, ἐκτὸς ἑμοῦ καὶ τοῦ Γεωργίου Τζαχόλα, οὐδεὶς, ἐκ τῶν λοιπῶν τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, ὑπάρχει εἰς τὴν ζωνήν.

Κατὰ συνέπειαν, μὴ ἔχοντος εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα οὔτε σπιθαμὴν γῆς διὰ νὰ ταφῶ, εὐρισκόμενος καὶ ἄνευ μισθοῦ ἀπὸ 27 περίπου ἐτῶν, καὶ χαρακτηρισμένος Ταγματάρχης, τοντέστιν Λοχαγός, ἐνῶ οἱ ὁμοίοβαθοί μου σήμερον εἶναι Ἀντισυνταγματάρχαι καὶ Συνταγματάρχαι καὶ μάλιστα στρατιῶτες, τοὺς ὁποίους εἶχον ὑπὸ τὰς διαταγὰς μου, βλέπω σήμερον νὰ κατέχουν τὸν βαθμὸν τοῦ πραγματικοῦ Ταγματάρχου, ὃς εὐαρεστηθῇ, ἀφοῦ πρῶτον ἑκαστος τῶν Σεβαστῶν μελῶν βάλλῃ τὴν χεῖρα του εἰς τὴν καρδίαν [νὰ] ἀποφασίσῃ καὶ δι' ἐμέ, ὅτι νομίσῃ δίκαιον.

Ὑποσημειοῦμαι ὁ εὐπειθέστατος
Δ. Ν. Ὀλύμπι(ος) ἡ Ψαροδῆμος
Χαρακτηρισμένος Ταγματάρχης.

γ) Πα ρ α τ η ρ ῆ σ ε ι ς. Ἡ ἀναφορὰ τοῦ Ψαροδήμου εἶναι μία συνοπτικὴ ἐξιστόρηση τῶν ἀγώνων ὅλων τῶν Μακεδόνων-Ὀλυμπίων ὀπλαρχηγῶν στὴν ἰδιαίτερη πατρίδα τους καὶ στὴν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα.

Πληροφοροῦμαστε ἀκόμα ἀπὸ τὸ πιὸ πάνω κείμενο ὅτι:

α'. Ὁ Δῆμος Νικολάου Ὀλύμπιος ἡ Ψαροδῆμος ἦταν κλεφταρματολὸς πρὶν ἀρχίσῃ ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1821.

β'. Στὰ 1821 ἔγινε συμβούλιο (στὸ μοναστήρι τοῦ ὁσίου Διονυσίου, τοῦ

νέου, τοῦ Ὀλύμπου¹, τῶν ὀπλαρχηγῶν τῶν ἐπαρχιῶν Ὀλύμπου-Βέροιας-Ἐδεσσας καὶ ἔλαβαν μέρος σὲ τοῦτο οἱ καπετάνιοι Διαμαντῆς Νικολάου (Ὀλύμπιος), Γέρο Καρατάσος, Ἀγγελῆς Γάτσος, Λογοθέτης Ζαφειράκης (τῆς Νάουσας), Γιώργης Συρόπουλος, Τόλιας Γ. Λάζου, Δήμος καὶ Γιώργος Τζαχειλάς, Κωνσταντῖνος Μπίνος, Λιάκος Διαμαντῆς καὶ ὁ ἴδιος (ὁ Δήμος Νικολάου Ὀλύμπιος ἢ Ψαροδῆμος) καὶ ἀποφασίστηκε ἡ παροχὴ βοήθειας πρὸς τοὺς ἐπανάστατες Ἑλλήνες τῆς Κασσανδρίας καὶ τοῦ Ἀγίου Ὀρους. Ἔτσι στάλθηκαν 180 διαλεχτοὶ πολεμιστές, με ἀρχηγούς τοὺς Κων/νο Μπίνο, Δήμο Ψαροδῆμο καὶ τὸν Διαμαντῆ Λιάκο², ποὺ συμπαραστάθηκαν στὸν

1. Ἦταν ἀγνώστη μέχρι τώρα ἡ συνέλευση τοῦτη τῶν ὀπλαρχηγῶν στὰ 1821. Γνωρίζαμε μόνο γιὰ μιὰ συγκέντρωση ὀπλαρχηγῶν, ἀπὸ πολλὰ μέρη τῆς Μακεδονίας, ποὺ ἐγίνε ὁμοῦ στὶς ἀρχὲς τοῦ 1822 στὸ μοναστήρι Δοβρὰ τῆς Βέροιας. Βλ. Γ. Χ. Χι ο ν ῖ δ η, Τὰ γεγονότα, δ.π., σημ. 3, τῶν σελίδων 213-217, ὅπου καὶ βιβλιογραφία. Πρβλ. καὶ Ἀ π ο σ τ ὀ λ ο υ Ε. Β α κ α λ ο π ο ὕ λ ο υ, Ἱστορία τῆς Μακεδονίας, σ. 584. Φαίνεται ὁμοῦς ὅτι πρόκειται μᾶλλον γιὰ τὴ «συνέντευξιν τῶν Καπεταναίων», ἡ ὁποία ἐγίνε στὰ τέλη Αὐγούστου με ἀρχὲς τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1821. Βλ. Ν ι κ ο λ ᾶ ο υ Κ α σ σ ο - μ ο ὕ λ η, Ἐνθυμήματα στρατιωτικὰ τῆς ἐπανάστασεως τῶν Ἑλλήνων, 1821-1833, ἐπιμέλεια, συμπληρώσεις Γιάννη Βλαχογιάννη, τ. 1, Ἀθήναι 1939, σ. 146-147, ἂν καὶ ὁ Ψαροδῆμος γράφει ὅτι τοῦτη ἐγίνε στὴ μονὴ Διονυσίου καὶ ὄχι στὴν Καστανίαν Πιερίας καὶ δὲν ἀναφέρει τοὺς Μπιζιωμαίους κ.λ. Τὸ μοναστήρι τοῦ ὁσίου Διονυσίου στὸν Ὀλύμπο (βλ. φωτογραφίες τοῦ παλιοῦ καὶ νέου μοναστηριοῦ στὸ «Λεύκωμα ἐπὶ τῇ πεντηκονταετηρίδι ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Κατερίνης, 16 Ὀκτωβρίου 1912-1962, ἔκδοσις τῆς Ἱερᾶς μητροπόλεως Κίτρους, ἄ.τ.ε., σ. 58) χρησίμευε καὶ προηγουμένα ὅπως καὶ ὕστερα (1827-1828) σὰν τόπος συγκεντρώσεως τῶν Ἑλλήνων ἐπανάστατῶν. Βλ. Σ τ ε φ ᾶ ν ο υ Π α π α δ ο π ο ὕ λ ο υ, Μακεδονικὰ σύμμεικτα, «Μακεδονικὰ» 6(1964-1965) 152-172 καὶ κυρίως 156 καὶ σημ. 27 καὶ 158-163. Βλ. καὶ Ἰ ω ᾶ ν ν ο υ Κ. Β α σ δ ρ α β ἔ λ η η, Σύμμεικτα, ἔγγραφα καὶ ἄλλα σχετικὰ πρὸς τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα ἐκ Βεροίας, «Μακεδονικὰ» 5(1961-1963) 458-464 καὶ κυρίως τὶς σελίδες 459 καὶ 463 καὶ Ἀ π ο σ τ ὀ λ ο υ Ε. Β α κ α λ ο π ο ὕ λ ο υ, Ἱστορία τῆς Μακεδονίας, σ. 476-477, ὅπως καὶ τὴν 3η εἰκόνα αὐτῆς τῆς μελέτης. Τὸ ἔγγραφο τοῦτο πρέπει νὰ συσχετισθεῖ με τὰ ἔγγραφα (δύο ἀντιγράφα) Ὀλυμπιωτῶν ὀπλαρχηγῶν, ποὺ δημοσιεύτηκαν στὴν πιὸ πάνω μελέτῃ τοῦ Σ τ ε φ ᾶ ν ο υ Π α π α δ ο π ο ὕ λ ο υ, δ.π. Βιβλιογραφία γιὰ τὸ μοναστήρι τοῦ Ἀγίου Διονυσίου τοῦ Ὀλύμπου βλ. στοὺ Ἀ π ο σ τ ὀ λ ο υ Γ λ α β ῖ ν α, Ἐπίσκοποι Κίτρους κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πηγῶν, «Μακεδονικὰ» 18(1978) 74-90 καὶ συγκεκριμένα τὴ σημ. 2 τῶν σ. 74-75.

2. Βλ. σχετικὰ Γ. Χ. Χι ο ν ῖ δ η, Ἡ ἐκστρατεία καὶ ἡ ἐπανάστασις εἰς τὸν Ὀλύμπον, δ.π., σ. 13-14 (ὅπου καὶ βιβλιογραφία), ἀλλὰ ὑπάρχουν διαφορὲς ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀνδρῶν τοῦ ἀποσπάσματος καὶ ὡς πρὸς μερικοὺς ἐπικεφαλῆς του, γιατί τώρα πληροφοροῦμαστε ὅτι στάλθηκαν 180 καὶ ὄχι 400 ἀγωνιστές καὶ ὅτι (ἐκτός ἀπὸ τὸν Κ. Μπίνου) ἦσαν καὶ ὁ Ψαροδῆμος καὶ ὁ Διαμαντῆς Λιάκος καὶ ὄχι ὁ Μῆτρος (Δημήτριος) Λιακόπουλος. Πρβλ. καὶ Ἰ ω ᾶ ν ν ο υ Π. Μ α μ α λ ᾶ κ η, Ἡ ἐπανάστασις στὴ Χαλκιδικὴ τὸ 1821, ἡ συμμετοχὴ τῶν ἁγιορειτῶν καὶ ὁ ρόλος τοῦ Ἐμ. Παπᾶ, Θεσσαλονίκη 19ο2 (=ἀνάτυπος ἀπὸ τῆς «Χρονικᾶς τῆς Χαλκιδικῆς», ἔτους 1961, τ. 1, σ. 37-52 καὶ τ. 2, σ. 144-192), σ. 27-28, ὅπου καὶ βιβλιογραφία, πρβλ. δὲ καὶ σ. 42, 75-76 καὶ 82-92.

Ἐμμανουήλ Παπὰ καὶ πολέμησαν ἐναντίον τῶν Τούρκων, ποὺ εἶχαν ἀρχηγὸ τὸν γνωστὸ Λουμπὸν πασά, ποὺ ἔφθασε μετὰ ἀπ' αὐτοῦς, μὲ 25 χιλιάδες στρατό. Ὁ Ψαροδῆμος ἰσχυρίζεται ὅτι στὴν ἀρχὴ νικηθήκαν οἱ Τούρκοι καὶ γιὰ τοῦτο ἐπέστρεψαν στὴ Θεσσαλονίκη καὶ προτείνει μάλιστα καὶ κατάλληλους μάρτυρες (γιὰ τὴν ἐπιβεβαίωση τῶν λεγομένων του), δηλαδὴ τὸν ὕστερα ἐπίσκοπο Μαντινείας-Κυνουρίας Θεοφάνη, ποὺ καταγόταν ἀπὸ τὴ Σιάτιστα, καὶ τὸν ὀπλαρχηγὸ Ἰωάννη (Γιαννάκη) Χατζηπέτρο, γεγονὸς ποὺ σημαίνει, πῶς καὶ τοῦτοι βρισκόνταν τότε στὰ ἐκεῖ πεδία τῶν μαχῶν¹.

γ'. Ἐκθέτει (μὲ ἀρκετές, ἐνδιαφέρουσες λεπτομέρειες) ὕστερα τὴ δράση τῶν Μακεδόνων ἀγωνιστῶν, ποὺ ἔλαβαν μέρος σὲ μάχες σ' ὁλόκληρη τὴν ὑπόλοιπὴ Ἑλλάδα, μετακινούμενοι ἀπ' ἐδῶ καὶ ἀπ' ἐκεῖ μὲ πλοῖα.

δ'. Ὅταν ἔφθασαν στὸ Τρίκερι, τοὺς εἰδοποίησαν ὅτι οἱ συμπατριῶτες τοὺς πολιορκοῦσαν τὴ Νάουσα, ὁπότε μῆλκαν πάλι στὰ πλοῖα καὶ ἐπέστρεψαν στὸν Ὀλυμπο, ὅπου ἄρχισαν οἱ συνεχεῖς μάχες, στὸν Κολινδρό, στὸ Κίτρος², στὴν Καστανιά (Πιερίας), στὴ Φούντα, στὴ Μακριὰ Ράχη, στὴ Στόχοβα (=Τόχοβα) καὶ στὶς ὄχθες τοῦ Ἀλιάκμονα, στὸ πέρασμά του, ποὺ ὀδηγοῦσε ἀπὸ τὰ Πιέρια στὴν περιοχὴ τῆς Βέροιας, ποὺ γινόταν μὲ ἓνα μικρὸ ποταμόπλοιο (βάρκα), γι' αὐτὸ καὶ ἡ γειτονικὴ θέσις λεγόταν «Καράβι» μέχρι καὶ τὰ τελευταῖα χρόνια³. Ἐκεῖ τραυματίστηκε ὁ καπετάνιος Γιώργης Συρόπουλος. Ὑστερα, ἀκολούθησε ἡ τελευταία μάχη στὴ Μηλιά, ὅπου καὶ νικήθηκαν οἱ Ἑλλήνες ἐπαναστάτες ἀπὸ τὸν πολυάριθμο τουρκικὸ στρατό.

ε'. Ἡ πιὸ ἀξιόλογη πληροφορία τοῦ Ψαροδήμου εἶναι (σελ. 2-3 τῆς «ἐκθέσεώς του») ὅτι τὴν ἴδια μέρα, ποὺ νικηθήκαν τοῦτοι στὴ Μηλιά, ἔπεσε καὶ ἡ Νάουσα. Συγκεκριμένα γράφει: «... εἰς δὲ τὴν τελευταίαν, εἰς Μηλιάν, ἐνικήθημεν παρὰ πολυαρίθμου τουρκικοῦ στρατοῦ, τὴν αὐτὴν δὲ ἡμέραν, Ἀπριλίου 4 τοῦ 1822, ἐχαλάσθησαν καὶ οἱ ὀπλαρχεγοὶ Γέρο Καρατάσος καὶ Ἀγγελῆς Γάτζου, ὁ δὲ Λογοθέτης Ζαφειράκης καὶ οὐδὲς

1. Ὁ Θεοφάνης ἦταν συγγενὴς τῆς γνωστῆς οἰκογένειας Σταγειρίτη ἀπὸ τὴ Χαλκιδικὴ. Βλ. Ἰω. Ν. Φραγκοῦλα, Σκιαθίτες ἀγωνιστὲς τοῦ 1821, «Ἀρχεῖον Εὐβοικῶν Μελετῶν» 21(1977)75-124 καὶ συγκεκριμένα τὴ σ. 117(116-119). Ὁ Ἰωάννης (Γιαννάκης) Χατζηπέτρος ἢ Χατζηπέτρος διατέλεσε ὑπασπιστὴς τοῦ Ἐμμ. Παπᾶ. Βλ. Ἰω. Φιλήμωνος, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τ. 3, Ἀθῆναι 1860, σ. 142. Ὁ Γ. Γαζής, Λεξικὸν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἄλλα ἔργα, ἱστορικαὶ σημειώσεις εἰς τὸ λεξικὸν Ν. Πατσέλη, ἐκδοτικὴ ἐπιμέλεια Λ. Βρανούση, Ἰωάννινα 1971, σ. 61, ἐπαινεῖ τὸν Θεοφάνη καὶ γράφει ὅτι διετέλεσε καὶ γραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας.

2. Γιὰ πρώτη φορά πληροφοροῦμαστε ὅτι ἔγιναν μάχες καὶ στὸ Κίτρος («Κύτρος»), στὴ Μακριὰ Ράχη καὶ στὴ Στόχοβα.

3. Βλ. Βασίλειου Σταυροπούλου, Ὁ μακεδονικὸς ἀγὼν (ἀπομνημονεύματα), Θεσσαλονίκη 1961, σ. 8-9 καὶ 39-40.

τοῦ Γέρο Καρατάσου ἐφονεύθησαν». Ἔτσι, δίνεται ὀριστική λύση στοῦ ἐρώτημα, ποὺ ὑπῆρχε, γιὰ τὸ πότε ἀκριβῶς ἀλώθηκε ἡ Νάουσα ἀπὸ τοὺς Τούρκους, θέμα γιὰ τὸ ὁποῖο ὑποστηρίχθηκαν διαφορετικές ἀπόψεις καὶ ὑπῆρχαν πολλὲς ἀμφισβητήσεις¹.

στ'. Μαθαίνομε ἀκόμα, ὅτι στὴ Νάουσα σκοτώθηκε καὶ ὁ ἀδελφός του, ὁ Γιώργης Νικολάου-Ψαροδῆμος, καὶ αἰχμαλωτίστηκε καὶ ἡ παντρεμένη ἀδελφή του Ἄννα (ὅπως καὶ τὸ δέχρονο παιδί της) καὶ τότε μονάχα ἐλευθερώθηκαν ὅταν ὁ Ψαροδῆμος πλήρωσε σὰν λύτρα 17.000 γρόσια (δηλαδὴ γύρω στὶς 170 χρυσὲς λίρες).

ζ'. Ὁ Ψαροδῆμος γράφει ὅτι ἦταν πρῶτος ἐξάδελφος μὲ τὸν Διαμαντὴ Νικολάου² καὶ ὅτι στὰ Βρυσάκια τῆς Εὐβοίας πληγώθηκε θανάσιμα καὶ τελικὰ πέθανε καὶ ἄλλος ἀδελφός του, ὁ Ἀναγνώστης Νικολάου Ὀλύμπιος, ποὺ τὸν ἔθαψαν στὸ Ξηροχώρι, ἐνῶ αἰτιολογεῖ καὶ γιὰτὶ νικήθηκαν σὲ ἐκείνῃ τῇ μάχῃ.

η'. Στὰ Ντερβένια, ποὺ ὑπῆρχαν πρὸς τὸν δρόμο τοῦ Ξηροχωρίου, σκοτώθηκε σὲ μάχῃ καὶ ὁ Μακεδὼνας ὀπλαρχηγὸς Λιάκος (Διαμαντής;), ποὺ ἦταν θεῖος του, δηλαδὴ πρῶτος ἐξάδελφος τῆς μητέρας του.

θ'. Καταφύγιο, ἄσυλο καὶ ὀρμητήριο τῶν ἀμφίβιων Μακεδόνων ἀγωνιστῶν ἦσαν τὰ νησιὰ Σκιάθος καὶ Σκόπελος, ὅπου εἶχαν συγκεντρωθεῖ 20 χιλιάδες πρόσφυγες, κυρίως ἀπὸ τὴ Μακεδονία καὶ τὴν ὑπόλοιπὴ Βόρεια Ἑλλάδα³.

ι'. Ὑστερα, ὁ Ψαροδῆμος περιγράφει διάφορες πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις καὶ μάχες στὸ Τρίκερι, στὸν Ἀλατὰ καὶ στὴν Ἀταλάντη, ὅπου σκοτώθηκαν 50 περίπου Μακεδόνες, ὅπως καὶ ὁ γιὸς τοῦ Ἑμμανουὴλ Παπᾶ Θανάσης (ποῦ—ὅπως ξέρομε—αἰχμαλωτίστηκε καὶ ὀδηγήθηκε στὴ Χαλκίδα, ὅπου ἀποκεφαλίστηκε) καὶ ὁ ὀπλαρχηγὸς Ντηλιάγγελος. Ἀκολούθησαν καὶ ἄλλες μάχες.

ια'. Ἀκόμα, ἐπιβεβαιώνει, ὁ Ψαροδῆμος, τὸ γεγονὸς ὅτι σ'ὅλο τὸ διάστημα τῆς ἐπαναστάσεως οἱ ὀπλαρχηγοὶ δὲν μισθοδοτοῦνταν ἀπὸ πουθενὰ καὶ ὅτι τὰ λάφυρα, ποὺ ἀποκοτοῦσαν καὶ μοίραζαν, ἦσαν ὁ μόνος τρόπος γιὰ

1. Βλ. γιὰ τοῦτα Γ. Χ. Χιονίδη, Τὰ γεγονότα, ὅ.π., καὶ τοῦ Ἰδίου, Ἡ ἐκστρατεία, ὅ.π., σ. 30 (σημ. 2), 40 (σημ. 2) καὶ 57-59. Πρβλ. καὶ Β. α. σ. Σφυρόερα, ὅ.π., Ἀποστολὸν Ε. Βακαλοπούλου, Ἱστορία Μακεδονίας, σ. 591 κ.έ., καὶ Κ. ω. σ. τ. Ἀ. π. Βακαλοπούλου, ὅ.π., σ. 51, 58, 63 καὶ 95-96.

2. Γιὰ τὸν σπουδαῖο τοῦτον πολέμαρχο βλ. Γ. Χ. Χιονίδη, Ἡ ἐκστρατεία, ὅ.π., παντοῦ, ὅπως καὶ τῇ σχετικῇ βιβλιογραφίᾳ στὶς σημειώσεις τῶν σ. 52-53, πρβλ. ὁμοῦ καὶ τὰ καινούργια στοιχεῖα αὐτῆς τῆς μελέτης.

3. Βλ. σχετικὰ τίς μελέτες μου δ' καὶ ε' τῆς πρώτης σημειώσεως αὐτῆς τῆς ἐργασίας μου.

τὴν ἀμοιβὴ τῶν στρατιωτῶν, τοὺς ὁποίους μισθοδοτοῦσαν καὶ μὲ δικά τους χρήματα, ὅταν εἶχαν.

ιβ'. Τέλος, ὁ Δῆμος Νικολάου-Ψαροδῆμος γράφει ὅτι ἀπ' ὅλους τοὺς Μακεδόνες ὀπλαρχηγούς ἐπιζοῦσαν τότε (1865) μονάχα ὁ ἴδιος καὶ ὁ Γεώργιος Τζαχείλας¹. Ἐπίσης, ὅτι δὲν εἶχε (στὴν ἐλευθέρη Ἑλλάδα) οὔτε μιὰ γωνιά γῆς γιὰ νὰ ταφεῖ, ὅτι δὲν ἐπαιρνε οὔτε μισθὸ ἀπὸ τὸ 1838 καὶ ὅτι εἶχε χαρακτηριθεῖ σὰν ταγματάρχης (λοχαγός), ὅταν οἱ ἄλλοι συναγωνιστές του εἶχαν μεγαλύτερο βαθμὸ, ἀκόμα καὶ μερικοί, ποὺ εἶχαν ὑπηρετήσῃ παλιότερα, σὰν κατώτεροί του, στίς διαταγές του.

2. Ὁ Κώστας (Κωνσταντῖνος) Νικολάου Ὀλύμπιος, ἀξιωματικὸς 6ης τάξεως.

Ἦταν ἀδελφὸς τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Ὀλύμπου (1822) Διαμαντῆ Νικολάου Ὀλύμπιου.

Σὲ αἴτηση τῆς χήρας του Μηλιάς (Ἀταλάντη, 28.3.1865) γράφεται ὅτι ὁ Κώστας Νικολάου πέθανε ἀπὸ τραῦμα, ποὺ ἔλαβε στὴν ἐκστρατεία τοῦ πολέμου τοῦ 1854.

Τοῦ δόθηκε ἀργυροῦν ἀριστεῖο (18/30.9.1835).

Ἀπὸ πιστοποιητικὸ (Ν. Πέλλα, ἀριθ. 201/28.3.1865) πληροφορούμαστε ὅτι, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ γυναῖκα του Μηλιά, εἶχε 5 κορίτσια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα δύο ἦσαν χήρες, δηλαδὴ ἡ Αἰκατερίνη καὶ ἡ Κρυστάλλω, ἐνῶ ἦσαν ἀνύπαντρες ἡ Καλλιόπη (25 χρόνων), ἡ Ἑλένη (23 χρόνων) καὶ ἡ Ἀσπασία (20 χρόνων). Δὲν εἶχαν περιουσία.

Γιὰ τοὺς σπουδαίους ἀγῶνες καὶ γιὰ τὴν ἀξιόλογη δράση του² ἔχομε καὶ τὸ ἐξῆς ἔγγραφο (ἀριθ. 15.139, Ἀθήνα 15.2.1844), τὸ ὁποῖο ὑπογράφουν (βλ. εἰκ. 2), ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἀδελφὸ του, καὶ 4 ἄλλοι ἀξιόλογοι ἀγωνιστές, ὅπως π.χ. ἦσαν ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης καὶ ὁ Βάσος Μαυροβουνιώτης, ὅπου περιέχονται καὶ ἀξιοσημεῖωτες δυσμενεῖς κρίσεις γιὰ τὶς ἀδικίες, ποὺ ἔκαμαν οἱ ἐξεταστικὲς ἐπιτροπὲς σὲ βάρος τῶν ἀγωνιστῶν:

1. Γιὰ τὴν οἰκογένεια τοῦ Τσαχείλα (Τσαχίλα-Τσαχύλα κ.λ.) βλ. πρόχειρα στοῦ Ἰωάννου Πετρώφ, δ.π., σ. 79-80, ὅπου βιβλιογραφικὸ σημείωμά μου. Ἐξάλλου, δημοσιεύονται πῶς κάτω (στὴ μελέτῃ αὐτῇ) νέα στοιχεῖα. Τὰ μέλη τῆς ἔλαβαν μέρος καὶ στίς ἐπόμενες ἐπαναστατικὲς κινήσεις τοῦ 1836, 1854 καὶ 1878.

2. Βλ. Γ. Χ. Χιονίδης, Ἡ ἐκστρατεία καὶ ἡ ἐπανάσταση, δ.π., σ. 9, 14, 15, 28, 53 καὶ 55. Φαίνεται ὅτι στὰ 1836 ὁ Κώστας Νικολάου δὲν εἶχε ἀρμονικὲς σχέσεις μὲ τὸν ἀδελφὸ του Διαμαντῆ. Βλ. Ντίνο Κονόμου, Θεσσαλοὶ ἀγωνιστὲς τῆς ἔθνευσεως καὶ τὰ ἐπαναστατικὰ τους σχέδια γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς ἀλύτρωτης Ἑλλάδας. (Ἐνα ἀνέκδοτο κείμενο τοῦ 1836), «Θεσσαλικά Χρονικά» 10(1971)55, σημ. 1. Στίς σ. 53-58 περιέχονται ἀξιόλογες πληροφορίες καὶ γιὰ Μακεδόνες-Ὀλύμπιους ὀπλαρχηγούς, μὲ τοὺς ὁποίους ἀσχολοῦμαστε σ' αὐτὴ τὴ μελέτῃ.

Οἱ ὑποφαινόμενοι πιστοποιοῦμεν ὅτι ὁ Κύριος Κώστας Νικολάου, Ὁλύμπιος, ἐπηρέτησε τὴν Πατρίδα στρατιωτικῶς, ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως μέχρι τέλους αὐτῆς, μετὸν βαθμὸν τοῦ ὀπλαρχηγοῦ καὶ ἐπὶ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Διαμαντῆ Ν. Ὀλύμπιου.

Ὅτι ὁ Διαμαντῆς Ν. Ὀλύμπιος αὐτὸν ἀπέστειλεν εἰς ὅλας τὰς ἐτοιμασίας τοῦ πολέμου.

Ὅτι αὐτὸς ἀπῆλθεν εἰς τὰ Ψαρά καὶ οἰκονόμησε πυροβόλα διὰ τὴν ἐκστρατείαν, δώσας ὁμολογίαν διὰ τὸ ἀντίτιμὸν των ὁ ἴδιος διὰ τῆς ὑπογραφῆς του.

Ὅτι ὅπου καὶ ἂν ἐφέρετο περιστάσις πολέμου οὗτος ἀπεστέλλετο πρῶτος μετὰ τοὺς παρὰ αὐτῷ καὶ ἐκαταλάμβανε τὰς ἀπαιτουμένας θέσεις καὶ διαβάσεις τοῦ τεράννου.

Ὅτι τοιοῦτος ὦν τότε, ἤδη δὲν κατέχει οὐδεμίαν τάξιν βαθμοῦ στρατιωτικῆς, ἀδικηθεὶς παρὰ τῶν ἐξεταστικῶν ἐπιτροπῶν, διότι εἰς ταύτας περιλαμβάνοντο καὶ ξενοκράται, οἵτινες δὲν ἐπιθύμουν πάντοτε τὴν ἀπόδοσιν τοῦ δικαίου εἰς τοὺς ἀγωνιστὰς Ἑλλήνας.

Ὅτι οὗτος εἰς καταστάσεις ἀσυμφωνίας τῶν ἀρχηγῶν [περὶ] χρημάτων σ. 2 κατέβαλλεν εἰς τὰς τότε δεινὰς περιστάσεις καὶ ἀρκετὰ / χρήματα, διὰ τὰ ὅποια δὲν ἐδέχθη νὰ λάβῃ οὐδ' ὁμολογίαν.

Ὅτι εἰς ὅλους τοὺς πολέμους, δηλαδὴ εἰς Καστανὰ τῆς Βέργας, εἰς Μηλιά Ἀλασσώνας, εἰς Ἐλευθεροχώρι, εἰς Βρυσάνια τῆς Εὐβοίας, εἰς Τρίκερα, εἰς Σκιαθὸν μετὰ τὸν τοῦ ἐχθροῦ ἀντιπαραταχθεὶς στόλον καὶ εἰς ἄλλας διαφόρους θέσεις, ἔδειξε μεγάλα ἀνδραγαθήματα.

Ὅτι ἀπὸ τὸν Διαμαντῆ Ν. Ὀλύμπιον ἀπεστάλη εἰς τὴν τότε Προσωρινὴν Διοίκησιν ὡς ἀντιπρόσωπός του, διὰ νὰ προβλέψῃ πολεμοφόδια καὶ λάβῃ τὰς ὁδηγίας τῆς.

Ὅτι εἰς ἀπουσίαν τοῦ Διαμαντῆ οὗτος ἐδιοικοῦσεν ὅλον τὸ στρατόπεδον.

Καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ, εἰς τὸν πόλεμον αὐτὸς ἐδείχθη λαμπρὸς πολεμιστὴς καὶ σωματικὸς ἀνὴρ ἀγωνιστής.

Ὡς τοιοῦτον λοιπὸν γνωρίζοντες κάλλιστα αὐτὸν καὶ ὡς ὑποχρεωμένοι εἰς τὸ νὰ ὁμολογοῦμεν τὴν ἀλήθειαν δίδομεν τὸ παρὸν μας πρὸς χρῆσιν του καὶ ὑποφαινόμεθα.

3. Ἀθανάσιος Συρόπουλος, ἀπὸ τῆς Βέροιας, ἀξιωματικὸς 5ης τάξεως.

α) Τὰ ἔγγραφα. Ὁ γιὸς του Σπύρος ὑπέβαλε αἴτηση (3.6.1865), ὅπου, μετὰξὺ ἄλλων, γράφει ὅτι ὁ πατέρας του πέθανε στὰ 1856 καὶ ὅτι ἡ οἰκογένειά του αἰχμαλωτίστηκε.

Στὸν φάκελό του ὑπάρχουν καὶ τὰ ἐξῆς ἀξιόλογα ἔγγραφα:

α'. Ἀντίγραφο τοῦ ἀριθμ. 2085 ἐγγράφου τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντη, ποὺ ἔχει τὸ πιὸ κάτω ἀξιόλογο περιεχόμενο:

σ. 1 Γενναϊότητα Καπετὰν Ἀθανάση Συρόπουλε

Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας Ἱεροῦ τοῦτου πολέμου ἀνεχώρησα ἐκ τῆς Ρωσσίας, ἀπεσταλμένος παρὰ τοῦ Ἀρχιστρατήγου τοῦ γένους Πληρεξούσιος Ἀρχιστρατήγου. Εἶναι περίπου τέσσαρες μῆνες ἀπ' οὗ ἤλθον εἰς Πελοπόννησον. Ὁ σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς μου εἶναι νὰ δώσω ὁργανισμὸν εἰς τὴν Πολιτικὴν Διοίκησιν τῶν Ἑλληνικῶν Πραγμάτων, διὰ νὰ γίνηται ἡ ἀπαιτουμένη προμήθεια τῶν εἰς τὰ Στρατόπεδα ἀναγκαίων, καὶ ἔτι πραγματικῶς νὰ συναγωνισθῶ κατὰ τῶν τυράνων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν ὁμογενῶν μου. Μὲ τοιοῦτο πνεῦμα καὶ πατριωτικὴν ψυχὴν δὲν παύω καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ ἀγωνιζόμενος, καὶ πάντας παρακινῶ νὰ συνεργασθῶσιν ἐναντίον τῶν ἀπίστων τυράνων, καὶ νὰ μάχωνται ὑπὲρ Πίστεως καὶ πατριδος, μὲ ἀκλόνητον γενναϊότητα καὶ σταθερότητα. Χαίρω καὶ εὐχαριστῶ τὸν θεὸν ὅτι ἐφυλάττοντο τοιοῦτοι ἀνδρεῖοι, φρόνιμοι καὶ φιλοπάτριδες ἄνδρες διὰ νὰ γίνωσιν Ἀρχηγοὶ τῶν ὁμογενῶν εἰς τὸ ἔνδοξον τοῦτο καὶ Ἱερὸν στάδιον. Τὸ ὄνομά σου δὲν τὸ εἶδον ἀκόμη εἰς τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν. Δὲν ἀμφιβάλλω ὅμως ὅτι καὶ ἡ δική σου καρδιά ἀναφλέγεται πρὸ πολλοῦ διὰ νὰ περιζωσθῇ τὴν μάχαιραν ἐναντίον ἐκείνων, οἱ ὅποιοι τόσους ἤδη αἰῶνας ὕβριζαν, ἀδικοῦσαν, καὶ μὲ πάντα τρόπον κατετυραννοῦσαν καὶ πίστιν καὶ γένος καὶ πατρίδα· ἀλλ' ὅποια καὶ ἂν ᾔσαν τὰ μέχρη τοῦδε ἐφόδια τοῦ πατριωτικοῦ ἐφοδιασμοῦ, φανοῦ τώρα γενναῖα ἐγὼ, ἀοράτως παρευρισκόμενος [ἐκεῖ], σὲ περιζῶνω τὴν μαχαίραν· βάρε τὴν εἰς τὸ αἷμα τῶν αἰμοβόρων τυράνων· σῶναξέ ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν σου βίους τοὺς ἐγχωρίους πατριώτας· ἄναψε εἰς τὰς καρδίας των ἐκείνων τὸν ἐνθουσιασμὸν, μὲ τὸν ὅποιον οἱ πρόγονοί των ἠγωνίσθησαν πολλάκις διὰ τὴν ἐλευθερίαν των, καὶ, νικῶντες πανταχοῦ, ἐξοῦσαν ἐλεύθεροι, καὶ μετὰ θάνατον ἤρψαν ἀθάνατον ὄνομα. Συναγρικοῦ καὶ μὲ τοὺς ἄλλους συγκαπετανέους, διὰ νὰ γίνωνται συστηματικῶς ὅλα σας τὰ πολεμικὰ κινήματα, μὴ δειλιάσης διὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων· γράφω πρὸς τοὺς Ἰϋδραῖους καὶ Σπετζιώτας νὰ σᾶς προφθάσουν παρούτην, ὅσῃν ἢμποροῦν θέλω φροντίσει, εἰ δυνατόν, καὶ προμηθεύσω καὶ ἀπὸ ἐδῶ· μὴν ἀμελήσετε ὅμως καὶ τὴν ἐκ μέρους σας πρόνοιαν, ὅταν ἡ πατρίς μάχεται ὑπὲρ ἐλευθερίας, δὲν εἶναι δίκαιον κανεῖς συμπατριώτης νὰ ἀδιαφορῇ· ἐν ἐνὶ λόγῳ ὑψώσατε τὴν ἱερὰν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας καὶ αὐτὸς ὁ πόλεμος, θεοῦ βοηθοῦντος, θέλει δεῖξῃ πόρους καὶ χρημάτων καὶ ἐφοδίων· ἄλλο νὰ μὴ φοβῇσθε τόσον ὅσον τὴν διχόνοιαν, διότι αὐτὴ ἀναστατώνει τὰ πάντα καὶ ἐὰν εἶναι εὐτυχῇ, ἣ δὲ ὁμόνοια συγκροτεῖ καὶ ἐνδυναμώνει τὰ πάντα καὶ ἐὰν εἶναι εἰς τὰς ἀρχὰς δυστυχῇ. Ἐνθυμεῖσθε ὑπὲρ τίνος εἶναι ὁ ἀγὼν· εἶναι ὑπὲρ τῆς ἀνεγέρσεως τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν Πίστεως. Εἶναι ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ τυραννουμένου καὶ ἐξουθενημένου γένους. Ἐνθυμεῖσθε ποῖα εἶναι αἱ ἀνταμοιβαὶ τῶν ὑπὲρ τοῦτον ἀπάντων μαχομένων· εἶναι παρὰ μὲν θεοῦ ἀπόλαυσις τῆς οὐρανίου Βασιλείας, παρὰ δὲ τοῦ γένους καὶ τῶν ἀρχηγῶν αὐτοῦ δόξα, ἔπαινοι, βραβεῖα καὶ ἀξιώματα.

σ. 2

Βέβαιος περὶ τῆς πρὸ σὲ εὐνοίας καὶ πατριωτικῆς προθυμίας μου γράφε
μοι συνεχῶς τὴν κατάστασιν τῶν αὐτόθεν πραγμάτων καὶ τὰς λαμπρὰς προ-
όδους σου, τὰς ὁποίας ἐπενχόμενός σοι, μένω

Τὴν. 30. Σεπτεμβρίου 1821

ἀπὸ Ἀργουν

Δημήτριος Ὑψηλάντης

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου.

Τῷ Γενναιοτάτῳ Καπετὰν Ἀθανάσῃ Συροπούλῳ
εἰς Αἰκατερίνην

Διὰ τὸ ἀκριβὲς τῆς ἀντιγραφῆς.

Ἀταλάντη 2 Ἰουνίου 1865

Ὁ Δήμαρχος Ἀταλάντης.

Τ. Σ. ὑπογραφή δυσανάγνωστη.

β'. Ἄλλο ἔγγραφο μὲ ἀριθμὸ 2.085

Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος

Τὸ Ὑπουργεῖον τοῦ Πολέμου

Ὑπουργεῖον Πολέμου

Περίοδος Βα

ἀρ. 524

Πρὸς τοὺς ἀδελφούς Συρόπουλους Καπε(τὰν) Γιώργην, καὶ
Καπετὰν Ἀθανάσῃν

Ἡ Διοίκησις ἔμαθε πρὸς χαρὰν τῆς τὰς πιστὰς καὶ εἰλικρινεῖς ἐκδου-
λεύσεις σας εἰς τὸν Ὀλυμπόν, ὑπὲρ πίστεως καὶ Πατρίδος, καὶ ἐλυνήθη διὰ
τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν φαμιλιῶν σας, διὰ τὴν στέρησιν τῶν ὑπαρχόντων Σας,
διὰ τὰς πληγὰς σας καὶ χαίρει μανθάνονσα πάλιν ὅτι μὲ ὅλα ταῦτα δὲν ἀπανδή-
σατε, ἐκδουλεύοντες τὴν Πατρίδα, μὲ τὴν αὐτὴν πίστιν, εἰλικρίνειαν, καὶ ἀ-
γάπην εἰς τὸν Εὐρεῖον ὑπὸ τὸν Στρατηγόν, φίλον καὶ συντοπίτην σας Κύριον
Διαμαντῆν.

Τὴν 16 Ἰουνίου 1823 ἐν Τριπολιτζᾷ

Ὁ ὑπουργὸς τοῦ Πολέμου

Χρ. Περραιβός

Ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Α. Παπαγεωργίου

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς

Δημήτριος Τυραεῖς

Ἀριθμ. 524

Πρὸς τοὺς ἀδελφούς κ. Γιώργην καὶ Ἀθανάσιον Συρόπουλον.

Τὸ ἀκριβὲς ἀντίγραφο ἐπικυρώνει πάλι ὁ Δήμαρχος Ἀταλάντης, στίς
2-6-1865.

γ'. Παρόμοιο ἔγγραφο (α/α 646/2-6-1823), μὲ τὶς ἴδιες ὑπογραφές, ἀπευθύνεται μονάχα πρὸς τὸν Θανάση Συρόπουλο, μὲ τὸ ὅποιο τοῦ γνωστοποιεῖται ὅτι: «Ἡ Διοίκησις, μὲ Διαταγὴν τῆς, ὑπ' ἀριθμ. 2.187, χάριν εὐγνωμοσύνης, διὰ τὰς πιστὰς πρὸς τὴν πατρίδα ἐκδουλεύσεις σου, σὲ προβιβάζει εἰς τὸν βαθμὸν τῆς χιλιαρχίας...».

δ'. Ἀκόμα, διασώθηκε καὶ τὸ ἐξῆς πιστοποιητικὸ (Ἀθήνα, 10.5.1846, ἀριθ. 2.085) τῶν Χριστόφορου Περραιβοῦ, Διαμαντῆ Ν. Ὀλύμπιου καὶ Δ. Τζάμη Καρατάσου:

«Οἱ ὑποφαινόμενοι, ἔχοντες πλήρη γνῶσιν τῶν ἀγώνων, ἐκδουλεύσεων καὶ θυσιῶν τοῦ Συναγωνιστοῦ μας Ἀθανασίου Συροπούλου, ἐκ Βερροίας τῆς Μακεδονίας, Πιστοποιοῦμεν, ἐν βάρει τῆς συνειδήσεως καὶ ἐπὶ τῇ Στρατιωτικῇ ἡμῶν Τιμῇ, ὅτι ὁ εἰρημένος Ἀθανάσιος Συρόπουλος ἀνέκαθεν ὑπῆρξεν ὀπλارχηγὸς τῆς ἐπαρχίας Κόκουβας, ὡς ὁ Διαμαντῆς Ν. Ὀλύμπιος καὶ ὁ ἀείμνηστος Καρατάσος καὶ ὁ Ἀγγελῆς Γάτσος.

Ἄμα ἐκραγεῖσθαι τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ πρότερον ὁ ρηθείς, μέλος τῆς φιλικῆς ἐταιρίας, ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας ἐντὸς τῆς δικαιοδοσίας του, ὅπου μετήρχετο πλήρη κυριαρχίαν. Δυνάμει τοῦ ἀπὸ 30 Ἰουλίου 1821 ἐγγράφου τοῦ ἀειμνήστου Δημητρίου Ὑψηλάντου, καταφρονήσας δὲ περισσίαν λαμπράν, κινητὴν καὶ ἀκίνητον, χάριν τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πατρίδος μας, παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς ἐνυπάρχοντας τότε ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του στρατιώτας καὶ διέτρεξε τὴν ἐπαρχίαν, καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν δι' ἰδίων ἐξόδων, μετακινῶν καὶ τρέφων τοὺς στρατιώτας, τὴν ἠνάγκασεν ὀλῆν νὰ λάβῃ τὰ ὅπλα κατὰ τοῦ ἐχθροῦ.

Γενναίως πολεμῶν καὶ αγωνιζόμενος μετὰ τοῦ στρατιωτικοῦ σώματός του, ὅπου ὁ κίνδυνος τῆς πατρίδος μας τὸν ἐκάλει, ἠρίστευσε πάντοτε καθ' ὅλας τὰς μάχας.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Πατρίδος μας, μεταβάς ἐντὸς τῆς νῦν ἐλευθερίας Ἑλλάδος...», ἔλαβε μέρος μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους Μακεδόνες (ἔχοντας στὶς διαταγές του 25) σὲ πολλὰς μάχας, ὅπως στὰ Βρυσάκια.

Ἀκόμα, πληροφοροῦμαστε (ἀπὸ τὸ ἴδιο πιστοποιητικὸ) ὅτι «...ἡ οἰκογένειά του εἶχεν αἰχμαλωτισθῇ ὁλόκληρος κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ναούσης καὶ πολλὰ δεινὰ ὑπέφερε, καὶ εἰσέτι ἄχρι τοῦδε μία τῶν ἀδελφῶν του εὐρίσκεται αἰχμάλωτος εἰς Σκιζάραν, πρὸς ἀποζημίωσιν τῆς ὁποίας, καθὼς καὶ ὁλοκλήρου τῆς οἰκογενείας του, ἀγωνίζεται», ἀλλὰ ἀπὸ τὸ 1829 τὸ μόνο πού κατόρθωσε ἦταν νὰ ξοδέψῃ περισσότερες ἀπὸ 12.000 δραχμὲς χωρὶς ἀποτέλεσμα.

ε' Τέλος, ὑπάρχει καὶ τὸ ἀριθ. 573/357/2-6-1865 πιστοποιητικὸ τοῦ δημάρχου Ἀταλάντης, ἀπὸ τὸ ὅποιο πληροφοροῦμαστε ὅτι ὁ γιὸς του Σπύρος ἦταν 35 χρόνων, δηλαδὴ ὅτι γεννήθηκε στὰ 1830.

β) Π α ρ α τ η ρ σ ε ι ς. Ἀπὸ τὰ ἔγγραφα, πού δημοσιεύτηκαν, ἀπο-

κτοῦμε ὀρισμένα νέα στοιχεῖα γιὰ τὴ σπουδαία τοῦτη οἰκογένεια τῶν Σύρων ἢ Συροπούλων¹. Θὰ σημειώσουμε ὅσες ἀξιόλογες πληροφορίες προκύπτουν ἀπὸ αὐτά, τονίζοντας προκαταβολικὰ ὅτι ὅλα τοῦτα πρέπει νὰ συνδυασθοῦν μὲ ὅσα περιέχονται καὶ στὶς ἐπόμενες περιπτώσεις, γιὰ τὰ ἄλλα μέλη τῆς ἴδιας οἰκογένειας:

α'. Εἶναι σημαντικό τὸ π ρ ὠ τ ο ῦ ξ γ γ ρ α φ ο τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντη πρὸς τοὺς δύο ἀδελφούς. Πρῶτα-πρῶτα εἶναι καλογραμμμένο καὶ μὲ οὐσιαστικὸ περιεχόμενο, ἂν συγκριθεῖ μὲ ἄλλα παρόμοια κείμενα, ποὺ στάλθηκαν σὲ ἀνάλογες περιστάσεις.

Ἦτο, βέβαια, γνωστὸ ὅτι, ὅταν οἱ ἀπεσταλμένοι τῶν ὀπλαρχηγῶν τοῦ Ὀλύμπου Νικόλαος Κασομούλης καὶ Κώστας Νικολάου ἐφθασαν στὸ Ἄργος, στὰ τέλη τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1821, ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἔστειλε σὲ τοὺτους, στοὺς ἑφοροὺς τῶν Σπετσῶν καὶ τῆς Ὑδρας, ὅπως καὶ πρὸς τὸν Ἐμμανουὴλ Παπά, σχετικὰ ἐγγραφα, παρακινώντας τοὺς νὰ συντονίσουν τὶς προσπάθειές τους. Τοῦτα ἔγραψε ὁ γνωστός, μορφωμένος ἀγωνιστὴς Νεόφυτος Βάμβας. Γνωρίζαμε ἤδη τὰ δύο τοῦτα κείμενα² καὶ ἀγνοοῦσαμε τὸ πιὸ πάνω, τρίτο. Ἦδη, κατέχομε καὶ τὸ κείμενο τοῦτο, ποὺ στάλθηκε πρὸς τοὺς Συρόπουλους καὶ εἶναι πολὺ πιθανὸ νὰ ἦσαν ὅμοιου περιεχομένου καὶ τὰ ἐγγραφα, ποὺ στάλθηκαν καὶ στοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγούς. Πρέπει, συνε-

1. Βλ. γιὰ τοῦτους στοῦ Γ. Χ. Χι ο ν ί δ η, Ἡ ἐκστρατεία, δ.π., σ. 53-54, ὅπου καὶ βιβλιογραφία. Τὸ ἐπιθετο παρουσιάζεται μὲ τοὺς τύπους Σύρος-Σύρου καὶ Συρόπουλος (Συριόπουλος) καὶ ὑπάρχει κάποια ἀσάφεια γύρω ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸ καὶ τὰ μέλη αὐτῆς τῆς οἰκογένειας. Βλ. σχετικὰ στοῦ Ἰ ω ά ν ν ο υ Π ε τ ρ ῶ φ, δ.π., σ. 76-78, ὅπου (σ. 76-77) καὶ σχετικὸ βιβλιογραφικὸ σημείωμά μου, μὲ ἀναφορὰ στὰ πιὸ πάνω προβλήματα. Σὲ σημείωμα τοῦ 1835 ἀναφέρεται ὁ καπετάνιος Θανάσης «Σειρόπουλος» σάν ἀρχηγὸς 100 ἀγωνιστῶν στὰ «Βουνὰ Βοδενῶν», ὅπου τοθετεῖται καὶ ὁ Διαμαντῆς Νικολάου. Πρόκειται, ἀσφαλῶς, γιὰ ἀνορθόγραφη (εἰ) γραφὴ τοῦ ἐπιθέτου καὶ γιὰ ἀξιοπερίεργη πληροφορία γιὰ τὸν τόπο τῆς δράσεως τοῦ Συροπούλου-Σύρου, τοῦ Διαμαντῆ Νικολάου καὶ τοῦ Γέρο Καρατάσου. Βλ. Κ ο σ μ ᾱ Θ ε σ π ρ ω τ ο ῦ - Ἀ θ α ν α σ ί ο υ Ψ α λ ῖ δ α, Γεωγραφία Ἀλβανίας καὶ Ἡπειροῦ, Ἰωάννινα 1964, σ. 88. Φαίνεται ὅτι ἡ σύγχυση τὸν διαφύρον ἐδαφικῶν καὶ κλεφταρματολικῶν διαμερισμάτων τῆς Μακεδονίας ἦταν κάτι πιὸ γενικό, ἀφοῦ καὶ ὁ καπετὰν Λάζος ἀναφέρεται σάν «Βοδενάλῃ» ἢ «Βοδενιώτης» σὲ σειρὰ ἐγγράφων. Βλ. Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, Μνημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, τόμος 5ος τεύχος 2ον, Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, ἐπιμέλεια Ἑ μ μ. Γ. Π ρ ω τ ο ψ ᾱ λ τ η, Ἀθήναι 1965, σ. 195, 203, 209, 212, 215 καὶ 385.

2. Βλ. Γ. Χ. Χι ο ν ί δ η, Ἡ ἐκστρατεία, δ.π., σ. 15, ὅπου καὶ βιβλιογραφία. Ὁ Ν ι κ ὸ λ α ο ς Κ α σ ο μ ο ῦ λ η ς, Ἐνθυμήματα στρατιωτικά, τ. 1, σ. 158, γράφει: «Ὁ Βάμβας... μᾶς ζήτησε τὰ ὀνόματα ὧν τῶν Καπεταναίων τοῦ Ὀλύμπου, καί, σχεδιάσας μίαν ἐγκύκλιον, ἔγραψε πρὸς ὅλους, ἐνθαρρύνοντάς τους». Ἐπομένως, τὸ ἴδιο ἐγγραφο πρέπει νὰ πῆραν καὶ οἱ ὑπόλοιποι ὀπλαρχηγοὶ τῆς περιοχῆς. Προκηρύξεις πέσαν καὶ στὰ χέρια τῶν Τούρκων, στὴ Ράντιανη (Ρυάκια). Βλ. καὶ Κ ω σ τ. Α. Β α κ α λ ο π ο ῦ - λ ο υ, δ.π., σ. 58. Πρβλ. καὶ British documents..., σ. 227-228.

πῶς, νὰ ἀποκλείσουμε μὲ βεβαιότητα τὴν περίπτωση ὅτι ὅσα γράφονται στὸ ἔγγραφο γιὰ τὴν κάποια ἐπιφυλακτικότητα, ποὺ ἔδειχναν οἱ δύο ἀδελφοί, Γιώργης καὶ Θανάσης Συρόπουλοι, ἀφοροῦσαν μονάχα τούτους, γιατί φαίνεται ὅτι γράφτηκαν τὰ ἴδια γιὰ ὅλους τοὺς ὄπλαρχηγούς τοῦ Ὀλύμπου. Στὴν (ἀπίθανη) ἀντίθετη περίπτωση πρέπει νὰ δεχτοῦμε ὅτι οἱ Σύροι ἢ Συρόπουλοι-Συροπουλαῖοι εἶχαν περισσότερες ἐπιφυλάξεις γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς ἐπαναστάσεως, ἂν καὶ ὁ Γιώργης Συρόπουλος εἶχε πάρει μέρος στὴ σύσκεψη τῶν ὄπλαρχηγῶν, ποὺ ἐγίνε στὸ μοναστήρι τοῦ ὁσίου Διονυσίου τοῦ νέου, τοῦ Ὀλύμπου (τῆς περιοχῆς τοῦ Λιτοχώρου, ποὺ ὕστερα κήκε), ὅπως εἶδαμε στὴν προηγούμενη περίπτωση, τοῦ Δήμου Νικολάου Ὀλύμπιου ἢ Ψαροδήμου.

β'. Ἀπὸ τὸ δ ε ὑ τ ε ρ ο ἔγγραφο μαθαίνομε ὅτι οἱ οἰκογένειες τῶν Συροπούλων αἰχμαλωτίστηκαν στὴ Νάουσα, ὅπου εἶχαν συγκεντρωθεῖ τὰ γυναικόπαιδα πολλῶν ὄπλαρχηγῶν τῆς περιοχῆς καὶ ὅτι δημεύτηκε ὁλόκληρη ἡ περιουσία τους.

γ'. Ἀπὸ τὸ τ ρ ί τ ο ἔγγραφο πληροφοροῦμαστε ὅτι ὁ Θανάσης Συρόπουλος προήχθηκε (1823) στὸν βαθμὸ τοῦ χιλιάρχου, στὰ πλαίσια τῆς σκόπιμης συμπεριφορᾶς τῆς Διοικήσεως ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ποὺ μὲ πολλὴ εὐκολία μοίραζε, τότε, καὶ ἀνώτατα ἀξιώματα, ποῦ, βέβαια, μὲ μεγαλύτερη εὐχέρεια τὰ ἀφαίρεσε ὕστερα, ὅταν πιά δὲν εἶχε ἀνάγκη τίς πολυτιμὲς ὑπηρεσίες τῶν ἀγωνιστῶν. Τοῦτο, μάλιστα, παρατηρήθηκε πολὺ συχνὰ στὶς περιπτώσεις τῶν Μακεδόνων ὄπλαρχηγῶν καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ποὺ οἱ ἰδιαίτερες πατρίδες τους δὲν κατόρθωσαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ νὰ ἐλευθερωθοῦν, ὁπότε καὶ περιέπεσαν στὸ περιθώριο, τουλάχιστο στὸν κανόνα.

δ'. Ἀπὸ τὸ τ έ τ α ρ τ ο ἔγγραφο-πιστοποιητικὸ ἀποκτοῦμε χρήσιμα, συμπληρωματικά, στοιχεῖα, ποὺ τὰ ἀγνοοῦσαμε ἢ γιὰ τὰ ὁποῖα εἶχαμε ἀμβολίες, μιὰ καὶ θεωροῦσαμε σὰν δεδομένα ὁρισμένα ἀπ' αὐτά, χωρὶς ὅμως νὰ μποροῦμε νὰ τὰ ἀποδείξουμε. Πιὸ συγκεκριμένα, μαθαίνομε ὅτι ἡ οἰκογένεια τους καταγόταν ἀπὸ τὴ μακεδονικὴ Βέροια. Βέβαια, τὸ ἐπίθετο τοῦτο (Συρόπουλος) εἶναι πανελλήνιο, ἀλλὰ ξέραμε κιόλας ὅτι Συρόπουλοι ὑπῆρχαν στὴ Βέροια, ἀκόμα καὶ στὰ βυζαντινὰ χρόνια. Ἄλλωστε, ἦταν δεδομένο ὅτι ἓνας κλάδος τῆς οἰκογένειας προερχόταν ὁπωσδήποτε ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Βέροιας-Πιερίων, ὅπου (Πιέρια) καὶ σήμερα ζοῦν ἀπόγονοί της. Πρέπει ὅμως νὰ ἐπαναλάβω ὅτι τὸ ἐπίθετο παρουσιάζεται καὶ στὴν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα καὶ ὅτι, π.χ., μὲ τὸν τύπο «Συριόπουλος» ἐμφανίζονται στὸ «Ἀρχεῖον Ἀγωνιστῶν» τουλάχιστο ἑπτὰ ἄλλοι ἀγωνιστές, ἀπὸ τὴ Γορτυνία ἢ ἀπὸ ἄλλες περιοχὲς τῆς Πελοποννήσου, καὶ συγκεκριμένα ὁ Ἀσημάκης, ὁ Βασίλειος, ὁ Δημήτριος, ὁ Διαμαντῆς, ὁ Ἰωάννης, ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Μιχαὴλ Συριόπουλοι. Πάντως, εἶναι πιθανό, μὲ τὴν ἐνδειξὴ «ἐκ Βερροίας» νὰ δηλώνεται, στὴν πραγματικότητα, ἡ περιοχὴ (ἐπαρχία) καὶ ὄχι ἡ πόλη,

ἀπ' ὅπου κατάγονταν οἱ Σύροι ἢ Συρόπουλοι, ὅπως, ἐξάλλου, ἀναφέρεται πιὸ κάτω γιὰ τὸν Γιώργη Συρόπουλο (: «... ὄπλαρχηγὸς τῆς ... ἐπαρχίας Βερροίας»), τὸν Γιαννάκη καὶ τὸν Μέλιο Συρόπουλο καὶ συνέβαινε καὶ στὶς περιπτώσεις τοῦ Γέρο Καρατάσου, τοῦ Ἀγγελῆ Γάτσου κ.ἀ., γιατίι τὶς περισσότερες φορές μνημονεύεται σὰν τόπος καταγωγῆς ἢ μεγαλύτερη πόλη μιᾶς περιοχῆς, γιατίι τούτη εἶναι πιὸ γνωστὴ στοὺς ξένους, τουλάχιστο σὲ σύγκριση μὲ τοὺς ἄλλους, πιὸ ἄσημους οἰκισμοὺς, ὅπου ὅμως πραγματικὰ γεννήθηκαν οἱ ἀξιόλογοι ἡγέτες κ.λ.¹.

Τοῦτο, ἄλλωστε, γίνεται πιὸ πιθανὸ ἂν προσέξουμε τὴν ἀξιολογὴ πληροφορία, ὅτι ὁ Θανάσης Συρόπουλος «... ἀνέκαθεν ὑπῆρχεν ὄπλαρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας Κόκουβας». Κόκοβα-Κόκοβα ἢ Κόκουβα-Κόκουβα λεγόταν (μέχρι τὸ 1926) τὸ σημερινὸ χωριὸ Πολυδένδρι τοῦ νομοῦ Ἡμαθίας, ποὺ εἶναι τὸ πρῶτο μεγάλο χωριό, ποὺ συναντάει κανένας ἀνεβαίνοντας στὰ Πιέρια (ὅταν περάσει τὸν Ἀλιάκμονα, ἐρχόμενος ἀπὸ τὴ Βέροια) καὶ εἶναι ἔδρα ἰδίας, ὁμώνυμης Κοινότητος. Τὸ ἀξιοσημείωτο εἶναι ὅτι ἡ περιοχὴ τῶν Πιερίων ἀποτελοῦσε «ἐπαρχία», μὲ ἔδρα τὴν Κόκοβα-Πολυδένδρι, τοῦτο δὲ μπορεῖ, ἐνδεχόμενα, νὰ ἐρμηνευθεῖ, πὼς ἦταν ἔδρα ἰδιαίτερης διοικήσεως

1. Γιὰ τὴν ἐμφάνιση τοῦ ἐπιθέτου τῶν Συροπούλων καὶ στὴν περιοχὴ τῆς Βέροιας στὰ βυζαντινὰ χρόνια, βλ. Γ ε ω ρ γ ί ο υ Χ. Χ ι ο ν ί δ η, Ἱστορία τῆς Βεροίας, τ. 2, Βυζαντινοὶ χρόνοι, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 133-134. Ὁ Ἀ π ὅ σ τ ο λ ο ς Ε. Β α κ α λ ὀ π ο υ λ ο ς, Νέα στοιχεῖα γιὰ τὰ ἑλληνικὰ ἀρματολίκια καὶ γιὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ Θούμου Βλαχάβα στὴ Θεσσαλία στὰ 1808, Ε.Ε.Φ.Σ.Π.Θ. 9(1965)229-251, καὶ συγκεκριμένα στή σ. 243, γράφει (πρβλ. τοῦ Ἰ δ ι ο υ, Ἱστορία τῆς Μακεδονίας, σ. 535) ὅτι γιὰ πρώτη φορὰ μαθαίνομε πὼς ὁ Σύρος-Συρόπουλος ἦταν κλεφταρματολὸς τῆς Βέροιας. Βλ. ὅμως Ν ι κ ο λ ᾶ ο υ Κ α σ ο μ ο ὐ λ η, ὁ.π., σ. 146, ὅπου γράφεται ὅτι ἡ «καθέδρα» τῶν Συραίων ἦταν ἡ Κόκοβα τῆς Βέροιας. Πρβλ. καὶ Ἰ ω ἄ ν ν ο υ Κ. Β α σ ὀ ρ α β ἔ λ λ η, Ἱστορικὰ ἀρχεῖα Μακεδονίας, Β'. Ἀρχεῖον Βεροίας-Ναοῦσης (1598-1886), Θεσσαλονίκη 1954, ἔγγραφο 354 (τῆς 16.8.1834), σ. 324-325 καὶ 363 (τῆς 15-3-1837), σ. 333-καὶ «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον Ἀθηνῶν» 3(1910) 332-333, ὅπου γράφεται ὅτι ὁ Γεώργιος Σύρος ἦταν ἀρματολὸς τῆς Βέροιας καὶ ὅτι ἡ σφραγίδα του εἰκόνη περιστέρι. Ὁ Ε ὕ σ τ ᾶ θ ι ο ς Σ τ ο υ γ ι α ν ν ᾶ κ η ς, Ἔδεσσα, ἡ μακεδονικὴ, ἐν τῇ ἱστορίᾳ, Θεσσαλονίκη 1933, σ. 247 καὶ 249, γράφει ὅτι ἡ ἐπιρροὴ τῶν ἀρματολῶν τοῦ ἀρματολικίου τῆς Βέροιας Σύρου καὶ Καρατάσου ἐφθανε μέχρι τὴν Ἔδεσσα, γι' αὐτὸ—φαίνεται—καὶ οἱ ἐπικεφαλῆς τούτου (π.χ. οἱ Θανάσης Συρόπουλος, Νικόλαος Διαμαντής, Λάζος κ.λ.) ἀναφέρονται καὶ ὡς «Βοδενιώτες» κ.λ., ὅπως εἶδαμε στὴν προηγούμενη σημείωση. Σὲ κείμενο τῆς ἐπόμενης σημειώσεως ὁ Γέρο Καρατάσος φέρεται σὰν κλεφταρματολὸς τριῶν ἐπαρχιῶν, δηλαδὴ τῆς Βέροιας, τῶν Γιαννιτσῶν καὶ τοῦ Βαρδαρίου. Ὁ Ν ι κ ὀ λ α ο ς Κ α σ ο μ ο ὐ λ η ς, ὁ.π., σ. 11 καὶ 198 (πρβλ. δὲ καὶ σ. 22, 40, 65, 75, 184, 187, 192, 205 καὶ 240) ἐκφράζεται σχεδὸν ἐχθρικά γιὰ τοὺς Συραίους καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὸν Θανάση, ποὺ φαίνεται ὅτι πραγματικὰ «κίότῃ», ὅταν τραυματίστηκε ὁ ἀδελφός του Γιώργης. Γνωρίζουμε ὅτι ὁ Γιώργης Συρόπουλος ἦταν Φιλικός, τουλάχιστο ἀπὸ τὸ 1820, ἀφοῦ ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἔστειλε καὶ σὲ τοῦτον προκήρυξή του. Βλ. Ἰ ω ἄ ν ν ο υ Φ ι λ ῆ ἡ μ ο ν ο ς, Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, Ναύπλιον 1834, σ. 316.

ἀρματολῶν-κλεφτῶν, ἢ, ἀλλιώτικα, ὑποδιαιρέσεως τῆς εὐρύτερης κλεφταρματολικῆς περιφέρειας τῆς Βέροιας, ποὺ ἦταν ἀναμφισβήτητα ἔδρα μιᾶς παρόμοιας ὀργανωτικῆς μονάδας τοῦ μακεδονικοῦ κλεφταρματολισμοῦ¹.

Ἐπίσης, ἐπιβεβαιώνεται τώρα ἡ ὑπόθεση ὅτι καὶ ὁ Θανάσης Σύρος-Συρόπουλος ἦταν μνημένος στὰ μυστικά τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας² (ὅπως καὶ ὁ ἀδελφός του Γιώργης) καὶ προστίθεται ὅτι ἦταν πλούσιος, ὅτι (μετὰ τὸ ἔγγραφο τοῦ Δημ. Ὑψηλάντη) δραστηριοποιήθηκε καὶ ξεσήκωσε τὴν περιοχὴ του (τὰ Πιέρια), συμμετέχοντας στὶς μάχες ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Τὶς συνέπειες ἀπὸ τὴν ἀποτυχία τῆς ἐπαναστάσεως στὴ Μακεδονία τὶς πλήρωσε σκληρὰ, ἀφοῦ αἰχμαλωτίστηκε (στὴ Νάουσα) καὶ ἡ δικὴ του οἰκογένεια, ἐνῶ ἡ ἀδελφὴ του, ποὺ (ὅπως μαθαίνομε ἀπὸ τὰ ἔγγραφα τοῦ φακέλου τοῦ ἀδελφοῦ του Γιώργη, βλ. πιὸ κάτω) λεγόταν Ἀριστέρα καὶ ἔμεινε (τουλάχιστο μέχρι τὸ 1865) σὲ τουρκικὰ χέρια, σὰν αἰχμάλωτη, στὴν Ἑσκι-ζααρά, τῆς νομαρχίας Ἀδριανουπόλεως. Συνέπεια ὄλων αὐτῶν ἦταν νὰ χάσει ὅλη τὴν περιουσία του καὶ νὰ ξοδέψει πάνω ἀπὸ 12.000 δραχμὲς (1846) γιὰ τὴν ἀπολύτρωση τῶν συγγενῶν του.

1. Βλ. Ἰωάννου Κ. Βασδραβέλλη, Ἀρματολοὶ καὶ κλέφτες εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἐκδ. 2η, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 6, 12, 14, 15, 32 κ.έ. Τοῦ Ἰδίου, Πολεμικοὶ ἄνδρες τῆς Μακεδονίας κατὰ τὴν προεπαναστατικὴν περίοδον, «Μακεδονικὰ» 7(1966-1967) 31-76. Πρβλ. Ἀποστόλου Ε. Βακαλοπούλου, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τ. 1, ἐκδ. 2η, Θεσσαλονίκη 1974, σ. 264-268 καὶ τ. 2, ἐκδ. 2η, Θεσσαλονίκη 1976, σ. 364-391, ὅπου ἀναπτύσσονται τὰ προβλήματα, ποὺ σχετίζονται μὲ τὸν θεσμὸ τῶν ἀρματολῶν καὶ τῶν κλεφτῶν καὶ δίνονται πολλὰς πληροφορίες. Βλ. τοῦ Ἰδίου, Ἱστορία τῆς Μακεδονίας, σ. 251-257 καὶ 535. Τέλος, πρβλ. καὶ Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Σχεδιάσμα, δ.π., σ. 299, ὅπου δημοσιεύεται τὸ μέρος τῆς ἐκθέσεως τοῦ Δημητρίου Τζάμη Καρατάσου, ποὺ ἀναφέρει τὴν κλεφταρματολικὴ δρᾶση τοῦ πατέρα του καὶ γράφονται καὶ τὰ πιὸ κάτω: «Ὁ αἰμίμηστος πατὴρ μου Καρατάσος, εἰς τῶν πρωτίστων ἀρματολῶν τῆς Μακεδονίας, πολὺ πρὸ τοῦ ἀγῶνος ὀπλισθεὶς κατὰ τῶν τυράννων, οὐ μόνον ὑπῆρξε... τὸ φόβητρον τῆς δυνάμεως τῶν καὶ ἥνοιξε τοὺς τάφους χιλιάδων ἐχθρῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη ἐξέτεινε τὴν κυριαρχίαν του ἐπὶ τριῶν ἐπαρχιῶν, τῆς Βεροίας, τῶν Γιαννιτσῶν καὶ τοῦ Βαρδάρειο, ὅπου μόνον ἤκούετο τὸν ὄπλον του ἢ κλαγγὴ καὶ μόνος ἦταν νόμιος ἢ θέλησίς του. Ἀνίκανοι νὰ καταβάλωσιν αὐτὸν ὡς πολέμιον, οἱ κατὰ καιροὺς πασάδες τῆς Ρούμελης, ἐπεκύρουν, διὰ βασιλικῶν φερμανιῶν, τὴν κυριαρχίαν του καὶ ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη ἀνεγνώριζον αὐτὸν ὀπληρχηγὸν ἀνενόχλητον».

2. Γιὰ τοὺς Μακεδόνες Φιλικούς βλ. Ἰωάννου Κ. Βασδραβέλλη, Κατάλογος τῶν Μακεδόνων Φιλικῶν, «Μακεδονικὰ» 1(1940)519-525 καὶ τοῦ Ἰδίου, Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία στὴ Μακεδονία, «Πολιτικὴ Ἐπιθεώρησις» 3(1946)548-552 καὶ στὸ περιοδικὸ «Γρηγόριος Παλαμᾶς» 24(1940)183 κ.έ.

Τελευταῖα δημοσιεύονται καινούργια στοιχεῖα γιὰ νέους Μακεδόνες οἰκονομικοὺς ἀρωγούς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Βλ. Ε. Γ. Πρωτοψάλτη, Τὰ οἰκονομικὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, στὴν Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρίδα ΠΑΣΠΕ, ἔτους 1971-1972, Ἀθήνα 1972, σ. 11-47, ὅπου, μεταξύ ἄλλων, μνημονεύεται (σ. 32) στὴ Ρωσία (Ἰούνιος 1821) καὶ ὁ Δημήτριος Μαρῆς, Βεροιώτης.

‘Ο Θανάσης πέθανε τὸ 1856, ὅπως γράφει (1865) ὁ γιός του Σπύρος¹ (ποὺ γεννήθηκε γύρω στὰ 1830 στὴν ἐλεύθερη πιά Ἑλλάδα).

4. ‘Ο Γιώργης Συρόπουλος, ἀπὸ τὴ Βέροια, ἀξιωματικὸς τῆς 6ης τάξεως.

α) Τὰ ἔγγραφα. α’. Στὴ σχετικὴ πράξη τοῦ γραμματέα τῆς ἐπιτροπῆς, ποὺ ὑπάρχει στὸ ἐσώφυλλο τοῦ φακέλου του, γράφονται τὰ ἑξῆς: «Ἄν καὶ εἶναι παλαιὰς καταγωγῆς... στρατιωτικὸς, οὐχ’ ἦττον διὰ τὰς ἐκδουλεύσεις του κατὰ τὸν ἀγῶνα ἐγκρίνεται ὁ Γ. Συρόπουλος νὰ ταχθῇ εἰς τὴν ἑκτὴν (6) τάξιν». Ἐξάλλου, τοῦ δόθηκε ἀργυροῦν μετάλλιο (13.5.1838).

β’. Σὲ κοινὴ αἴτηση (Ἄταλάντη, 31.5.1865) τῶν γιῶν του Ἰωάννη (Γιαννάκη) καὶ Μέλιου, ὅπως καὶ τῆς θυγατέρας του Αἰκατερίνης Συροπούλου, γράφονται καὶ τὰ ἑξῆς ἐνδιαφέροντα:

σ. 1 *Πρὸς τὴν Σ. ἐπὶ τῶν θυσιῶν καὶ ἀγῶνων Ἐπιτροπῇ*

‘Ο Γεώργιος Συρόπουλος, ὀπλαρχηγὸς τῆς ἐν Μακεδονίᾳ ἐπαρχίας Βερροίας ἐπανεστάτης κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς ἐξουσίας τὴν ὑπὸ τὴν ὀπλαρχηγίαν του ἐπαρχίαν ταύτην, ἅμα ἀρξαμένου τοῦ ἀγῶνος καὶ μετὰ τῶν λοιπῶν ὀπλαρχηγῶν Μακεδόνων Διαμαντῇ Ὀλυμπίου, Καρατάσσου, Γάτσου καὶ Τόλια Λάζου συνεννοηθεὶς, διασκέδασε μετ’ αὐτῶν ἐπὶ δύο ὅλα ἔτη αγωνιζόμενος στρατὸν πολυἀριθμὸν ἐχθρικὸν πρὸς τὰς Θερμοπύλας καὶ τὸν Κορινθιακὸν Ἰσθμὸν ὁδεύοντα.

σ. 2 *Τὸ μέγα δρᾶμα τῆς ἀλώσεως Βερροίας καὶ τῆς Ναούσης καὶ ἡ κατ’ αὐτὰς φρικτὴ σφαγὴ καὶ ἡ αἰχμαλωσία ἔθηκαν μὲν τέρμα/εἰς τοὺς ἀγῶνας τὰς ἐκεῖσε Ἑλλήνων, ἀλλ’ οὐχ’ ἦττον οἱ ὀπλαρχεγοὶ μετὰ τῶν συστρατιωτῶν των μαχόμενοι ἀπεσφύρθησαν ἐντὸς τῶν ἐπαρχιῶν τῶν ἀποτελούντων σήμερον τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος, ὅπου ἐξηκολούθησαν μετὰ τῶν ἀδελφῶν Πελοποννησίων καὶ Στερεοελλαδιτῶν τὸν ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος ἱερὸν ἀγῶνα.*

‘Ο Συρόπουλος, πληγωθεὶς [κατὰ] τὸν πόδα εἰς τινα μάχην πλησίον τῆς Βερροίας καὶ κακῶς ἔχων, δὲν ἡδυνήθη οὐδὲ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ οἰκογένειαν νὰ

1. Ἀπὸ τὸ κύριο ὄνομα Σπυρίδων-Σπύρος, δηλαδὴ τοῦ γιοῦ του, τοῦ Θανάση Σύρου-Συρόπουλου, εἶναι δυνατό νὰ πιθανολογηθεῖ ὅτι καὶ ὁ περίφημος ἀρχηγὸς τῆς οἰκογένειας καὶ πατέρας τῶν Θανάση καὶ Γιώργη λεγόμενων Σπυρίδων-Σπύρος, ὅπως γράφει ὁ Π. Ἀρ. αβαντινός, στὸ βιβλίον του «Συλλογὴ δημοδῶν ᾠσμάτων τῆς Ἡπείρου», Ἀθῆναι 1880, σ. 58. Πρβλ. καὶ Π. Σ. Σπανδωνίδης, Οἱ κλεφταρματολοὶ καὶ τὰ τραγούδια τους [Ἀθῆναι 1962-1963], σ. 95. Τὸν Θανάση Συρόπουλο συναντᾶμε στὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου πηγαίνοντο (1846) γιὰ νὰ ἐπιτύχει, προφανῶς, τὴν ἀπελευθέρωση τῆς ἀδελφῆς του Ἀριστέρας μετ’ τὴ βοήθεια τοῦ Ἀγγέλου Μουστοξόδη, ποὺ ἦταν ἐκεῖ πρόξενος τῆς Ρωσίας, μετὰ σύσταση τοῦ Διαμαντῆ Νικολάου Ὀλυμπίου. Βλ. Γεωργίου Χ. Χιονίδης, Ἐγγραφα τῆς ἱστορίας τῆς Μακεδονίας κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν, συλλογὴ πρώτης, «Μακεδονικά» 14(1974)85-121, καὶ συγκεκριμένα τίς σ. 100 καὶ 101-102.

σώση καὶ μόλις μετὰ καιρὸν κατώρθωσεν, αἰχμαλωτισθεῖσαν, τὰ ἀπολυτρώ-
ση, δι' ἀδρῶν λύτρων, ἐκτὸς μιᾶς ἀδελφῆς αὐτοῦ.

Μετὰ ἐκφράζονται παράπονα, γιατί δὲν δόθηκε στὸν πατέρα τους ὁ
κατάλληλος βαθμός, ποὺ τοῦ ἄξιζε, καὶ γράφεται ὅτι πέθανε τὸ 1852 στὴν
Ἀταλάντη¹, ὅπως καὶ ὅτι ἄφησε μιὰ ἄγαμη κόρη, τὴν Αἰκατερίνη. Ἡ αἰχμά-
λωτη (καὶ στὰ 1865) ἀδελφή του Ἀριστετέρα βρισκόταν σὲ τουρκικὰ χέρια,
στὸ Ἑσκι-ζαρά τῆς Θράκης, ὅπως σημειώθηκε κιόλας.

γ'. Ἀπὸ πιστοποιητικὸ (α/α 2.096, ἀριθ. πρωτ. 353/24.5.1865) τοῦ δήμου
Ν. Πέλλας πληροφοροῦμαστε ὅτι ὁ Γιώργης Συρόπουλος ἄφησε πέντε παι-
διὰ καὶ πλὸ συγκεκριμένα τὴν ἄγαμη Αἰκατερίνη (32 χρόνων), τοὺς γιούς του
Γιαννάκη (Ἰωάννη) καὶ Μέλιο καὶ δύο ἄλλες παντρεμένες κόρες.

δ'. Στὸν φάκελό του φυλάγεται καὶ τὸ ἐξῆς (α/α 17.522, 15.665 καὶ 2.096)
ἐπικυρωμένο ἀντίγραφο μὲ ἀριθμὸ πρωτοκόλλου 823, τοῦ Μινίστρου (ὑ-
πουργοῦ) τοῦ πολέμου.

σ. 1 *Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος*
Ὁ Μινίστρος τοῦ πολέμου
Πρὸς τὸν Γενναϊότατον κ. Γεώργιον Συρόπουλον
Ἐν Κορίνθῳ τῇ 4 ἀπριλλίου 1822

Ἐκαμες, τέλος πάντων, τὸ πρὸς τὴν ἱερὰν Πατρίδα μας χρέος σου, καὶ
λαβὼν τὰ ὅπλα εἰς τὸν σταυρὸν ἐκινήθης ἐναντίον τῶν ἀσπόνδων ἐχθρῶν τῆς

1. Ὅπως εἶναι γνωστὸ, στὴν Ἀταλάντη ἐγκαταστάθηκαν πολλοὶ ἀπόμαχοι Μακεδόνες,
ὁπλαρχηγοὶ καὶ ἀγωνιστές, ὅπου ἱδρυσαν καὶ τὸν ἔθνος Νέας Πέλλας. Βλ. σχετικὰ στοῦ
Γεωργίου Χ. Χιονίδου, Ἐγγραφα τῆς ἱστορίας τῆς Μακεδονίας κατὰ τὴν Τουρ-
κοκρατίαν, συλλογὴ πρώτη, «Μακεδονικά» 14(1974)85-121 καὶ συγκεκριμένα στίς σ.
86-97, ὅπου (σ. 93) υπογράφουν (1845) καὶ οἱ Γεώργιος Συρόπουλος, Ἰωάν. Γ. Συρόπουλος,
Μέλιος Γ. Συρόπουλος, Ἀναγ(νόςτης) Β. Συρόπουλος. (Τελευταία, τὸν σχετικὸ φάκελο
μελέτησε καὶ ὁ ἱστοριοδίφης Γ. Λάιος, ἐνῶ καινούργια στοιχεῖα δημοσίευσσε ὁ Γρηγό-
ριος Βέλκος μὲ τίτλο, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα ἀπὸ τὸ ἀρχειο τοῦ συνδικαλισμοῦ τῶν Μακεδό-
νων «Νέα Πέλλα» Ἀταλάντης, «Μακεδονικά» 19(1979)195-239). Στὰ 1829 οἱ περισ-
σότεροι βρίσκονταν στὴ Σκιάθου καὶ στὴ Σκόπελο. Βλ. Γ. Χ. Χιονίδου, Οἱ Μα-
κεδόνες πρόσφυγες τῆς Σκοπέλου στὰ 1829, «Μακεδονικά» 17(1977)124-137, ὅπως καὶ
οἱ πλὸ πάνω βιογραφούμενοι ἀγωνιστές, Δῆμος Ὀλύμπιος καὶ Μήτρος Λιακόπουλος (σ.
129), Λιάκου Βασίλειος (σ. 132: «Λιάκος Βασιλείου»), Μιχάλης Πετζάβα, ποὺ ἦταν ὁμοῦ
στρατιώτης καὶ μόνο ἡ οἰκογένειά του ἦταν ἐκεῖ, γιατί ὁ ἴδιος βρισκόταν στὸν Ὀλυμπο
(σ. 133), καὶ καπετὰν Γεώργης Συρόπουλος μὲ οἰκογένεια 16 ἀτόμων, προφανῶς ὅλων τῶν
Συροπόλων (σ. 135). Συνολικά, ἦσαν ἐκεῖ 30 οἰκογένειες ἀγωνιστῶν ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο καὶ
ἄλλες ἀπὸ τὴν υπόλοιπη Μακεδονία. Τότε ἦταν ἡ ὑπότιμηση τῆς συμβολῆς τῶν Μακε-
δόνων ἀγωνιστῶν, ὥστε ὁ Γεώργιος Γαζής γράφει (στὸ «Λεξικὸν τῆς ἐπανα-
στάσεως», Ἰωάννινα 1971, σ. 40) μονάχα τὰ ἐξῆς γιὰ τὸν Γιώργη Συρόπουλο: «ἦν ὁ-
πλαρχηγὸς τις δόνημας ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Καρατάσιου», ἀν καὶ διατέλεσε γραμμα-
τέας καὶ τοῦ Καρατάσου καὶ πρέπει νὰ ἤξερε περισσότερα γιὰ τὴν ἀξιολογὴ δράση του.

πίστεως και ανεξαρτησίας μας. Ἐπρεπε βέβαια και οἱ κάτοικοι τοῦ Ὀλύμπου νὰ αισθανθῶσι ποῖων προγόν(ων) εἶναι ἀπόγονοι.

Ἡ φήμη τῆς σταθερᾶς σου ἀποφάσεως θέλει φθᾶσιν και εἰς τὰ ἄκρα τῆς οἰκουμένης και ὅλα τὰ φίλα μας ἔθνη μὲ θαυμασμὸν και εὐχαρίστησιν θέλουν μᾶθῃ τὰς ἀνδραγαθίας σου, αἱ ὁποῖαι θέλουν σὲ πλέξῃ τὸν ἀμάραντον τῆς ἀθανασίας στέφανον.

Ἡ ὑπερτάτη Διοίκησις, ἀφ' ὧρας ἔμαθε τὸ ἔνδοξον και δικαιοτάτον κίνημά σου, ἔγραψε τὸ ὄνομά σου εἰς τὸν κατάλογον τῶν Ἡρώων τῆς και θέλει φροντίσῃ μὲ ἐπίτιδες σταλθισομένους ἀνθρώπους, νὰ σοὶ στείλῃ ἀρκετὰ πολεμικὰ ἐφόδια, κανονιέρους, και λοιποὺς στρατιωτικοὺς ἀξιωματικοὺς εὐρωπαϊοὺς.

σ. 2 Γενναϊότατε Καπετὰν Γεώργιε Συρόπουλε, διὰ νὰ στερεωθῇ τοῦ ἔθνους μας ἡ ἀνεξαρτησία χρειάζεται ἡρωικὴ ἀπόφασις, ὁμόνοια, φρόνησις και εὐτολμία. Αὐτὰ πρέπει νὰ σὲ ὀδηγήσουν εἰς κάθε πρᾶξιν σου. Λάβε ἐν Σῶμα τοῦ προσωρινοῦ πολιτεύματος τῆς Ἑλλάδος. Μὲ δεύτερον/θέλω σοὶ στείλῃ και ἄλλα θεσπίσματα, προκηρύξεις και διακηρύξεις, ὅσα ἐξέδωκεν ἡ ὑπερτάτη διοίκησις. Ἐνθάρρυνε τοὺς κατοίκους τοῦ Ὀλύμπου και βεβαίωσέ τους, ὅτι ἡ ἀνεξαρτησία μόνῃ ἡμπορεῖ νὰ τοὺς ἀποκαταστήσῃ εὐτυχεῖς και ὑγίαινε γενναίων.

Ὁ Μινίστρος τῶν ἐσωτερικῶν και προσωρινῶς Μινίστρος τοῦ πολέμου.

Ἰωάννης Κολέτης

δι' ἑλλειψιν ἀρχιστρατήγου Ἰω(άννης) π.ο. Οἰκονομόπουλος.

ε'. Μὲ τὸ ἀριθ. 645 ἔγγραφο (Τρίπολη, Ἰούνης 1823) ἡ Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος γνωστοποιεῖ στὸν Γεώργι Συρόπουλο ὅτι, μὲ τὴν ἀριθ. 2.187 διαταγὴ τῆς, τὸν προβίβασε στὸν βαθμὸ τοῦ ἀντιστρατήγου. Ὑπογράφει ὁ ὑπουργὸς πολέμου Χριστόφορος Περραιβός.

στ'. Στὸ ἀριθ. 2.096 (Ἀθήνα, 18.3.1846) πιστοποιητικὸ (ποῦ σώθηκε στὸ πρωτότυπό του) τῶν Χρ. Περραιβοῦ, Διαμαντῆ Νικολάου, Χρ. Χρηστίδη και Κωνσταντίνου Μπίνου, γράφονται ὅσα πιστοποιοῦνται και γιὰ τὸν ἀδελφὸ τοῦ Γεώργι Θανάση Συρόπουλο. Ἐτσι, πληροφοροῦμαστε και τὰ ἑξῆς:

«... ἐκ Βερροίας τῆς Μακεδονίας... ἀνέκαθεν ἐκ προπατόρων ὑπῆρχεν ὀπλαρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας του, ὡς ὁ Διαμαντῆς Ὀλύμπιος και ὁ ἀείμνηστος Καρατάσος και Ἀγγελῆς Γάτσος.

Ἀμα ἐκραγείσης τῆς ἐπαναστάσεως, ὧν και πρότερον μέλος τῆς φιλικῆς ἐταιρείας, συνεννοηθεῖς μὲ τὸν κ. Διαμαντῆν Νικολάου Ὀλύμπιον και λαβὼν παρ' αὐτοῦ ἐφόδια τοῦ πολέμου, ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας ἐντὸς τῆς δικαιοδοσίας του, ὅπου μετήρχετο πλήρη κυριαρχίαν».

Κατόπιν, ἐπαναλαμβάνονται ὅσα βεβαιώθηκαν και γιὰ τὸν Θανάση Συρόπουλο και προσθέτονται και τὰ ἑξῆς:

«Γενναίως πολεμῶν καὶ ἀγωνιζόμενος μὲ περίπου τῶν πεντακοσίων στρατιωτῶν, ὅπου ὁ κίνδυνος τῆς πατρίδος τὸν ἐκάλεε, ἠρίστευε πάντοτε, καὶ καιρίαν ὑπέστη εἰς τὸν πόδα πληγὴν, ἥτις, καθ' ὅλον τὸν βίον του, δεινῶς βασανίσασα αὐτόν, πρὸ πολλοῦ τὸν κατέχει κλινήρη».

Κατόπιν, ἀναφέρονται τὰ γνωστὰ γιὰ τὴν αἰχμαλωσία (στὴ Νάουσα) τῆς ἀδελφῆς τους καὶ τὸ πιστοποιητικὸ τελειώνει μὲ τὰ πιδό κάτω:

«Μετὰ τοῦ πολέμου τὴν διάλυσιν, ἀπὸ τὸ βαρὺ τοῦ ποδός του κακοχοῦμενος, ἀπεσύρθη εἰς τὰ ἴδια, πάσχων δεινῶς ἐκ τῆς πληγῆς καὶ τῆς πενίας, καὶ ὑπὸ τὸ βάρος πολυαριθμοῦ οἰκογενείας καταπιεζόμενος...».

Τέλος, πιστοποιεῖται ὅτι ξόδεψε γιὰ τὸν ἀγῶνα 80.000 δραχμές, ἐκτὸς ὅτι ἔχασε καὶ τὴν ἀξιόλογη (κινητὴ καὶ ἀκίνητη) περιουσία του.

β) Π α ρ α τ η ρ ῆ σ ε ι ς. Ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνα, ποὺ πληροφορηθήκαμε ἀπὸ τὰ ἔγγραφα τοῦ φακέλου τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Γιώργη Θανάση, ἔχομε καὶ ἄλλα, συμπληρωματικά, στοιχεῖα, ποὺ βγαίνουν ἀπὸ τὰ πιδό πάνω δημοσιευμένα ἔγγραφα.

Πρῶτα-πρῶτα, ἐπαναλαμβάνεται ὅτι καὶ ὁ Γιώργης Συρόπουλος ἦταν ὀπλαρχηγὸς στὴν ἐπαρχία τῆς Βέροιας.

Ὑστερα ἐπιβεβαιώνεται ἡ γνωστὴ πληροφορία ὅτι πληγώθηκε σὲ μάχη, ποὺ ἔγινε κοντὰ στὴ Βέροια. Εἶναι δεδομένο ὅτι κτυπήθηκε σὲ μάχη, ποὺ ἔγινε στὴ θέση «Καράβι» τοῦ Ἀλιάκμονα, ὅπως εἶδαμε ὅτι γράφει καὶ ὁ Δῆμος Νικολάου Ὀλύμπιος-Ψαροδῆμος στὴν πιδό πάνω δημοσιευμένη ἐκθεσὴ του. Γνωρίζαμε, ἄλλωστε, ὅτι ὁ τραυματισμὸς τοῦ Γιώργη Συροπούλου εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα νὰ φοβηθεῖ ὁ ἀδελφός του Θανάσης, ποὺ προσωρινὰ ἐγκατέλειψε τὸ πεδίο τῶν μαχῶν¹. Ἡ πληγὴ αὐτὴ τοῦ στέρησε τὴν υγεία καὶ σ' ὅλη τὴ ζωὴ του ὑπέφερε, μέχρις ὅτου τὸν ἔστειλε στὸν τάφο. Κηδεύτηκε στὴν Ἀταλάντη (1852), ἀφήνοντας στὴ ζωὴ πέντε παιδιά, τρία κορίτσια καὶ δύο ἀγόρια.

Στὸ τ ἔ τ α ρ τ ο ἔ γ γ ρ α φ ο ὁ Ἰωάννης Κωλέττης σὰν ὑπουργὸς Ἐσωτερικῶν καὶ προσωρινῶς τοῦ Πολέμου τοῦ ὑπόσχεται (Κόρινθος, 4.4.1822) ὅτι θὰ τοῦ στείλει πολεμοφόδια, κανονιέρηδες καὶ ξένους στρατιωτικούς καὶ (ἐνῶ ἔπαινεῖ τὸν ἴδιο) κατηγορεῖ τοὺς κατοίκους τοῦ Ὀλύμπου γιὰ ἔλλειψη ἀγωνιστικοῦ πνεύματος. Τέλος, τοῦ στέλνει ἀντίτυπο τοῦ προσωρινοῦ πολιτεύματος καὶ τοῦ ὑπόσχεται ὅτι θὰ τοῦ στείλει ἀργότερα καὶ ἄλλο ἔντυπο ὑλικὸ καὶ ζητεῖ ἀπ' αὐτὸν νὰ ἐνθαρρύνει τοὺς ἀγωνιστὲς τοῦ Ὀλύμπου. Ἔτσι, ἀποδεικνύεται πόσο λίγο βοηθήθηκε ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Διοίκηση ἢ ἐπανάσταση στὸν Ὀλυμπο, ἀφοῦ τὴ μέρα ποὺ τελειῶναν οἱ μάχες, ὁ ἀρμόδιος ὑπουργὸς τῶν ἐπιχειρήσεων ἔστειλε γιὰ βοήθεια ἀπλῶς ἓναν ἔντυπο

1. Βλ. Γ. Χ. Χι ο ν ί δ η, Ἡ ἐκστρατεία, δ.π., σ. 29.

κανονισμό και υποσχόταν αφηρημένα να στείλει ύστερα και ξμψυχο και άλλο άψυχο ύλικό. Έτσι, βέβαια, δεν ήταν δυνατό να επιτύχει ή άπεγνωσμένη προσπάθεια των Όλυμπίων, όπως ανέπτυξα άλλοι¹.

Άπο τὸ π έ μ π τ ο ξ γ γ ρ α φ ο πληροφορούμαστε ότι ὁ Γιώργης Συρόπουλος προβιβάστηκε (1823) στὸν βαθμὸ τοῦ ἀντιστρατήγου, χωρὶς ὅμως τοῦτο νὰ ἐμποδίσει τὸ ἐλληνικὸ κράτος νὰ τὸν υποβιβάσει ὕστερα στὴν 6η τάξη τῶν ἀξιωματικῶν, μιὰ καὶ δὲν τὸν εἶχε πιά τόσο ἀνάγκη, οὔτε διέθετε—ὅπως συμπεραίνεται—ὁ ἄρρωστος ἥρωας πολιτικοστρατιωτικὰ μέσα, σὰν Μακεδόνας πρόσφυγας ποῦ ἦταν, ἀλλὰ τὸ φαινόμενο τοῦτο ἦταν πιὸ γενικό, ὅπως σημειώθηκε κιόλας πιὸ πάνω, στὴν περίπτωση (τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Γιώργη) τοῦ Θανάση Συροπούλου.

Άπο τὸ τελευταῖο, ξ κ τ ο, ἔγγραφο, τὸ πιστοποιητικὸ τῶν συναγωνιστῶν του, ἐπιβεβαιώνομε τὴν πληροφορία ὅτι καὶ ὁ Γιώργης ἦταν μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ ὅτι, ἀφοῦ ἔλαβε πυρομαχικά: «... ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας ἐντὸς τῆς δικαιοδοσίας του, ὅπου μετῆρχετο πλήρη κυριαρχίαν».

Μετὰ τὴν ἀποτυχία τῆς ἐπαναστάσεως στὸν Όλυμπο, ὁ Γιώργης Συρόπουλος συνέχισε τὸν ἀγῶνα, ἔχοντας στὴ δύναμή του 500 στρατιῶτες, περὶπου, ἀλλὰ οὔτε ἡ ἐπικίνδυνη πληγὴ του, οὔτε οἱ κόποι του καὶ οἱ μεγάλες θυσίες, τούτου καὶ τῆς οἰκογένειάς του, οὔτε, τέλος, καὶ οἱ 80.000 ὀρχμ., ποῦ ξόδεψε (1846), ἀναγνωρίστηκαν ἀπὸ τὸ Κράτος, ποῦ δὲν τὸν ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴ φτώχεια, ἀλλὰ τὸν ἄφησε στὴν ἐγκατάλειψη, καὶ ἔτσι ὅλα αὐτὰ τὸν ὀδήγησαν (σωματικὰ καὶ ψυχικὰ τραυματισμένο) στὸν τάφο...

5. Ὁ Ἱωάννης (Γιαννάκης) Γ. Συρόπουλος, ἀξιωματικὸς 7ης τάξεως, ἀπὸ τὴ Βέροια.

Ἦταν ὁ μεγαλύτερος γιὸς τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Γιώργη Συροπούλου.

Σὲ πιστοποιητικὸ (α/α 2.085, Ἀθήνα 18.3.1846), ποῦ ὑπογράφουν οἱ Χρ. Περραιβός, Διαμαντῆς Νικολάου Όλύμπιος κ.λ., γράφονται καὶ τὰ ἐξῆς: «... Γιαννάκης Γ. Συρόπουλος, ἐκ Βερροίας τῆς Μακεδονίας... γνήσιος υἱὸς τοῦ Γεωργίου Συροπούλου, ὀπλαρχηγοῦ μιᾶς ἐπαρχίας τῆς Βερροίας, καὶ ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Γιαννάκης Γ. Συρόπουλος ἠχμαλωτίσθη καθ' ὄν καιρὸν ὑπετάγη καὶ ἐλεηλατήθη ἡ πόλις Νάουσα τῆς Μακεδονίας...». Κατόπιν, ἀναφέρεται ὅτι ὁ πατέρας του πλήρωσε λύτρα καὶ τὸν ἀπελευθέρωσε καὶ ὅτι πῆγε στὴ Σκιάθῳ κ.ά. με τοὺς ἄλλους Μακεδόνες. Στὰ 1865 ἦταν 59 χρόνων, δηλαδὴ γεννήθηκε στὰ 1806.

6. Ὁ Μέλιος Γεωργ. Συρόπουλος, ἀξιωματικὸς 7ης τάξεως, ἀπὸ τὴ Βέροια.

Ἦταν ὁ πιὸ μικρὸς γιὸς τοῦ Γιώργη Σύρου ἢ Συροπούλου.

1. Βλ. Γ. Χ. Χιονίδη, Ἡ ἐκστρατεία, ὁ.π., σ. 46 κ.ε.

Στὴν αἴτησή του (Ἀταλάντη, 2.6.1865) γράφει ὅσα γνωρίζομε κιόλας γιὰ τὴν αἰχμαλωσία τῆς οἰκογένειάς του κ.λ.

Σὲ (πρωτότυπο) πιστοποιητικὸ (Ἀθήνα, 15.3.1846) τῶν Χρ. Περραιβοῦ, Δημητρίου Νικολάου Ὀλύμπιου καὶ Χρ. Χρηστίδη γράφεται γιὰ τὸν πατέρα τοῦ Γιώργη ὅτι ἦταν «ὀπλαρχηγὸς μιᾶς ἐπαρχίας τῆς Βερροίας καὶ ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Μέλιος ἡχμαλωτίσθη, καθ' ὃν καιρὸν ὑπετάχθη καὶ ἐλεηλατήθη ἡ πόλις Νάουσα τῆς Μακεδονίας», ὅσα δηλαδὴ βεβαιώνονται πιὸ πάνω γιὰ τὸν μεγαλύτερο ἀδελφὸ του Ἰωάννη (Γιαννάκη). Ἀπὸ τὸ ἴδιο ἔγγραφο πληροφοροῦμαστε ὅτι ἀπελευθερώθηκε, στὰ 1822, ἀφοῦ ὁ πατέρας του ἔδωσε ἀδρά λύτρα. Ὑστερα, πῆγε στὴ Σκιάνο, στὴν Εὐβοία κ.ά. καὶ πολέμησε στίς διαταγὲς τοῦ Διαμαντῆ μὲ 50 στρατιῶτες.

Ἀπὸ πιστοποιητικὸ τοῦ δήμου τῆς Νέας Πέλλας (24.5.1865) μαθαίνομε ὅτι ὁ Μέλιος ἦταν 57 χρόνων, ὅτι δηλαδὴ γεννήθηκε στὰ 1808, ὅτι ἡ γυναίκα του ὀνομαζόταν Μαγδαληνὴ καὶ ἦταν 45 ἐτῶν, ὁ γιὸς του Γιώργος ἦταν 25 χρόνων (καὶ ἦταν χωροφύλακας), ὁ γιὸς του Κωνσταντῖνος ἦταν 16 χρόνων (μαθητὴς τοῦ σχολαρχεῖου), ὁ μικρότερος γιὸς του Ἀναστάσιος 11 χρόνων (μαθητὴς), ἡ μεγάλῃ κόρη του Βιργινία 13 χρόνων καὶ ἡ μικρὴ θυγατέρα του Χαρίκλεια ἦταν 6 χρόνων.

7. Ὁ Ἀναγνώστης Πετζάβας, ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο.

α) Τὰ ἔγγραφα. Ἀπὸ τὸν φάκελό του πληροφοροῦμαστε ὅτι:

α'. Ὁ Θανάσης Στουρνάρας ἦταν πεθερὸς του. Στὰ 1832 σκοτώθηκε στὴν Ἀράχωβα ὁ θεῖος του Μιχαὴλ Πετζάβας, ὅπως γράφει ὁ ἴδιος. στὴν αἴτησή ποῦ ὑπέβαλε (Χαλκίδα, 4.5.1865) στὴν Ἐπιτροπὴ Ἀγώνα, ζητώντας τὴν ἀποκατάστασή του, ὅπου σημειώνει: «Ἄμα ἀρξαμένου, τοῦ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος, φλεγόμενος ἀπὸ τὸν πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτα, ἐρρίφθην εἰς αὐτόν, μὲ τοὺς ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν μου στρατιώτας, καὶ τὸ πρὸς αὐτὴν χρέος μου ἐξεπλήρωσα...».

Ἀκόμα, μαθαίνομε ὅτι ὁ ἀδελφὸς του ἦταν μακαρίτης (†5.5.1832) καὶ ἀνατέθηκε σ' αὐτὸν ἡ διοίκηση τοῦ σώματός του, μὲ τὸν βαθμὸ τοῦ ταγματάρχη.

β'. Ὁ Νικ. Κριεζιώτης βεβαιώνει (21.11.1843) ὅτι στὰ χρόνια 1822-1848 ἦταν στίς διαταγὲς του σὰν ὀπλαρχηγὸς μὲ 100 μέχρι 300 στρατιῶτες καὶ ὅτι ὁ Μιχαὴλ Πετσάβας ἦταν θεῖος του.

γ'. Στὸ φάκελό ὑπάρχει καὶ τὸ πιὸ κάτω πιστοποιητικὸ (α/α 1.238/15.385, πρωτότυπο):

Οἱ ὑποφαινόμενοι πιστοποιοῦμεν, ὅτι ὁ κ. Ἀναγ. Πετσάβας, εἷς τῶν ὀπλαρχηγῶν Ὀλυμπίων, ἀπὸ τὴν πρώτην ἐκρηξίν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Ὀλύμπῳ, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν, τοῦ κ. Διαμαντῆ Ν. Ὀλυμπίου τὸ πρῶτον, καὶ τοῦ

Καρατάσου μετά ταῦτα, ἐφάνη ὠφέλιμος μέ τοὺς ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του, καὶ τότε, καὶ εἰς πολλὰς μετὰ ταῦτα περιστάσεις, διακριθεὶς εἰς διαφορὸν μάχας καὶ ἐν Ὀλύμπῳ, καὶ ἐν Εὐβοίᾳ, καὶ ἐν Σκιάθῳ καὶ ἐν Ἀταλάντῃ καὶ ἐν Τρικέροις κ.λ.π. καὶ ὅποσας ζημίας καὶ ἄλλας σαπᾶνας οὐ τὰς τυχούσας καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ἀγῶνος ἐν τῇ πατρίδι του Ὀλύμπῳ καὶ μετὰ ταῦτα, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος, ἀλλ' ἔμεινε μέχρι τοῦδε ἀδικημένος κατὰ τὸν στρατιωτικὸν βαθμόν. Εἰς ἐνδειξιν τῶν ἀνωτέρω τῷ δίδεται τὸ παρὸν, ἵνα χρησιμεύσῃ ἐν καιρῷ, ὅπου ἀνήκει. τῇ 20 Δεκεμβρίου 1844, ἐν Ἀθήναις

Ἰωάννης Κωλέττης

Δρό(σος) Μανσόλας

Χρ. Περραιβός

Ἀδάμ Δοῦκας Χρ. Χῆ Πέτρον.

δ'. Στὸ «Ἀρχεῖον Χρηστίδῃ» (ποὺ φυλάγεται καὶ τοῦτο στὸ Τμῆμα χειρογράφων τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης) διασώθηκε στὸ πρωτότυπο (α/α 3.672/44) ἢ πιὸ κάτω ἀναφορὰ τοῦ Ἀναγνώστη, ἡ ὁποία (στὴν 4ῃ σελίδᾳ) φέρνει τὴν ἐξῆς διεύθυνση:

Πρὸς τὸν ἐκλαμπρότατον κύριον Ἰωάννην Κωλέττην

εἰς Ναύπλιον

Α. Πετζάβας

Τὸ ἔγγραφο ἀρχίζει ἔτσι:

Ἐκλαμπρότατε,

Ἀφοῦ πρὸς ἀνέγνωσες τὰς ἀναφοράς μας καὶ ἐσὺ μέρος τοῦ ὅλου σώματος, καὶ τὴν ἰδικήν μου, καὶ μᾶς εἶπατε νὰ τὰς παρουσιάσωμεν εἰς τὸ Συμβούλιον, εὐθὺς τὴν ὥραν ἐκείνην ἐπῆγα καὶ τὰς παρουσίασα εἰς ἴδιον [τὸν] Ζωγράφον, καὶ σήμερον ἔλαβον μίαν ἀπάντησιν τῆς Κυβερνήσεως θὲ νὰ εἶμαι ἀρχηγὸς ἐγὼ ὁ ἴδιος εἰς τὸ σῶμα τοῦ μακαρίτου ἀνταδελφου μου, διὰ δὲ τὰ διπλώματα ὅσα ἐζήτουν νὰ μοι δοθοῦν, ὅσα μοι λείπουν, ἀκόμη διὰ νὰ σχηματίσω ὅλους τοὺς ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν μου στρατιωτικούς, καθὼς τοὺς εἶχεν ὑποσχεθῇ ἐγγράφως ὁ μακαρίτης, νὰ τοὺς δώσῃ τοὺς ἀναλόγους βαθμοὺς τὸν καθεὶνα δὲν δίδει πλέον τάχα ἡ Κυβέρνησις διπλώματα, ἀλλὰ ὕστερα ἀπὸ τὴν συνέλευσιν, ἐγὼ δὲ μὲ αὐτὴν τὴν ἀπάντησιν ἔμεινα εἰς ἐνέργειαν καὶ εἰς ἐσχάτην ἀπελπισίαν, διότι ἂν δὲν τοὺς δώσω τοὺς βαθμοὺς των αὐτοὶ θέλουν μὲ ξεσχίσει καὶ διὰ τὰ διπλώματα καὶ διὰ τὰ γροῖσια ἀπὸ 150: τὸν ἕνα, κατὰ τὰς ἀποδείξεις ὅπου θὰ ἔχῃ εἰς χεῖρας ἕκαστος, καὶ διὰ τὴν δούλευσίν τους θέλουν καὶ αὐτῶν τὰ διπλώματα, καθὼς τὰ πῆραν ὅλοι τῶν λοιπῶν σωμάτων...

Συνεχίζοντας, γράφει ὅτι πῆρε τὰ σχετικὰ ἔγγραφα, τῆς 27.3.1832, μὲ τίς σημειώσεις τοῦ Κωλέττη. Τοῦ γνωρίζει ὅτι ἔχει ἔτοιμο στρατιωτικὸ σῶμα στὴ διάθεση τῆς Κυβερνήσεως καὶ ζητεῖ νὰ τοῦ στείλῃ διπλώματα ἑκα-

τονταρχῶν μὲ ἀνοιχτὰ (κενὰ) τὰ ὀνοματεπώνυμα κ.λ., τελειώνοντας δὲ γράφει: *δίκαιον εἶναι νὰ μοὶ προβιάσῃς καὶ ἐμέ, διὰ τὰς θυσίας τοῦ ἀδελφοῦ μου καὶ τῆς οἰκογενείας μου, εἰς βαθμὸν χιλιάρχου, διὰ νὰ καυχῶμαι καὶ ἐγὼ εἰς τὸ ὄνομά του καὶ νὰ θυσιάζωμαι διδοντάς με καὶ τὰς πρεπούσας ὁδηγίας εἰς σχηματισμὸν τοῦ σώματός μου.*

καὶ μένω μὲ ὅλον τὸ βαθύτατον σέβας.

Τῇ 5 Μαΐου 1832

Ὅπως προθυμότητος δοῦλος σας

Ναύπλιον

Ἀναγνώστης Πετζάβας.

β) Πα ρ α τ η ρ ῆ σ ε ι ς. α'. Πρῶτα-πρῶτα, πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι τὸ ἐπιθετο παρουσιάζεται μὲ τοὺς τύπους: Πετζάβας-Πιτζάβας καὶ Πετζάβα, ὅπως καὶ Πιτσαβαῖοι-Πετσαβαῖοι-Πιτζαβαῖοι-Πετζαβαῖοι καὶ Πετσάβας-Πιτσάβας, ἀλλὰ καὶ Πιτζιάβας-Πιτσιάβας, συναντᾶται δὲ καὶ σήμερα στὰ χωριά τῶν Πιερίων (π.χ. Σφηκιά), ἢ καὶ τοῦ Ρουμλουκιοῦ (ἀλλὰ οἱ κάτοικοι, ποὺ ἔχουν τὸ αὐτὸ ἐπιθετο, θὰ κατὰγονται μᾶλλον ἀπὸ τὰ Πιέρια), ἢ κ.ά. (π.χ. στὴν Κατερίνη, στὴ Βέροια κ.ά.). Φαίνεται, μάλιστα, ὅτι οἱ ἀγωνιστὲς τοῦτοι ἀποτελοῦσαν ὁλόκληρη οἰκογένεια πολεμιστῶν γιὰ πολλὰ χρόνια, ποὺ συνέχισε τὴ συμβολή της γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Μακεδονίας, παίρνοντας μέρος καὶ στὰ ἐπόμενα ἐπαναστατικὰ κινήματα. Τὸ πιθανότερο εἶναι ὅτι καταγόταν ἀπὸ τὰ χωριά τοῦ Ὀλύμπου καὶ συγκεκριμένα, ἴσως, ἀπὸ τὴ Σφηκιά, ποὺ λεγόταν (μέχρι τὸ 1926) Βόσσοβα-Βόσοβα.

β'. Εἶναι ἐνδιαφέρουσα ἡ πληροφορία ὅτι ὁ Θανάσης Στορνάρης ἦταν πεθερὸς τοῦ Ἀναγνώστη. Τὸ πιθανότερο εἶναι ὅτι θὰ συνδέθηκαν οἱ δύο οἰκογένειες ὅταν οἱ ἀγωνιστὲς τοῦ Ὀλύμπου κατέφυγαν στοὺς Στορναραίους, στὸν Ἀσπροπόταμο, ἀφοῦ ἀπέτυχε ἡ ἐπανάσταση στὸν τόπο τους.

γ'. Γνωρίζαμε βέβαια τὴν ὑπαρξὴ τῆς οἰκογένειας, ἀλλὰ δὲν ξέραμε μέχρι τώρα ποιά ἦταν ἡ συμβολή της στὸν ἀγώνα τοῦ Ὀλύμπου¹. Ἀπὸ τὸ πιστο-

1. Στὰ 1827 ὁ ἡγούμενος τῆς Μονῆς τοῦ ὁσίου Διονυσίου τοῦ Ὀλύμπου ἐλέγετο Μεθόδιος Πιτζάβας. Βλ. Σ τ ε φ ἄ ν ο υ Πα πα δ ο π ο ὕ λ ο υ, ὁ.π., σ. 160 καὶ 161. Ἐνας ἄλλος Πιτσάβας δροῦσε στὰ 1837 καὶ 1838 στὴ Μακεδονία κ.ά. σὰν «πειρατῆς», ἀλλὰ συνελήφθη μὲ τοὺς 45 ἀνδρες του καὶ θανατώθηκε (1838) στὴ Λάρισα. Βλ. Κ ω ν σ τ ἄ ν τ ῖ ν ο υ Α. Β α κ α λ ο π ο ὕ λ ο υ, Τὸ ἐμπόριο τῆς Θεσσαλονίκης 1796-1840, «Μακεδονικά» 16(1976) 73-172 καὶ συγκεκριμένα τίς σ. 114-118, 135 καὶ 143. Ἄν καὶ ἦταν πρόσφυγας στὴ Σκόπελο, πρόσφερε (1828) 5.000 γρόσια γιὰ τίς ἐκτακτὲς ἀνάγκες τοῦ κράτους (βλ. S p r y g o s D. L o u k a t o s, Jean Kapodistrias et la Macédoine, «Balkan Studies» 16₁, 1975, 98-99), ποὺ δὲν τοῦ ἀναγνωρίστηκαν σὰν χρέος. Πρβλ. Γ. Χ. Χ ι ο ν ῖ δ η, Οἱ εἰς τὰ μητρώα, ὁ.π., σ. 47, ἀριθμὸς 85. Ὁ Ἀναγνώστης Πετσάβας μετείχε καὶ στὴν ἐπαναστατικὴ κίνηση τοῦ 1836. Βλ. Ν τ ῖ ν ο υ Κ ο ν ὀ μ ο υ, ὁ.π., σ. 58. Ἀκόμα, ὁ Μιχάλης Πετσάβας ἐξαγόρασε ξένους αἰχμαλώτους καὶ τοὺς ἐλευθέρωσε. Βλ. Δύο ἐπιστολαὶ τοῦ Στεφάνου Καλαμίδα, «Θεσσαλικά Χρονικά» 1(1930)101-110 καὶ συγκεκριμένα

ποιητικό δμως τοῦ Ν. Κριεζώτη (δεύτερο ἔγγραφο) καὶ ἰδιαίτερα ἀπὸ τὴ βεβαίωση τῶν Ἰωάννη Κωλέττη, Χρ. Περραιβοῦ κ.ἄ. σπουδαίων ἀγωνιστῶν (τρίτο ἔγγραφο) πληροφορούμαστε πιά ἀρκετὰ στοιχεῖα, ὅπως ὅτι: Ὁ Ἀναγνώστης ἦταν ὀπλαρχηγὸς τοῦ Ὀλύμπου καὶ ἔλαβε μέρος στὴν ἐπανάστασή του, στὶς διαταγὲς τοῦ Διαμαντῆ Νικολάου καὶ ὕστερα τοῦ (Γέρο-) Καρατάσου, τόσο στὸν Ὀλυμπο ὅσο καὶ στὴν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα, ὅπως καὶ ὁ θεῖος του Μιχάλης καὶ ὁ ἀδελφός του. Τοὺς ἀγῶνες τοὺς στὸν ἐξωμακεδονικὸ ὥρο τοὺς ξέραμε, γιὰ ἀναφέρονται τὰ μέλη τῆς οἰκογένειας καὶ σ' ἄλλα δημοσιευμένα ἔγγραφα. Πιὸ συγκεκριμένα, ὁ Ἀναγνώστης εἶχε στὶς διαταγὲς τοῦ 100-300 στρατιῶτες καὶ πολέμησε μὲ ἀρχηγὸ καὶ τὸν Ν. Κριεζώτη. Ὁ θεῖος του Μιχάλης σκοτώθηκε (στὴν Ἀράχωβα), ὅπως καὶ ὁ ἀδελφός του (1832), ὁπότε ἀνέλαβε ὁ ἴδιος τὴ διοίκηση τῶν συμπατριωτῶν συναγωνιστῶν του. Ἐμεινε δμως καὶ τοῦτος παραγνωρισμένος καὶ ἀδικημένος.

δ'. Στὴν ἀναφορὰ του (βλ. τέταρτο ἔγγραφο) πρὸς τὸν Ἰωάννη Κωλέττη, γράφονται ὅτι ἀναγνωρίστηκε σὰν διοικητῆς τοῦ στρατιωτικοῦ σώματος τοῦ ἀδελφοῦ του, παραπονεῖται δμως γιὰ τὸ δὲν τοῦ ἔστειλαν τὰ ἐντυπα («διπλώματα»), μὲ τὰ ὁποῖα ἀναγνωρίζονταν καὶ δίδονταν τὰ ἀξιώματα στοὺς πολεμιστὰς (μὲ τὰ ἀνάλογα δικαιώματα) καὶ τοῦτο ἔπρεπε νὰ γίνεῖ ὁποσδήποτε, γιὰτί κάτι τέτοιο τοὺς εἶχε ὑποσχεθεῖ ὁ ἀδελφός του. Σὰν αἰτιολογικὸ προβαλλόταν ὅτι ἀναστάλθηκε ἡ χορήγηση παρόμοιων ἐγγράφων μέχρι νὰ γίνῃ ἡ Ἑθνικὴ Συνέλευση. Ὁ Ἀναγνώστης δμως ἀμφισβητεῖ τὴν ἀλήθεια τῆς δικαιολογίας αὐτῆς καὶ ἐπιμένει ὅτι ὅλα τὰ ἄλλα στρατιωτικὰ σώματα τὰ πῆραν, ἐνῶ ὁ ἴδιος κινδυνεύει νὰ λυντσαριστεῖ ἀπὸ τοὺς συναγωνιστὰς του, πὺ ζητοῦν τοῦτα, ὅπως καὶ τὰ 150 γρόσια, πὺ ἔχει νὰ λάβῃ ὁ καθένας τοὺς καί, τέλος, ζητεῖ τὴν προαγωγή του στὸν βαθμὸ τοῦ χιλάρχου.

8. Οἰκογένεια Λαζαίων.

Α'. *Τόλιος Λιόλιον Λάζος*, ἀξιωματικὸς 6ης τάξεως.

Β'. *Δῆμος Λιόλιον Λάζος*, ἀξιωματικὸς 3ης τάξεως.

τὶς σελίδες 102-103 (ὅπου ἀναφέρεται ὡς «Πεσέβας», ἴσως ἀπὸ λανθασμένη ἀνάγνωση). Στὰ 1835 ἀναφέρεται στὸν Ὀλυμπο ὁ καπετάνιος Πιτζάβας, ἐπικεφαλῆς 70 ἀγωνιστῶν. Βλ. Κοσμά Θεσπρωτοῦ - Ἀθανασίου Παλῖδα, ὅ.π., σ. 88. Στὰ γεγονότα τῆς Νάουσας ἀναφέρεται ὅτι ἔλαβε μέρος καὶ ἓνας καπετάνιος Πιτσιάβας. Βλ. Δημ. Παταρίδη-Εὔστ. Ι. Στουγιαννάκη, Ἱστορία τῆς πόλεως Ναούσης, ἐκδ. 2η, Θεσσαλονίκη 1976, σ. 134, 168 καὶ 178. Κατὰ τὸν Ἰωάννη Κ. Βασδραβέλλη (Οἱ Μακεδόνες κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, ἐκδοσις 3η, Θεσσαλονίκη 1967, σ. 179) τοῦτος ἦταν ὁ Μιχάλης. Βλ. καὶ στοῦ Γιάννη Κολιόπουλου, Ληστές, ἡ Κεντρικὴ Ἑλλάδα στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα, Ἀθήνα 1979, σ. 18 καὶ 260.

Γ'. Τόλιας Λάζος ἢ Λάζον ἢ Λαζόπουλος, ἀξιωματικός 3ης τάξεως.

Δ'. Γεώργιος Θεοδώρου Λάζος, στρατιώτης καὶ

Ε'. Μάρκος Λάζος.

Ὑπάρχουν στὸ «Ἀρχεῖον Ἀγωνιστῶν» αἰτήσεις τους ἢ τῶν κληρονόμων τους. Δυστυχῶς ὁμοῦ ἀπὸ τὸν φάκελο τοῦ Τόλια Λάζου ἢ Λαζοπούλου λείπουν (ἀπὸ τὰ 9 ἔγγραφα, ποὺ ἀναφέρονται) τὰ πιὸ ἀξιόλογα, ὅπως ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Δ. Ὑψηλάντη πρὸς τοῦτον, τῆς 30 Σεπτεμβρίου 1821 (ποὺ θὰ ἦταν ὁμοῦς, ἀσφαλῶς, ὁμοῦ περιεχομένου μὲ τὴ σταλμένη στὸν Ἀθανάσιο Συρόπουλο, ποὺ δημοσιεύτηκε πιὸ πάνω σ' αὐτὴν τὴ μελέτη) καὶ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Ἐμμ. Παπᾶ, πρὸς τοῦτον, τῆς 9 Σεπτεμβρίου 1821.

Ἀπὸ τὰ ἔγγραφα τοῦτα δημοσίευσα ἤδη τὴ σπουδαία ἐκθεσὶ στὸ βιβλίο μου «Ἡ ἐκστρατεία καὶ ἡ ἐπανάστασις εἰς τὸν Ὀλύμπον κατὰ τὰ ἔτη 1821-1822, μετὰ ἀνεκδότων ἐγγράφων καὶ νέων στοιχείων περὶ τῶν Λαζαίων καὶ τοῦ Διαμαντῆ Νικολάου-Ὀλυμπίου», Θεσσαλονίκη 1975 (Μακεδονικὴ βιβλιοθήκη, α/α 45, τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν).

Ἀπὸ τὰ νέα στοιχεῖα ποὺ βρῆκα, σημειῶνω:

Α'. Πιστοποιητικὸ (α/α 224, τῆς 2.4.1864) τοῦ δημάρχου τῆς Ν. Πέλλας (ἄλλη, μεταγενέστερη, ἀρίθμηση 388) γιὰ τοὺς κληρονόμους τοῦ Δήμου Λιόλιου Λάζου. Πληροφοροῦμαστε ὅτι ἦταν 60 χρόνων καὶ ἐπομένως γεννήθηκε γύρω στὸ 1804. Εἶχε μητέρα, γυναῖκα, τὸν γιὸ Ἰωάννη, 25 χρόνων¹,

1. Ὁ Ἰωάννης Δήμου Λάζος ἦταν γιαιτρός καὶ ὀπλαρχηγός. Διακρίθηκε στὴν ἐπανάστασι τοῦ 1854, ὅπως καὶ ὁ ἀδελφός του Ἀλέξανδρος. Βλ. Γ. Ὀ ρ γ ο υ Χ. Χ ι ο ν ῖ δ η, Ἀνέκδοτη ἐκθεσὶ γιὰ τοὺς κλεφταρματολούς Λαζαίους καὶ τὴν ἐπανάστασι τοῦ 1854, «Μνημοσύνη» 7(1978-1979)350-352, ὅπου καὶ βιβλιογραφία. Ζοῦσε καὶ στὰ 1910. Βλ. «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον Ἀθηνῶν» 3(1910)332-333, ὅπου γράφεται ὅτι ὁ πατέρας του Δῆμος ἦταν ἀρχηγός τοῦ ἀρματολικιοῦ «Παλάτι Κόλι», γιὰ τὸ ὅποιο βλ. Γ. Χ. Χ ι ο ν ῖ δ η, Ἡ ἐκστρατεία, ὅ.π., σ. 15. σημ. 1. Ὁ καπετάνιος Λάζος ἀναφέρεται καὶ σάν «Βοδενάλης» ἢ «Βοδενιάτης», ὅπως σημειώθηκε πιὸ πάνω. Βλ. Μνημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, τ. 5, II, σ. 61, 195, 203, 209, 212, 215, 245, 246, 251, 253, 256, 266, 272 καὶ 385. Γιὰ τοὺς Λαζαίους βλ. καὶ τὴ μελέτη τῆς Μ α ρ ί α ς Γ ε ω ρ γ ο υ λ ο π ο ὐ λ ο υ - Δ ε λ η β ο ρ ρ ι ᾶ, Οἱ Λαζαῖοι καὶ οἱ Πόντιοι, «Ἀρχεῖον τοῦ Πόντου» 33(1975-1976)11-16.

Βλ. ἄκομα γιὰ τοὺς Τόλια καὶ Τόλια Λάζο στὸ Γ. Ἰ ω ἄ ν ν η Κ ο λ ι ὀ π ο υ λ ο υ, ὅ.π., σ. 18 καὶ στὸ Ἡ λ ί α Π. Γ ε ω ρ γ ί ο υ, Τρεῖς ἐκθέσεις τοῦ γάλλου προξενικοῦ πράκτορος (1828) Ζυσερὲ ντὲ Σαίν Ντενίς, στὴν «Ἐπετηρίδα τῆς Ἑταιρείας Στερεοελλαδικῶν Μελετῶν» 2(1969-1970)113-138, ὅπου (σ. 130) γράφονται τὰ ἐξῆς ἐνδιαφέροντα γιὰ τὸν Τόλια Λάζο: «Τόλιας Λάζος: Ἡλικίας 38 ἐτῶν, γεννηθεὶς εἰς τὰς κλιτὺς τοῦ ὄρους Ὀλύμπου, ἐν Θεσσαλίᾳ: Ἀνήκει εἰς μίαν τῶν πλέον διακεκριμένων οἰκογενειῶν τῶν ἀρματολῶν τῆς ἐπαρχίας του.

Ἄν καὶ ὀλίγον ἐμπειρὸς εἰς τὸ ἐπάγγελμα τῶν ὀπλων, ὁ χαρακτήρ του εἶναι γλυκὺς καὶ οἱ τρόποι του εἶναι εὐπειθεῖς. Τὸ μίσος του κατὰ τῆς λεηλασίας, ἡ ἐπιθυμία τῆς μορφώσεως καὶ ἡ ἰσχύς του παρεκίνησαν τὴν Κυβέρνησιν νὰ ἐμπιστευθοῦν εἰς αὐτὸν τὴν διοίκησιν μιᾶς χιλιαρχίας ἐν τῷ στρατῷ τοῦ Ὑψηλάντου».

τὸν γιό 'Αλέξανδρο, 20 χρόνων, καὶ τὶς θυγατέρες Μαριγώ, 27 χρόνων, ἄγαμη, καὶ Βασιλική, 10 χρόνων. Ἦταν ἰδιοκτήτης ἐνὸς σπιτιοῦ, ὅπου κατοικοῦσε, καὶ ἐνὸς ἀμπελιοῦ, ἀπὸ ἑνα στρέμμα. Ἐπαιρνε μηνιαίικη σύνταξη 45 δραχμῶν.

Ὁ τελικὸς ἀριθμὸς μητρώου τοῦ ἦταν ὁ 140.

Β'. Σὲ ἔγγραφο (Ἀταλάντη, 8-4-1865, α/α 429) τοῦ Δήμου Λ. Λάζου γράφεται ὅτι ὁ χιλιάρχος Τόλιος Λάζος ἄφησε δύο γιούς, ποὺ πέθαναν. Ἡ χήρα τοῦ ἀπέκλεισε τοὺς συγγενεῖς τοῦ καὶ κληρονόμησε τὸν ταγματάρχη Μόστρα. Ὁ Δήμος Λ. Λάζος ἦταν πρωτοξάδελφος τοῦ Τόλιου Λάζου, ἀπὸ τὸν πατέρα τοῦ.

Γ'. Στὸ ἐσώφυλλο τοῦ φακέλου (σελ. 3η) γράφονται τὰ ἐξῆς, γιὰ τὰ στοιχεῖα τῆς συνεδριάσεως τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐκδουλεύσεων, τὸν ἀριθμὸ τῆς ἀποφάσεως καὶ τὴ σελίδα τοῦ μητρώου τοῦ 1836, γιὰ τὸν Τόλιο Λάζο:

«Συν. 83, ἀρ. 13. Σελ. 116, 1, 1836.

Τόλιος Λάζου. Ἰκανώτατος ὄπλαρχηγὸς καὶ μὲ πολλὰς καὶ καλὰς πρὸς τὴν πατρίδα ἐκδουλεύσεις. Ἀπέθανεν, ἐγκαταλείψας πολυμελῆ καὶ ἐνδεεστάτην οἰκογένειαν, τὴν ὁποίαν ἡ ἐπιτροπὴ, συσταίνουσα εἰς τὴν μεγαλοδωρίαν τῆς Α.Μ., παρακαλεῖ νὰ τῆς χορηγηθῇ σύνταξις ἀνάλογος εἰς οἰκογένειαν ἐνὸς χιλιάρχου, τοῦ ὁποίου τὸν βαθμὸν ἔχαιρεν ὁ μακαρίτης.

13). Ἐγκρίνεται νὰ ταχθῇ εἰς τὴν τρίτην (3) τάξιν, διότι ἦτον ὄπλαρχηγός, ἀρχηγός καὶ χιλιάρχος ἐπὶ Κυβερνήτου. Α.Μ. 403».

Δ'. Γιὰ τὸν Τόλιο Λάζο ἢ Λάζου ἢ Λαζόπουλο, γνωρίζομε ὅτι κατατάχθηκε στὴν 3η τάξιν τῶν ἀξιωματικῶν.

Ἡ γυναίκα τοῦ λεγόταν Μελάχρω καὶ ζητοῦσε τὴν ἀποκατάστασίν της μὲ αἴτησίν της (Ξηροχώρι, 16.4.1865, α/α 21.221), τόσο γιὰ τὸν πεθαμένο ἄνδρα της Τόλιο Λάζου, ὅσο καὶ γιὰ τὸν γιό τους Ἰωάννη, ποὺ εἶχε σκοτωθεῖ.

Στὴν αἴτηση (φύλλο 1β) τοῦτη ἐπικαλεῖται καὶ ἀξιολόγια ἔγγραφα, ποὺ δὲν βρίσκονται πιά στὸν φάκελο, ὅπως σημειώθηκε. Συγκεκριμένα, συνυπέβαλε:

«1. Τὴν ἀπὸ 30 Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 1821 τοῦ Ἀρχιστρατήγου Δημητρίου Ὑψηλάντου ἐπιστολὴν, ἐξ ἧς ἐξάγεται ὅτι οὗτος, ἀναγνωρίζων τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὴν ἰκανότητα τοῦ συζύγου μου, προσεκάλεσεν αὐτὸν νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἔθνους ἀγῶνα.

2. Τὴν ἀπὸ 9 Σεπτεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1821 διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ υπερασπιστοῦ τῆς Μακεδονίας, ἐξ ἧς ἐξάγεται ὅτι ὁ μακαρίτης σύζυγός μου διωρίσθη νὰ διεγείρῃ τοὺς ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του Χριστιανοὺς καὶ [νὰ] κινήσῃσι κατὰ τῶν ἐχθρῶν πρὸς ἐλευθερίαν τῆς Πατρίδος». Στὸν «κατάλογον» τοῦτον γράφεται, ἀκόμα, γιὰ τὸ πιὸ πάνω ἔγγραφο: «Ἡ ἀπόδειξις ὁμῶς αὕτη δὲν φέρει ὑπογραφὴν ἀλλὰ σφραγίδα ἰδιωτικὴν κάτωθεν».

Γιὰ τὸν ἴδιο ὄπλαρχηγὸ σώθηκε (στὸ πρωτότυπό του) καὶ τὸ ἀριθμ.

3.799 (Ἀθήνα, 19.6.1837) πιστοποιητικό, ποὺ ὑπογράφουν οἱ Θ. Γρίβας, Χρ. Χ. Πέτρου, Δ. Τζιάμη Καρατάσος, Δ. Μπότζαρης, Μακρυγιάννης καὶ Χρ. Περραιβός, ὅπου ἀναγράφεται ὅτι: «ὁ ἀποθανὼν συναγωνιστὴς μας ὑπὲρ τῆς Πατρίδος Τόλιος Λάζου, ἐξ Ὀλύμπου, ἀφοῦ ὑπηρετήσε τὴν πατρίδα μὲ ζῆλον καὶ πατριωτισμὸν καὶ παρευρέθη εἰς διαφόρους μάχας...», ἄφησε τὴ γυναῖκα του καὶ τρία ἀνήλικα παιδιὰ, ὅπως καὶ τὴν ὑπερήλικη μητέρα του καὶ μία ἀνύπαντρη ἀδελφή, γι' αὐτὸ καὶ ἀπευθύνονται στὸν Ὅθωνα, γιὰ νὰ τοὺς συμπαρασταθεῖ.

Ὁ στρατάρχης Δ. Ὑψηλάντης (Ναύπλιο, 7.1.1830) ἔδωσε (τὸ ἀριθμ. 3.799/21.221) πιστοποιητικό, ὅπου βεβαιώνονται ὅτι:

«Ὁ Ἀρχηγὸς Κορ Τόλιος Λάζος, καταγόμενος ἐκ τῆς Σημαντικῆς τοῦ Ὀλύμπου οἰκογενείας τῶν Λαζαίων, ἀφ' οὗ ἐδοκίμασεν ὅλας τὰς καταδρομὰς τῆς τυραννικῆς αὐλῆς τῶν Ἰωαννίνων, διὰ τὰ ἐλεύθερα αἰσθήματα τῆς οἰκογενείας του, ἐδείχθη πρόθυμος συνεργὸς εἰς τὴν ὀπλοφορίαν τῶν Ὀλυμπίων, ἅμα εἶδε τὰς περὶ τούτου τοῦ ἀντικειμένου διακηρύξεις καὶ διαταγὰς μου, ἐκδοθείσας περὶ τὰ τέλη τοῦ 1821.

Εἰς τὴν ἐναρξιν τοῦ πολέμου τούτου κατὰ τὸν Ὀλυμπον ἠγωνίσθη μὲ ὄσων εἶχε δύναμιν μέχρι τέλους, ἐθυσίασεν ὅποιαν εἶχε κατάστασιν, κινητὴν καὶ ἀκίνητον, καὶ ἐβεβαίωσε τὴν ὀρθὴν διαγωγὴν του μὲ τοὺς πλέον συνετοὺς τρόπους, καθ' ὅλην τὴν δεινότητα ἐκείνης τῆς ἐποχῆς». Ὑστερα βεβαιώνεται ἡ συμβολὴ τοῦ Τόλιου Λάζου στὶς ἐπιχειρήσεις τῶν Τρικέρων, τῆς Σκιάθου κ.λ.

Ε'. Στὸ ἐσώφυλλο τοῦ φακέλου του γράφονται γιὰ τὸν Μάριο Λάζο ὅτι πολέμησε στὰ 1821 καὶ ὕστερα. Ὅτι στὸ μητρώο τοῦ 1836 (σελ. 166) φέρεται σὰν ἰδιαίτερη πατρίδα του ὁ Ὀλυμπος καὶ ὅτι κατατάχθηκε στὴν 6ῃ τάξει τῶν ἀξιωματικῶν (2ο τάγμα τοῦ 1830) καί, τέλος, ὅτι πολέμησε στὶς διαταγὰς τοῦ Καραϊσκάκη καὶ τοῦ Χατζηπέτρου.

Στὰ ἀρχεῖα τῶν Ἀγωνιστῶν ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι πέντε Λάζοι (ποὺ ὅμως δὲν ἦσαν Μακεδόνες), δηλαδὴ ὁ Κωνσταντῖνος Λάζος, ποὺ ἦταν ἀπὸ τὸν Πόρο, ὁ Ἰωάννης Α. Λάζος, ποὺ ἦταν ἀπὸ τὴν περιοχὴ Δωρίδος, ὁ Δημήτριος Λάζος, ποὺ εἶχε ἰδιαίτερη πατρίδα τὰ Ψαρά, ὁ Βασίλειος Λάζος, ποὺ καταγόταν ἀπὸ τὸ Χόρμοβο (Β.) Ἠλείρου καὶ ὁ Νικόλαος, ποὺ ἦταν ἀπὸ τοὺς Κήπους τῆς Εὐβοίας.

9. Ὁ *Μητρος Λιακόπουλος*, ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο, ἀξιωματικὸς 3ης τάξεως, στρατηγός.

Ἦταν ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀξιόλογους Μακεδόνες ὀπλαρχηγούς τοῦ Ὀλύμπου.

Πρέπει, πρῶτα-πρῶτα, νὰ σημειώσουμε ὅσα γράφονται στὰ μητρώα τῶν ἀγωνιστῶν, γιὰ νὰ ἔχει ὁ ἀναγνώστης κάποια προσοικείωση μὲ τὸ ἱστορικὸ τῆς οἰκογένειας καὶ τὸν πιὸ διάσημο ἐκπρόσωπό της, προτοῦ διαβάσει

τά έγγραφα, που αναφέρονται σὲ τοῦτον καὶ σ' ἄλλους συνεπιθετοὺς ἀγωνιστές, ποὺ εἶναι πολὺ πιθανὸ νὰ ἦσαν συγγενεῖς του.

Ὁ Μῆτρος (Δημήτριος) Λιακόπουλος καταγόταν ἀπὸ τὴν περιοχὴ τοῦ Ὀλύμπου. Πρόσφερε τὶς ἀξιόλογες ὑπηρεσίες του ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ ἀγώνα καὶ γι' αὐτὸ προβιβάστηκε σὲ ἀντιστράτηγο (11.8.1825), ἀλλὰ ὕστερα, στὰ 1829, βαθμολογήθηκε σὰν πεντακοσίαρχος. Ἀφοῦ ἔλαβε μέρος σὲ πολλὲς πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις, σκοτώθηκε τελικὰ τὸν ἴδιο χρόνο (1829) στὴ μάχη ποὺ ἐγίνε στὴ θέση «Μεσοβοῦνι» τῶν Θηβῶν.

Ἡ ἐπιτροπὴ τὸν κατάρταξε στὴν τρίτῃ τάξη τῶν ἀξιωματικῶν (ἐνδειξη δι' ἐκτιμῆθηκε κάπως ἡ συμβολὴ του) καὶ ἀναγνώρισε ὅτι τοῦ ὀφείλονταν μεγάλα ποσὰ γιὰ ὅσα ξόδεψε. Συγκεκριμένα, δέχτηκε ὅτι εἶχε νὰ παίρνει 43.100 γρόσια, τὰ ὁποῖα δικαιοῦνταν ἀλλὰ μὲ τρεῖς ἄλλους Μακεδόνες ὀπλαρχηγούς καὶ συνέργατες του, δηλαδὴ τὸν Ζήση Γηδιώτῃ¹, τὸν Λιόλιο Ξηρολειβαδίτῃ² καὶ τὸν Ἰωάννη Ζῆνο³, ὅπως ἀναφέρεται καὶ στὸ ἀριθμ. 3.571 (1826), ὅπως καὶ στὰ 358 καὶ 474 ἐγγραφα, ποὺ σώζονται στὸ κουτὶ 110 τοῦ Ἀρχείου Ἀγωνιστῶν, ἀλλὰ γράφονται καὶ στὸ παλιότερο μητρώο τῶν πολεμιστῶν τοῦ 1821. Ἀκόμα, ἐγκρίνε καὶ ἄλλα 800 γρόσια, τὰ ὁποῖα δικαιοῦνταν ὁ ἴδιος «... δι' ἐξόφλησιν μισθῶν καὶ συντήρησιν τοῦ Γ. Φαναρά, ἕως τέλους Ἀπριλίου 1826».

Υπάρχουν πολλὰ δημοσιευμένα ἐγγραφα, ὅπου μνημονεύεται ὁ ἐξαίρετος τοῦτος ἀγωνιστής, ὁ πῶς σημαντικὸς ἐκπρόσωπος καὶ ἡγέτης τῆς οἰκογένειας τῶν Λιακοπούλων⁴.

1. Ἀγνοοῦσαμε τὸν ὀπλαρχηγὸ τοῦτον, ποὺ πρέπει νὰ ἦταν Μακεδόνας καὶ συγχεκρίμενα νὰ καταγόταν ἀπὸ τὴ σημερινὴ Ἀλεξάνδρεια Ἡμαθίας, ποὺ (τὸ τοπωνύμιό της) μέχρι τελευταῖα (1953) ὀνομαζόταν Γιδά-Γιδᾶς καὶ σπάνια παρουσιαζόταν μὲ τὴ γραφὴ Γηδᾶ-Γηδᾶς.

Γιὰ ἓναν ἄλλο συμπατριώτῃ τοῦ ἀγωνιστῇ τοῦτου (στὰ 1849 καὶ 1853), δηλαδὴ γιὰ τὸν Νικόλαο Γίδα, βλ. στοῦ Γιάννη Κολιόπουλου, ὅ.π., 71, 277-278 καὶ 337 (σημείωση 198).

2. Γιὰ τὸν ἀξιόλογο αὐτὸν Μακεδόνα ὀπλαρχηγὸ (ποὺ καταγόταν ἀπὸ τὸ Ξερολίβαδο τοῦ Βερμίου, τῆς Βέροιας, καὶ ἐγίνε γαμπρὸς τοῦ Μάρκου Μπότζαρη, γιατί παντρεύτηκε τὴν ἀδελφὴν του Δέσπω) βλ. Γ. Χ. Χιονίδης, Λιόλιος Ξερολειβαδίτης, ἓνας ἀγνοημένος Μακεδόνας ἀγωνιστής τοῦ '21 καὶ λίγα γιὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ξερολίβαδου, Θεσσαλονικὴ 1977, ποὺ (ἀνα-)δημοσιεύτηκε καὶ στὸ περιοδικὸ «Μακεδονικὴ Ζωή», τεύχ. 146, Ἰούλιος 1978, σ. 15-19 (χωρὶς ὅμως τὶς βιβλιογραφικὰς καὶ λοιπὰς σημειώσεις).

3. Δὲν γνωρίζαμε Μακεδόνα ἀγωνιστῇ μὲ τέτοιο ὀνοματεπώνυμο. Ξέραμε μονάχα ὅτι στὴ συνοδείαν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ὀλύμπων Γρηγορίου Σάλλα συμπεριλαμβάνονταν καὶ ὁ Τζίνος Δημήτριος, ποὺ ἦταν ἓνας δραστήριος ἀγωνιστής. Βλ. Γ. Χ. Χιονίδης, Ἡ ἐκστρατεία, ὅ.π., σ. 27, 32, 36, 40, 43 καὶ 54-55, ὅπου (σημ. 1, τῆς σ. 55) καὶ βιβλιογραφία, καὶ γιὰ τὸν ὁποῖο δημοσιεύονται καινούργια στοιχεῖα σ' αὐτὴ τὴ μελέτη.

4. Βλ. Γ. Χ. Χιονίδης, Ἡ ἐκστρατεία, ὅ.π., σ. 54, σημ. 2, ὅπου καὶ ἀναφορὰ σὲ σχετικὴ βιβλιογραφία. Γιὰ τὴν ἀμφιλεγόμενη δράση του στὰ χρόνια τοῦ Καποδίστρια βλ.

Οἱ οἰκογένειες τῶν Λιάκων καὶ τῶν Λιακοπούλων-Λιακοπουλαίων φαίνεται πὼς ἦσαν συγγενικές¹. Τὸ Λιάκος παρουσιάζεται—ὅπως εἶναι γνωστό—καὶ σὰν κύριο ὄνομα. Ὑπῆρχε, π.χ., καὶ ὄπλαρχηγὸς μὲ τὰ στοιχεῖα Λιάκος Διαμαντῆς ἢ καὶ ὄπλαρχηγὸς Λιάκος, ποὺ ἦταν θεῖος τοῦ Δήμου Νικολάου-Ψαροδήμου, ὁ ὁποῖος καὶ μᾶς δίνει σχετικές πληροφορίες, ὅπως εἶδαμε.

Στὸ «Ἀρχεῖον Ἀγωνιστῶν» σώζεται αἴτηση τοῦ γιοῦ του (τῆς 10.4.1865, ἀριθμ. 358), στὴν ὁποία ἐπαναλαμβάνεται ὅτι ὁ πατέρας του σκοτώθηκε (στὰ 1829) στὴ μάχη τῆς Θήβας, φέροντας τὸν βαθμὸ τοῦ πεντακοσάρχου.

Στὴν ἴδια αἴτηση γράφονται ὅτι «... καὶ πρὸ τῆς ἱερᾶς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ὁ πάππος μου Λιάκος, καπετάνιος ἐν Ὀλύμπῳ, πολλάκις ἐπολέμησε κατὰ τῶν Τούρκων, ἀλλὰ, ἐπὶ τέλους, αὐτὸς μὲν ἐφονεύθη ὑπ' αὐτῶν, ἡ δὲ οἰκογένειά του ἠχμαλωτίσθη (μάλιστα ἐν κοράσιον αὐτοῦ ὑπάρχει εἰσέτι ἐν αἰχμαλωσίᾳ) καὶ μόνον ὁ πατὴρ μου Μῆτρος Λιακόπουλος, ὡς ἐκ θαύματος, ἐσώθη καὶ ὅστις, ἅμα ἐξερράγη ὁ ὑπὲρ τῆς πίστεως ἱερὸς ἀγὼν τοῦ 1821, ἔλαβε καὶ οὗτος τὰ ὅπλα καί, μὲ τοὺς ὑπ' αὐτόν, ἐπολέμησεν εἰς πολλὰς μάχας τὰς ὁποίας κάλλιστα γνωρίζουν τὰ Σ(εβαστ)ά ταῦτα μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς».

Ἀπὸ πιστοποιητικὸ τοῦ δημάρχου τῆς Ν. Πέλλας (ἀριθμ. 358 καὶ 204, τοῦ 1865) πληροφοροῦμαστε ὅτι κληρονόμοι τοῦ Μῆτρος ἦσαν ἡ γυναίκα του Μαρία, 60 χρόνων, καὶ ὁ γιὸς του Ἐπαμεινώνδας, 35 χρόνων, ποῦ, συνεπῶς, γεννήθηκε στὰ 1830.

10. Ὁ *Δημήτριος ἢ Μῆτρος Κων/νου Λιακόπουλος*, ὑπαξιωματικὸς 2ης τάξεως, κάτοικος Ξηροχωρίου, τοῦ δήμου Ἰστιάων (1837), ἐκ Θεσσαλίας.

Σὲ πιστοποιητικὸ (Λαμία, 9-3-1840) τοῦ συν/ρχη Χρ. Περραιβοῦ (ἀριθμ. 504 καὶ 17.718) βεβαιώνεται ὅτι ἔδρασε σὲ πολλὰ μέρη. Ἔτσι, γράφεται:

Δ. Θ έ μ ε λ η -Κ α τ η φ ό ρ η, Ἡ δίωξις τῆς πειρατείας καὶ τὸ θαλάσσιον δικαστήριον κατὰ τὴν πρώτην καποδιστριακὴν περίοδον 1828-1829, Ἀθήναι 1973, τ. 1, σ. 26, 29, 145 καὶ 159, καὶ τ. 2, σ. 21, 70, 74, 77, 98-104, 122, 140 καὶ 142. Γιὰ τὶς πειρατικές καταδρομὰς τοῦ βλ. καὶ Ν. Τ ο δ ο ρ ο υ - Β. Τ ρ α ἰ κ ο υ, Bulgares participants dans les luttes pour la libération de la Grèce 1821-1828, Σόφια 1971, σ. 518-519 (πρβλ. καὶ σ. 121 καὶ 241) καὶ Ἀ - π ο σ τ ό λ ο υ Ε. Β α κ α λ ο π ο ύ λ ο υ, Πρόσφυγες καὶ προφυγικὸν ζήτημα κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, Θεσσαλονίκη 1939, σ. 32 κ.έ.

1. Γιὰ μερικά προβλήματα γύρω ἀπὸ τὶς οἰκογένειες τοῦτες βλ. σημειώμα μου στὸ σχετικὸ κεφάλαιο τοῦ βιβλίου τοῦ Ἰ ω ά ν ν ο υ Π ε τ ρ ώ φ, ὅ.π., σ. 53-54, ὅπου καὶ βιβλιογραφία. Ὁ Γ ε ώ ρ γ ι ο ς Γ α ζ ῆ ς (ὅ.π., σ. 53) γράφει ὅτι ὁ Δημήτριος-Μῆτρος Λιακόπουλος ἦταν γιὸς τοῦ περίφημου καπετάνιου Λιάκου, τοῦ γνωστοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ καὶ ὅτι ἦταν «ἀνὴρ ἀρεϊμάνιος». Ὁ Ν. Πατσέλης (σὲ σημείωσιν στὴ σελίδα 180 τοῦ ἔργου τοῦ Γ. Γαζῆ) γράφει: «Ἀπέθανεν ἄκκληρος, μὲ τὸν θάνατόν του δὲ ἐξέλιπεν ἡ οἰκογένειά του» (ποῦ εἶναι λάθος) καὶ δημοσιεύει τὴ γνώμη τοῦ στρατηγοῦ Μακρυγιάννη ποῦ ὀνομάζει τὸν Μῆτρο Λιακόπουλο: «ἄξιον παλληκάρι καὶ καλὸν πατριότην».

«... ἐν πρώτοις, κατὰ τὸ 1821 ἔτος, ἐπολέμησε εἰς Χασάνδραν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν ὄν τοῦ Κ: Λιάκου Ὁλυμπίου, κατὰ δὲ τὸ 1822 εἰς Κάρυστον, εἰς Βρυσάκια... ὑπὸ Μήτηρον Λιακόπουλον».

11. Ὁ Νικόλαος Λιακόπουλος, ἀξιωματικὸς 5ης τάξεως, Ὁλύμπιος.

Ἦταν ἀδερφὸς τοῦ Μήτρου (Δημητρίου) Λιακοπούλου.

Σώθηκε μονάχα ἡ αἰτήσή του (α/α 67, τῆς 14.4.1865, κουτί 110), ὅπου γράφονται καὶ τὰ ἐξῆς:

«... ὁμομήτριος ἀδελφὸς τοῦ μακαρίτου Μήτρου Λιακοπούλου καὶ ἠκούθησε αὐτὸν ἀπ' ἀρχῆς τοῦ Ἱεροῦ ἀγῶνος μέχρι τέλους αὐτοῦ, παρευρεθεὶς εἰς ὅλας τὰς συγκροτηθείσας παρ' αὐτοῦ καὶ κατὰ τῶν Τούρκων μάχας, ὡς πρῶτος ἐκατόνταρχος, λοχαγός».

Ἀπὸ τὰ μητρώα τῶν Ἀγωνιστῶν συμπληρώνομε τὶς πληροφορίες καὶ μαθαίνομε ὅτι ἦταν ἀξιωματικὸς καὶ εἶχε στὶς διαταγές του ἀρκετοὺς στρατιῶτες. Τὸ 1830 ἦταν λοχαγὸς τοῦ 2ου τάγματος καὶ τοῦ ἀναγνωρίστηκαν δικαιώματα γιὰ 6.480 γρόσια.

12. Ὁ Βασίλειος Λιακόπουλος, ὑπαξιωματικὸς 2ης τάξεως, κάτ. Ξηροχωρίου.

Καταγόταν μᾶλλον ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο, στὰ ἀρχεῖα ὁμῶς τῶν ἀγωνιστῶν δὲν διευκρινίζεται τοῦτο, ἐνῶ ὑπάρχουν καὶ τρεῖς ἄλλοι Λιακόπουλοι ἢ Λιάκοι, πὺ κατὰγονταν ἀπὸ διάφορους τόπους τῆς Πελοποννήσου.

Στὸ «Ἀρχεῖον Ἀγωνιστῶν» διασώθηκε πιστοποιητικὸ τῶν Χατζηκρήστον, Δ. Λιακοπούλου, Δ. Τζάμη Καρατάσου καὶ Διαμαντῆ Νικολάου γιὰ τὴν ἐπιτροπὴ κρίσεως τοῦ 1844. Φαίνεται, λοιπόν, πὺς ἦταν καὶ τοῦτος Μακεδόνας, μὰ καὶ συμπατριῶτες του, κυρίως, βεβαιώνουν γιὰ τὴ δράση του.

13. Ὁ Βασίλειος Λιάκων, Ὁλύμπιος, κάτοικος Λίμνης Εὐβοίας, στρατιώτης.

Οἱ κληρονόμοι τοῦ ζήτησαν τὴν οἰκονομικὴ ἀποκατάστασή τους.

α'. Ὑπέβαλαν λοιπόν (στὸ πρωτότυπο) τὸ πιστοποιητικὸ ἀριθμ. 21.844 τῆς 20.5.1865, ὅπου γράφονται τὰ ἐξῆς:

«Ὁ Βασίλειος Λιάκου, Ὁλύμπιος, χρηματίσας εἰς τὸν ὑπὲρ Πατρίδος ἀγῶνα, ἐπανευρέθη εἰς ὅλας [τὰς] κατὰ τὸν Ὀλυμπον μάχας, εἰς Κασσάνδραν, Θεσσαλομαγνησίαν καὶ εἰς τὰ Βρυσάκια τῆς Εὐβοίας, ὡς καὶ εἰς τὴν Σκιάθον κατὰ τῆς ἀρμάδος τοῦ Τοπάλ πασᾶ, ὡς ὀπλαρχηγός. Λαμία, 20.5.1865.

Δῆμος) Ὁλύμπιος Ψαρροδεῆμος, Ταγματάρχης.

Γ. Ζαχίλας».

β'. Ὁ Ν. Κ. Κασμούλης συμπλήρωσε στὸ ἴδιο χαρτί:

«Ὅτι εὐρέθη εἰς Κασσάνδραν, σταλεῖς παρὰ τοῦ Διαμαντῆ Νικολάου Ὁλυμπίου, μὲ στρατιώτας εἰς βοήθειαν τοῦ Ἑμμ. Παππᾶ καὶ ὅτι ἐκεῖθεν

έμετέβη εις Θετταλομαγνησίαν νά άγωνισθῇ προτοῦ πέση ἡ Κασσάνδρα».

Έτσι, έκτός από τήν έκδοχῇ τοῦ Δήμου Νικολάου Ὑλυμπίου-Ψαροδήμου, πού γράφει—δπως εἶδαμε—ὅτι στήν Κασσάνδρα στάλθηκε ὁ Λιάκος Διαμαντής καί τήν άποψη, πού ἔχει ἐπικρατήσῃ ὅτι στή Χαλκιδικῇ στάλθηκε ὁ Μῆτρος (Δημήτριος) Λιακόπουλος, ἔχομε τώρα καί τή βεβαίωση τῶν Δήμου Νικολάου-Ψαροδήμου, τοῦ Γ. Ζαχειλά καί τοῦ Νικολάου Κασομούλῃ ὅτι πῆγε ἐκεῖ καί ὁ Βασίλειος Λιάκου, πού δέν άποκλείει ὁμως καί τῖς ἄλλες, μιὰ καί—δπως φαίνεται—τοῦτος ἦταν ὑπαξιωματικός (καί ὄχι άξιωματικός), άφού τελικά κατατάχθηκε στήν τάξη τοῦ στρατιώτῃ, ἄν καί εἶχε στίς ὁδηγίες του ἄλλους στρατιῶτες.

γ’. Ὁ δήμαρχος Λαμίας πιστοποιεῖ (άρ. Πρωτ. 645/15.6.1865, έγγραφο 21.844) ὅτι ἡ γυναίκα του (πού λεγόταν Κονδῆλω ἢ Κονδύλω) ἦταν 60 χρόνων καί ὅτι ὁ ἄνδρας τῆς πέθανε μαχόμενος, άφήνοντας ὀρφανὰ 3 κορίτσια καί ἓνα ἄγόρι.

δ’. Φαίνεται ὅτι πρόκειται γιά τόν ἴδιο άγωνιστή, πού βρισκόταν στή Σκόπελο, τὸ 1829, σάν πρόσφυγας¹.

14. Ὁ Γεώργιος Ζαχειλάς, από τόν Ὑλυμπο, άξιωματικός 6ης τάξεως.

Ἦταν μέλος πολὺ γνωστῆς καί άξιόλογης οἰκογένειας κλεφταρματολῶν τῆς Μακεδονίας-Ὑλύμπου, πού πρόσφερε πολλὰ σ’ ὅλες τῖς ἐπαναστατικές κινήσεις τῆς περιοχῆς, γι’ αὐτὸ καί οἱ Ζαχειλαί ἢ Τζαχειλαί ἢ Ζαχούλῃ ἢ Ζαχίλῃ ἢ Τζαχειλόπουλος-οἱ ἀναφέρονται σὲ πολλὰ έγγραφα κ.λ.².

1. Βλ. Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Οἱ Μακεδόνες πρόσφυγες τῆς Σκοπέλου στά 1829, «Μακεδονικά» 17(1977)124-137 καί συγκεκριμένα τῇ σ. 132. Πραγματικά, καί τοῦτος ἦταν στρατιώτῃ, καταρτόταν από τόν Ὑλυμπο καί εἶχε οἰκογένεια μὲ 5 ἄτομα (μαζί μὲ τόν ἑαυτό του). Συνεπῶς, πρόκειται γιά τὸ αὐτὸ πρόσωπο καί τὸ σωστὸ ὀνοματεπώνυμό του ἦταν Βασίλειος Λιάκου καί ὄχι Λιάκος Βασιλείου.

2. Βλ. τὸ βιβλιογραφικὸ σημείωμά μου στοῦ Ἰω. Πετρώφ, δ.π., σ. 79-80. Γιά τὴ συμμετοχὴ τοῦ Γεωργίου Ζαχειλά στήν ἐπανάσταση τοῦ 1854, βλ. Δημητρίου Γ. Κουτρώπου, Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1854 καί αἱ ἐν Θεσσαλίᾳ, ἰδίᾳ, ἐπιχειρήσεις· Ἀθῆναι 1976, σ. 62, 71, 88, 127, 128, 146 καί 164. Στὴν ἐπανάσταση τοῦ 1878 διαδραμάτισε σπουδαῖο ρόλο καί ὁ γέροντας πιά Γεώργιος Ζαχειλάς. Βλ. Εἰσαγγέλου Κωφοῦ, Ἡ ἐπανάστασις τῆς Μακεδονίας κατὰ τὸ 1878, Θεσσαλονίκῃ 1969, σ. 108-109, 118, 125 καί 206, ὅπως καί ὁ ἀνεψιὸς του Δημήτριος Ζαχειλάς ἢ Τζαχειλάς. Βλ. Ἀρχεῖον Στεφάνου Νικ. Δραγούμῃ. Ἀνέκδοτα έγγραφα γιά τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1878 στὴ Μακεδονία, εἰσαγωγὴ καί ἐπιμέλεια Ἰωάννου Σωτ. Νοτάρη, Θεσσαλονίκῃ 1966, σ. 45, 86, 114, 181, 347 καί 390, ὅπου δίνονται πολλὰ στοιχεία καί γιά τόν πιὸ πάνω θεῖο του Γεώργιο. Ἰδιαίτερη πατρίδα τους ἦσαν ἡ Ραψάνη, ὅπου ἦσαν καί ἄρματολοι. Βλ. «Μακεδονικόν Ἡμερολόγιον Ἀθηνῶν» 3(1910)332-333. Γιά τὴν ἐτυμολογία τοῦ ἐπιθέτου πρβλ. καί τὴ στοματική, λαογραφικὴ παράδοση στοῦ Θ. Παπαθανασίου, Σύμμεικτα λαογραφικά ἐκ Ρουμλουκίου, «Μακεδονικά» 2(1941-1952) 346-384 καί συγκεκριμένα τὴν 1ῃ παράδοση, στῇ σ. 346. Βλ. ἄκόμα γιά τόν (Γεώργιο;) Τζαχίλα καί στοῦ Γιάννη Κολιόπουλου, δ.π., σ. 18.

Στὸ «Ἀρχεῖον Ἀγωνιστῶν» ὅμως δὲν βρέθηκαν ἀνάλογα καὶ ἀξιόλογα στοιχεῖα.

Στὴν αἴτησή του (α/α ἐγγράφου 28.330) γράφει καὶ τὰ ἑξῆς:

«Ὁ ὑποφαινόμενος Γεώργιος Ζαχειλάς, ἀγωνισθεὶς ἀπὸ τὸ 1821 εἰς Ὀλυμπόν καὶ ἀλληλοδιαδόχως ἐντὸς τῆς νῦν ἐλευθέρως Ἑλλάδος, δὲν ἔχω ἄλλο ἀποδεικτικὸν τῶν ἀγῶνων καὶ θυσιῶν μου ἐκτὸς τῆς ἱστορίας.

Μετὰ 1500 ὁπαδῶν ἐπανεστάτησα ἀρχηγὸς ἐγὼ εἰς Ὀλυμπόν μετὰ ἄλλων ὀπλαρχηγῶν τοῦ Ὀλύμπου. Ἡ τύχη δὲν μᾶς ἐφάνη εὐμενής. Κατεστράφημεν καὶ οἱ διασωθέντες κατέβημεν εἰς Κασσάνδραν, ἐπολεμήσαμεν ἐκεῖ, μετὰ ταῦτα ἐπολεμήσαμεν εἰς Σκιάθον...».

15. Ὁ Ἰωάννης Δ. Μανακόπουλος ἢ Μανάκας, ὑπαξιωματικὸς 1ης τάξεως, ἀπὸ τὸ Λιτόχωρο.

Σώθηκε ἡ αἴτησή του καὶ πιστοποιητικά, ποὺ πείθουν ὅτι ἡ περίπτωσή του παρουσιάζει ἐνδιαφέρον:

α'. Στὴν ἐξασέλιδη, ἰδιόγραφη αἴτησή του («Δευτέρα ἀναφορά»), ποὺ ἔστειλε ἀπὸ τὴ Λαμία (8.4.1872) γράφει καὶ τὰ ἑξῆς, συχνὰ μὲ ὀρθογραφικὰ λάθη, ποὺ μερικὰ διόρθωσα, σιωπηρά:

«Ἀπὸ τὴν ἀνάγκην κρέματαί ἡ ὑπαρξις ἐμοῦ τε καὶ τῆς ἐξαμελοῦς οἰκογενείας μου».

Καὶ συνεχίζει:

«Κατάγομαι ἐξ Ὀλύμπου, εἶμαι υἱὸς πατρός ἀγωνιστοῦ, θυσιασθέντος καὶ ἀπαγχονισθέντος ἐν τῇ πόλει Αἰκατερίνῃ, εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἱεροῦ ἀγῶνος τῆς φιλτάτης ἡμῶν πατρίδος.

Ὁ μακαρίτης πατήρ μου, αἰχμαλωτισθεὶς τὸν Αὐγουστον τοῦ 1822, εὐρεθεὶς εἰς Βέροιαν τότε (μετὰ τοῦ πατρός μου κἀγώ), ὑπὸ τοῦ Ἀβδοῦ Λοποῦτ Πασσᾶ, ὅπου κατὰ διαταγὴν του βασανισθεὶς ὑπὸ ἀλητηρίων Ὀθωμανῶν μέχρι τῆς ἑορτῆς τοῦ Παντελεήμονος, ἠναγκάσθη, ἐξ ἀπεριγράπτων βασάνων, ν' ἀλλάξω τὴν πίστιν μου.

Κατόπιν προσπαθειῶν τῶν συγγενῶν καὶ φίλων τοῦ πατρός μου, καὶ ἐνὸς θεοῦ μου Ἰακώβου Περικλέους Ὀλυμπίου, ἐλευθερώθη ἐκ τῶν χειρῶν των κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1828 καί, μεταβὰς εἰς Ναύπλιον, κατετάχθη εἰς τὸ 3ον [τάγμα;].

Ἡ ὀκταετής (= ἑπταετής) αἰχμαλωσία μου, Κύριε Πρόεδρε, ἡ παντελής καταστροφή τῆς κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας μου, ἡ ἀπαγχόνισις τοῦ πατρός μου...», γράφει ὅτι δικαιολογοῦν τὴν οἰκονομικὴ καὶ ἠθικὴ ἀποκατάστασι καὶ ἀποζημίωσή του.

β'. Σὲ πιστοποιητικὸ (Ἀθήνα, 23.5.1863) τῶν Π. Κώστα, Λάζου (:), Μακρυγιάννη καὶ Θ. Ὀλυμπίου γράφονται τὰ ἑξῆς:

«Πιστοποιοῦμεν, ἐν ἐπιγνώσει τῆς ἀληθείας καὶ τῶν ἐπικειμένων εἰς

την ψευδομαρτυριάν ποινών, οί ύποφαινόμενοι κάτωθεν ύπογεγραμμένοι, ότι ο κύριος Ίωάννης Δ. Μανακόπουλος, ο σήμερον δικαστικός κλητήρ, εΐναι γεννημένος εις Λητόχωρον, κωμόπολιν του Όλύμπου. Ότι ο πατήρ του Δημήτριος Μανάκας, ότε άγωνιζόμενος ύπέρ της Έθνικης έλευθερίας κατά τό 1822, ο Άβδη Λοπουτ πασσάς κατέστρεψε την Νιάουσαν, την Βέροϊαν κ.λ.π. μέρη του Όλύμπου και Μακεδονίας, άπηγχονίσθη εκ διαταγής του Λοπουτ πασσά αυτού και ή περιουσία του άπασα, κινητή και άκίνητος κατελαφυραγωγήθη και έδημεύθη. Ότι ο Ίωάννης Δ. Μανακόπουλος επί της άγχόνης αυτού του πατρός του άπήχθη αιχμάλωτος και έν τη αιχμαλωσία εβιάσθη και κατηναγκάσθη διά βασάνων νά τουρκεύσθη και άργυρώνητος μετενεχθείς εις Θεσσαλονίκην, διέμεινεν εκεί ως δοϋλος αιχμάλωτος ύπό τον Ταμπάκ Άμουίν(;) Άγάν μέχρι του 1828, όποτε, προσπαθεία των φίλων και συγγενών του οίκου του και κατ' έξοχην του θείου του Ίακώβου Περικλέους Όλυμπίου, έσώθη διά φυγής και ήλθεν εις Ναύπλιον και άκολουθώς ύπηρέτησεν εις διαφόρους έλληνικάς ύπηρεσίας.

Κατά δικαίαν και έπίμονον λοιπόν αίτησιν του Ίωάννου Δ. Μανακοπούλου, εκδίδομεν τό παρόν μας, διά νά τῷ χρησιμεύση όπου προσήκει».

Τή γνησιότητα των τεσσάρων ύπογραφών έπικυρώνει (7.6.1863) ο δήμαρχος Άθηναίων Έμμανουήλ Κουτζικάρης.

γ'. Άπό άλλο πιστοποιητικό (άριθμ. 11.782, Έρμούπολη, 21-6-1844) προκύπτει ότι στα 1828 τον μετέφερε από τη Θεσσαλονίκη ο πλοίαρχος Ευστάθιος Φωκά, από την Κεφαλλονιά.

δ'. Άκόμα, πληροφορούμαστε ότι γεννήθηκε στις 3.1.1810, στον Όλυμπο, ότι ήταν «άπό κωμοπόλεως Λιτόχας (sic) Όλύμπου» και ότι δέν είχε άλλους συγγενείς, εκτός από τον θείο του Ίάκωβο Περικλέους Όλύμιο.

Η ύπόθεσή του κρίθηκε στην 401 συνεδρίαση (α/α 4) της Έπιτροπής και ο άριθμός του μητρώου του ήταν 6.127.

16. Ό Τόλιος Μιχαήλ ή Λαγομητρόπουλος, από τον Όλυμπο, άξιωματικός 7ης τάξεως.

Η χήρα του στήριξε την αίτησή της σέ πιστοποιητικό (1846) των Διαμαντή Νικολάου Όλυμπίου, του Τσάμη Καρατάσου κ.ά., όπου γράφονται και τά εξής:

«... από Όλυμπον της Θεσσαλίας, ύπηρέτησε την πατρίδα στρατιωτικώς, άπ' αρχής της ιεράς επανάστασεως μέχρι τέλους αυτής, φαινόμενος άείποτε και ούτος ως ένας όπλαρχηγός, οδηγών και (δια)τηρών στρατιώτας δι' έξόδων του, παρευρεθείς με τούτους όπου ή χρεία και ή ανάγκη τον έκαλούσεν.

Ότι πολεμήσας κατ' αρχήν εις Όλυμπον της Θεσσαλίας μεταβάς, έπομένως πολεμών και εις Άγραφα, όπου άνταμωθείς με τον Καραϊσκάκην κατέβησαν εις τό Γεφύρι της Τατάριας...».

17. Οί Ἑμμανουήλ καὶ Νικόλαος Ἑμμ. Μολότζος, ἀπὸ τὸν Ὀλύμπο. Ὁ πρῶτος ἦταν ἀξιωματικός 6ης τάξεως, ἐνῶ ὁ δευτέρος (γιὸς του) ἀξιωματικός 7ης τάξεως.

Ἡ αἴτηση, ποὺ ὑπέβαλαν (Ἀταλάντη, 28.5.1865, ἀριθμ. 2.495) ἡ γυναίκα τοῦ δευτέρου καὶ νύμφη τοῦ πρώτου Αἰκατερίνη καὶ ὁ μεγάλος γιὸς της Ἰωάννης, ἔχει ὡς ἑξῆς:

Πρὸς

Τὴν ἐπὶ τῶν ἐκδουλεύσεων τοῦ Ἱεροῦ ἀγῶνος Σ. Ἐπιτροπὴν

Ἀπαν τὸ Πανελλήνιον γινώσκει τὰς θυσίας καὶ ἐκδουλεύσεις τῶν τοῦ Ὀλύμπου καπεταναίων, πολὺ δὲ περισσότερον τὰ Σ. μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης. Τούτων εἷς καὶ ὁ πενθερός μου Ἑμμανουήλ Μολότζος οὐδέποτε ἔπαισε πολεμῶν κατὰ τῆς ἡμισελήνου Τουρκίας καὶ μάλιστα ὅτε κατὰ τὸ 1804 ὁ Παπ᾽ Εὐθύμιος Βλαχάβας ἀνύψωσε τὴν σημαίαν ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, συνεννοηθεὶς μετ' αὐτοῦ καὶ τῶν λοιπῶν καπεταναίων. Ἀλλ' ἀποτυχόντος τοῦ ἔργου, εἶδεν ἄλλους μὲν τῶν συγγενῶν φονευθέντας, ἄλλους δὲ αἰχμαλώτους, τὴν δὲ περιουσίαν του δημευθεῖσαν.

Τούτου δὲ ἀποθανόντος, διεδέχθη αὐτὸν ὁ σύζυγός μου Νικόλαος Μολότζος καὶ ἀνέλαβε κατὰ τὸ 1822, ἐπαναστατήσας τὴν ἐπαρχίαν, τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον, μετὰ τῶν συναδέλφων του τοῦ Ὀλύμπου καπεταναίων, ἀλλ' ὥς εἰκὸς δὲν ἀντέσχον εἰς τὰ πολυπληθῆ ἐκεῖνα τῶν βαρβάρων στήφη καὶ οὕτω, ἀφίχθεις εἰς τὴν Ἑλλάδα πατρις, ἀπέθανεν.

Ἀφῆσε ὀρφανὰ δύο ἀγόρια καὶ δύο κορίτσια. Γιὰ τὴ βεβαίωση τῶν πᾶν δὲν προσκόμισαν πιστοποιητικὰ συναγωνιστῶν τους, γιατί ὅλα τοῦτα ἦσαν γνωστὰ στὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς, ὅπως γράφεται.

Ἀπὸ τὸ πιστοποιητικὸ τῶν κληρονόμων (τοῦ δημάρχου Ν. Πέλλας, τῆς 28.5.1865) μαθαίνομε ὅτι τοῦτοι ἦσαν (τὸ 1865), ἡ γυναίκα του Αἰκατερίνη, 45 χρόνων, ὁ γιὸς του Ἰωάννης, 30 χρόνων (ποὺ ἦταν ἐπιλοχίας), ὁ γιὸς του Ἑμμανουήλ, 24 χρόνων, ἡ κόρη του Πηνελόπη καὶ ἡ κόρη του Ἐλένη (δίδυμες;) 20 χρόνων. Ζητοῦσε σύνταξη, γιατί εἶχε μονάχα ἓνα χαμηλὸ σπίτι καὶ ἓνα ἀμπέλι, ἀπὸ 5 στρέμματα.

18. Ὁ Ἰάκωβος Περικλέους, Ὀλύμπιος, ἀπὸ τὸ Λιτόχωρο, ἀξιωματικός 6ης τάξεως.

Γεννήθηκε τὸ 1796. Τὸ 1833, σὲ συνοπτικὴ κατάσταση, ἀναφέρεται σὰν Ἰάκωβος Περικλῆς, ὅτι ἦταν ἀντιστράτηγος καὶ ὅτι καταγόταν «ἐκ Λιτοχώρας».

Στὴν αἴτησή του (Ἀθήνα, 14.6.1865) ζητεῖ νὰ δοθεῖ ἡ δυνατότητα στὴν ἀνεψιὰ του (:«Φιλίπιδ») νὰ ἀποπερατώσει τὶς σπουδὲς της γιὰ νὰ γίνῃ διδασκάλισσα στὴν ἰδιαίτερη πατρίδα της, στὸ Λιτόχωρο τοῦ Ὀλύμπου, γιατί

ήταν όρφανή και δέν είχε τίς δυνατότητες νά σπουδάσει μόνη της, χωρίς οικονομική ένίσχυση.

‘Υστερα, γράφει: «1822 ‘Απριλίου 14. Διωρίσθην ώς στρατιωτικός έφορος πρός τούς ‘Ολυμπίους και φθάσας μέ τά πολεμοφοδία εξέτέλεσα τά χρέη μου, μ’ όλον τόν ζήλον...».

‘Ανεψιοί του ήσαν ό ‘Ιωάννης Περικλίδης και ό Εύάγγελος Σχινᾶς, οι όποιοι πολέμησαν μαζί του. (Γνωρίζομε, άκόμα, ότι άνεψιός του ήταν και ό πιό πάνω ‘Ιωάννης Δ. Μανάκας ή Μανακόπουλος).

Πολέμησε στόν ‘Ολυμπο, στην Κασσάνδρα και στις «ντάπιες» τών Ψα- ρών.

‘Από τούς 250 οικείους και συγγενείς του γλύτωσαν μονάχα 12 ψυχές.

‘Εχασε την περιουσία του, που αποτελούνταν από 3 σπίτια τρίπατα, 50 στρέμματα χωράφια, 350 στρέμματα άμπέλια και 9 ίχθυοτροφεία, από τά όποια έπαιρνε νωρίτερα νοίκι 2.000 γρόσια από τό καθένα, τόν χρόνο.

19. ‘Ο ‘Ιωάννης Τζάμης ή Τσάμης, από τόν ‘Ολυμπο, ύπαξιωματικός 2ης τάξεως.

α’. Στην αίτησή του (‘Αταλάντη, 5.4.1865) γράφει ότι: «‘Ο εύσεβάστως άναφερόμενος είμαι εις έκ τών καπεταναίων του ‘Ολύμπου και πολλάκις, πρὸ τῆς επαναστάσεως και μετά τό 1821, παρευρέθην εις πολλές κατά τών Τούρκων μάχας». ‘Ακόμα, γράφει, ότι υπέβαλε τά άποδεικτικά έγγραφά του στην ‘Επιτροπή του 1833, αλλά χάθηκαν.

β’. Σέ (πρωτότυπο) πιστοποιητικό (Νέα Πέλλα, 19.6.1865) οι Ν. ‘Εμμ. Βέριοις, ‘Ιω. Καπούζης και ‘Ιω. Χυμεντός, βεβαιώνουν και τά εξής:

«Πιστοποιούμεν οι ύποφαινόμενοι ότι ό Κος ‘Ιωάννης Τζάμης, έκ Μακεδονίας, όπλαρχηγός ών εις τόν ‘Ολυμπον, άμα εξερράγη έκείσε ή επανάστασις, κατά τό έτος 1822, έλαβε τά όπλα και μέ τούς ύπ’ αύτούς άνδρας έπολέμησε κατά τών Τούρκων μέ τούς άρχηγούς Καρατάσον και Διαμαντήν Νικολάου ‘Ολύμπιον ...».

γ’. ‘Από άλλο (άριθμ. 386) πιστοποιητικό (Ν. Πέλλα, 244/5.4.1865) μαθαίνομε ότι ήταν 65 χρόνων, δηλαδή γεννήθηκε στα 1800, και ότι είχε γυναίκα, ένα γιό (τόν Νικόλα, 18 χρόνων), μία κόρη (τη Βασιλική, 10 χρόνων) και ένα σπίτι.

20. ‘Ο Κώνστας (=Κώστας) Τόλιον, Μακεδόνας, ύπαξιωματικός 1ης τάξεως.

Δέν ύπογράφει την αίτησή του (‘Αταλάντη, 17.5.1846), γιατί ήταν άγράμματος.

‘Υπέβαλε (στο πρωτότυπό του) πιστοποιητικό (‘Αταλάντη, 18.5.1846) του Χιμεντού κ.ά., όπου γράφονται και τά εξής:

«Οἱ ὑποφαινόμενοι, ἐν καθαρᾷ συνειδήσει μας, [πιστοποιοῦμεν] ὅτι ὁ Κ. Κώστας Τόλιου, Μακεδὼν καὶ κάτοικος Νέας Πέλλης, τοῦ Δήμου Ἀταλάντης, ἅμα ὁ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας Ἱερὸς ἀγὼν ἤρχισε, δράξας τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας καὶ λαβὼν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἀρκετοῦς στρατιώτας, ἐπολέμησεν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Παπᾶ Ἑμμανουὴλ εἰς τὰς μάχας Μανδημοχώρια, ἹΑγιον Ὅρος καὶ Κασσάνδραν, ἀπ' ἐκεῖ δὲ φυγὼν καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καταταχθεὶς ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ καπετάνιου Διαμαντῆ Ὀλυμπίου...».

21. Ὁ *Δῆμος - Δημήτριος Χριστοδούλου*, ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο, ὑπαξιωματικὸς 2ης τάξεως.

Αἴτηση ὑπέβαλε (Λαμία, 22-4-1866) ἡ χήρα τοῦ Ἀνζίτσα, ποὺ τὴ στήριζε σὲ πιστοποιητικὸ (στὸ πρωτότυπὸ τοῦ) τῶν Θ. Ζιάκα καὶ Γ. Ζαχίλα (Λαμία, 25.6.1865), στὸ ὁποῖο γράφονται καὶ τὰ ἐξῆς:

«Ὁ ποτὲ Δημήτριος Χριστοδούλου, γέννημα τοῦ Ὀλύμπου, ἅμα ἡ σάλπιγξ τοῦ Ἀρεὼς ἀντήχησεν ἔτρεξε κατὰ τοῦ ἐχθροῦ καὶ ὡς μολοκτστὴς παρευρέθη εἰς διαφόρους μάχας, εἰς μὲν τὸν Ὀλυμπον καὶ εἰς Κασσάνδραν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ποτὲ Διαμαντῆ Ὀλυμπίου, εἰς δὲ τὰς μάχας τῶν Γρεβενῶν ὑπὸ [τὰς διαταγὰς] τοῦ Θ. Ζιάκα, εἰς δὲ τὰς κατὰ Τρίκερα καὶ Ἀταλάντην (ὅπου ἐφονεύθη καὶ ὁ ἀδελφός του) ὑπὸ τὰς τοῦ Καρατάσου, εἰς δὲ τὰς εἰς Βρυσάκι καὶ Σκιάθου ὑπὸ τὰς τοῦ Διαμαντῆ Ὀλυμπίου καὶ εἰς δὲ τὰς κατὰ τὸν Ὀλυμπον ὑπὸ τὰς τῶν ἀδελφῶν Δ. καὶ Γ. Ζαχίλα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῶν μαχῶν ἐδείχθη ἀνδρείος, τίμιος καὶ εὐπειθὴς καὶ πολλὰ οἰκογενειακά του μέλη ἐχάθησαν κατὰ τὸν ἀγῶνα».

Κατόπιν, γράφεται ὅτι πέθανε πρὶν χρόνια καὶ ὅτι ἄφησε χήρα καὶ ὄρφανὰ «... κυλιόμενα εἰς δυστυχίαν» καὶ ὅτι στὰ 1834 παρέδωσε καὶ ἄλλα πιστοποιητικὰ στὴν Ἐπιτροπὴ, ἀλλὰ χάθηκαν.

22. Ὁ *Τριαντάφυλλος Χριστοδούλου*, ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο, στρατιώτης.

α'. Στὴν αἴτησή του (ποὺ δὲν τὴν υπογράφει, γιατί ἦταν ἀγράμματος) γράφεται (Λαμία, 30.5.1865) ὅτι παραβρέθηκε σὲ πολλὰς μάχας «... καὶ ἰδίως εἰς τὴν γενέθλιον πατρίδα μου Ὀλυμπον...», ὅπως καὶ στὴν Κασσάνδρα. Ἀκόμα, μαθαίνομε ὅτι ὁ ἀδελφός του Κώστας σκοτώθηκε στὴν Ἀταλάντη καὶ ὅτι χάθηκαν ὅσα πιστοποιητικὰ εἶχε ὑποβάλει στὴν Ἐπιτροπὴ τοῦ 1834.

β'. Σὲ (πρωτότυπο) πιστοποιητικὸ (ἀριθ. 7.690, Λαμία, 25.5.1865) τῶν Δήμου Ν. Ὀλυμπίου ἢ Ψαροδήμου καὶ Γεωργίου Ζαχίλα βεβαιώνεται ὅτι ὑπηρετήσε τὴν πατρίδα στὶς μάχες τοῦ Ὀλύμπου, τῆς Κασσάνδρας, τῶν Τρικέρων καὶ τῆς Σκιάθου, κατὰ τοῦ Τοπάλ πασᾶ, ἐνὼ πολέμησε καὶ στὰ Βρυσάκια, στὶς διαταγὰς τοῦ Διαμαντῆ Νικολάου καὶ τοῦ Γέρο Καρατάσου.

23. Ὁ *Λάμπρος (Κωνσταντῖνος) Κωνσταντῖνου* ἢ *Κώνστα*, Ὀλύμπιος, στρατιώτης.

Ὑπηρετήσε με τὸν Γ. Ζαχειλά στὶς μάχες τοῦ Ὀλύμπου, τῆς Σκιάθου, τῶν Βρυσακίων τῆς Εὐβοίας κ.λ., ἀπὸ τὸ 1821 καὶ ὕστερα, ὅπως βεβαιώνουν (α/α 9.558 πιστοποιητικό, τῆς 27.5.1865) οἱ Γ. Ζαχειλάς, Δ. Ν. Ὀλύμπιος καὶ ὁ ταγματάρχης Ψαροδῆμος. Εἶχε τρία παιδιά.

24. Ὁ Γεώργιος καὶ Δημήτριος Κολέμης, ἀπὸ τὴ Βέροια. Ὁ Γιώργης ἦταν ὑπαξιωματικὸς 1ης τάξεως. Ὁ Δημήτριος ἔλαβε μέρος στὴ μάχη τῆς Καστανιάς Ὀλύμπου, τὴν 22 Μαρτίου 1822.

25. Ὁ Δημήτριος Μήτας Κυπαρίσσης, ἀπὸ τὴ Χαλκιδική, ὑπαξιωματικὸς 2ης τάξεως.

Σὲ πιστοποιητικό (α/α 7.755, τῆς 3-10-1849), ποὺ ὑπογράφουν ὁ Δημ. Τζάμης Καρατάσος καὶ ὁ Διαμαντῆς Νικολάου, βεβαιώνεται ὅτι πολέμησε στὴν Κασσάνδρα μέχρι τὴν ἄλωση τῆς καὶ μετὰ γράφονται τὰ ἑξῆς:

«... κατὰ δὲ τὸ 1822 εἰς τὰς περὶ τὴν Καστανιὰν ἐν Ὀλύμπῳ μάχας ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν [τοῦ] Διαμαντῆ Ν. Ὀλυμπίου, ὅπου ἐπληρώθη μὲν αὐτός, ἔχασε δὲ ἅπαντας τῆς οἰκογενείας του, καὶ ἀκολούθως ὑπὸ τὸν αὐτὸν ἀρχηγὸν παρευρέθη εἰς Βρυσακία, Παγώντα καὶ Δερβένια ἐν Εὐβοίᾳ, ὑπὸ δὲ τὸν αὐτὸν ἀρχηγὸν Καρατάσσον παρευρέθη πάλιν ὡς μπουλαχτζῆς, εἰς τὰς μάχας τῆς Ναούσσης, εἰς τὰς εἰς Κομπότι...».

26. Καὶ μία ἐπιστολὴ τοῦ Διαμαντῆ Νικολάου, Ὀλυμπίου.

Στὸ «Ἀρχεῖον Φιλήμονος», τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης, βρέθηκε, στὸ πρωτότυπὸ τῆς, ἀπαντητικὴ ἐπιστολὴ (α/α 2.786/6.442) τοῦ Διαμαντῆ Νικολάου, ποὺ ἔστειλε ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο, στίς 10.10.1828, ποὺ ἔχει (βλ. εἰκ. 3) ὡς ἑξῆς:

Ἐκλαμπρότατε Στρατάρχα,

Ἐλαβον τὴν Σεβασμίαν σου διαταγὴν, ἐγνώρισα πραγματικῶς τὴν πρὸς ἐμὲ Πατρῶαν εὐνοίαν. ἂν εἶχα δύναμιν εὐχαριστικὴν ἔπρεπε νὰ σὰς γίνω θυσία. τὸν ἐρχομόν μου εἰς τὸ στρατόπεδον, περὶ οὗ μὲ προστάζετε, ἔπρεπε νὰ τὸν βάλλω εἰς πρᾶξιν ἀνυπερθέτως, ἂν δὲν ἤθελε τρέξουν εἰς τὰ μέρη μας, τὰ ὅσα διὰ κοινῆς ἀναφορᾶς σὰς παριστάνομεν ὅτι ἔτρεξαν, καὶ ἂν ἡ διαταγὴ σας δὲν ἤθελε φθάσῃ ἐδῶ μετὰ καιρὸν ὅχι ὀλίγον ἐξ αἰτίας τῆς καραντίνας καὶ τῆς ἀσθενείας τοῦ κυρίου Περικλέου(ς). Ὅθεν καὶ ἀναφερόμενοι ὅλοι κοινῶς, περιμένομεν πλέον τὴν δευτέραν σας διαταγὴν, καὶ αὐτὴν ὅσον οἶπαι. διότι τὰ ἐδῶ δεινά, καὶ πέρα δεινωδενότερα, καὶ χρειάζονται ἡ ἀπάντησιν ἡ ἀναχώρησιν. Παρακαλεῖσθε λοιπὸν νὰ μᾶς προφθάσητε ταχέως μετὰ πατρικὰς διαταγὰς περὶ τοῦ πρακτέου. ὅτι ἂν οὐ οἱ ἔχθροί κατέτρεξαν καπετανούς, κατέκανσαν Ὀλυμπον, κατηδάρισαν τὸ μοναστήριον τοῦ Ἀγίου(ν) Διονυσίου(ν), δὲν ἔχουν ἄλλον σκοπὸν καὶ διανόημα, παρὰ νὰ κατατρέξουν καὶ ἡμᾶς ὅλους, ἀποδιώκοντες ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας, διὰ νὰ εἶναι ἐλεύθεροι. Αὐτὰ εἶναι τὰ ἐδῶ. ἡ δὲ ἐκ-

λαμπρότης σας μετὰ τοῦ Σεβαστοῦ Κυβερνήτου, πρὸς ὃν καὶ ἀναφορὰ ἰδιαίτερος, προστάξατέ μας τὰ σωτηριώδη πρακτέα. μένω μὲ τὸ προσῆζον σέβας.

1828: ὁκτωβρί(ον): 10:

ἐν Ὀλύμπῳ

ταπεινὸς δοῦλος

Διαμαντῆς νικολάου.

Ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἔγγραφο (ποῦ ἀπευθύνεται, προφανῶς, πρὸς τὸν Δημ. Ὑψηλάντη) πληροφοροῦμαστε καὶ τὰ ἐξῆς, σχετικά μὲ τὴ Μακεδονία-Ὀλυμπο:

Ὁ Διαμαντῆς Νικολάου βρισκόταν (ὅπως καὶ ἄλλοι ἀγωνιστὲς) μὲ διαταγὴ τοῦ Κυβερνήτη Ἰωάννη Καποδίστρια καὶ πάλι (10.10.1828) στὸν Ὀλυμπο—ὅπως γνωρίζαμε ἤδη—στὴν προσπάθειά του νὰ ἐλευθερώσει τὴ σκλαβωμένη ἰδιαίτερη πατρίδα του, μετὰ τὴν κατὰπνιξη τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1822 καὶ τὴν ἀποτυχία καὶ τῶν ἄλλων μεταγενέστερων προσπαθειῶν.

Πιστοποιεῖται ἀκόμα ὅτι κατεδαφίστηκε τὸ μοναστήρι τοῦ ὁσίου Διονυσίου, γιατί—ὅπως εἶδαμε—χρησίμευε ἀνέκαθεν σὰν ὀρμητήριο τῶν κλεφταρματολῶν καὶ τῶν ἐπαναστατῶν.

Β'. ΑΓΩΝΙΣΤΕΣ (ΚΥΡΙΩΣ ΝΑΥΤΙΚΟΙ) ΠΟΥ ΔΕΝ ΗΞΑΝ ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ ΚΑΙ ΕΛΑΒΑΝ ΜΕΡΟΣ ΣΤΑ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Στὸ προαναφερμένο βιβλίό μου, γιὰ τὴν ἐκστρατεία καὶ τὴν ἐπανάσταση τοῦ Ὀλύμπου, συγκέντρωσα ὅσα στοιχεῖα βρῆκα δημοσιευμένα μέχρι τώρα καὶ ἀναφέρονται στὴ συμμετοχὴ-συμβολὴ τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ στὶς ἐπιχειρήσεις αὐτῆς τῆς περιοχῆς¹.

Ἀκόμα, σὲ ἄλλη μελέτη μου, δημοσίευσα νέες, ἄγνωστες πληροφορίες γιὰ τὶς ναυτικὲς ἐπιχειρήσεις, κυρίως στὴ Χαλκιδική, ἀλλὰ καὶ στὸν Ὀλυμπο, ποῦ βρῆκα ὕστερα².

Πιο κάτω προσθέτω καὶ νεώτερες εἰδήσεις, ποῦ περιέχονται στὶς αἰτήσεις καὶ στὰ πιστοποιητικὰ ἀγωνιστῶν, ποῦ δὲν ἦσαν Μακεδόνες ἀλλὰ ἔλαβαν μέρος σὲ ναυτικὲς ἐπιχειρήσεις ἢ καὶ σὲ μάχες τῆς ξηρᾶς, στὴ Μακεδονία καὶ κυρίως στὸν Ὀλυμπο:

1. Βλ. Γ. Χ. Χι ο ν ί δ η, Ἡ ἐκστρατεία, ὁ.π., σ. 15 κ.ἐ. Ὁ Ἀγγλος πρόξενος στὴ Θεσσαλονίκη ἔγραφε, στίς 30-3-1822, πὼς στίς ἐπιχειρήσεις τῆς περιοχῆς ἐπρόκειτο νὰ λάβουν μέρος 24 πλοῖα. Βλ. Κ ω ν σ τ. Ἀ π. Β α κ α λ ο π ο ὕ λ ο υ, Ἐνέκδοτα, ὁ.π. σ. 57. Πρβλ. καὶ British documents, σ. 225. Σὲ μιὰ ἐπανεκδόση τῆς πιὸ πάνω μελέτης μου θὰ γίνει καὶ ἡ κριτικὴ ἀξιολόγηση ὅλου τοῦ ὕλικου, ποῦ ἔχομε τώρα γιὰ τὴ συμβολὴ τοῦ ναυτικοῦ στὴν ἐπανάσταση τοῦ Ὀλύμπου, στὰ 1822.

2. Βλ. Γ. Χ. Χι ο ν ί δ η, Κατάλογος, ὁ.π., σ. 8,9, 15-16, 26 καὶ 27. Πρβλ. καὶ τὶς προαναφερμένες μελέτες τοῦ Ἰω. Ν. Φ ρ α γ κ ο ὕ λ α.

1. Γεώργιος Ἀργ. Διδήμας, ἀπὸ τὰ Ψαρά, ναύτης.

Ἔλαβε μέρος «... εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Ὀλύμπου μὲ τὸ βρίκιον τοῦ Βουρέκα».

2. Μάρκος Ζαδές, ἀπὸ τὴ Θεσσαλία, ὑπαξιωματικὸς 2ης τάξεως.

Στὸ φάκελό του σώθηκε τὸ πιὸ κάτω (α/α 5.260/27.501/2.857) πιστοποιητικό, σὲ ἀντίγραφο, ποὺ σύνταξε καὶ προσυπόγραψε ὁ Ν. Βάμβας:

Ὁ ὑποφαινόμενος μαρτυρῶ ὅτι ὁ φέρων τὸ παρὸν Μάρκος Ζαδές, Θεεταλός, χρηματίσας ἐν Χίῳ μαθητὴς μου, ἦλθεν ἐκ Τεργέστης μετὰ τοῦ ἀοιδίμου Δ. Ὑψηλάντου, καὶ διετέλεσεν ἐξ ἀρχῆς ὑπηρετῶν τὴν Ἑλλάδα ἐν τῷ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνι, κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπολιτζᾶς, κατὰ τὴν εἰς Βοστίτζαν ἐκστρατείαν, ὅτε ἐπαπειλεῖτο ἀπόβασις τῶν πολεμίων εἰς Πελοπόννησον, κατὰ τὴν εἰς τὸν Ὀλυμπόν ἀποστολὴν μετὰ προκηρῦξεων, ὅτι καὶ ἐκινδύνευσεν συλληφθεὶς ἐν Κατερίνῃ ὑπὸ τῶν Τούρκων ὡς κατάσκοπος, ἔπειτα κατὰ τὴν εἰς Κρήτην μετὰ τοῦ Τομπάζη ἐκστρατείαν, καὶ κατὰ πολλὰς ἄλλας καὶ σπουδαίας περιστάσεις, πάντοτε μετὰ προθυμίας, φρονήσεως, πίστεως καὶ γενναιότητος. Λιὰ ταῦτα δίδεται αὐτῷ τὸ παρὸν ἐνυπόγραφον μαρτυρικὸν πρὸς τε ἰδίαν αὐτοῦ εὐχαρίστησιν καὶ ἵνα χρησίμιον αὐτῷ γένηται, ὅπου ἂν χρειάσῃ.

Ἐν Ἀθήναις
Τὴν 13 Ἰουλίον 1842

Θ. Κολοκοτρώνης Ν. Βάμβας
Γ. Μ. Ἀντωνόπουλος
Πανοῦτσος Νοταρᾶς

3. Μαργαρίτης Κούταβος ἢ Χατζῆ Φραντζῆς. Ἦταν ἀπὸ τὸν Αἶνο, πλοίαρχος 3ης τάξεως.

Ὁ φάκελός του στὸ «Ἀρχεῖον Ἀγωνιστῶν» περιέχει πολλὰ καὶ ἐνδιαφέροντα ἔγγραφα:

α'. Σὲ 4σέλιδη, πυκνογραμμμένη, ἐκθεσὴ τοῦ, ποὺ ἔστειλε ἀπὸ τὶς Κυδωνιᾶς (τῇ 18-5-1865), πρὸς τὸν «ἀδελφό» του Ἀντώνιο Κυριακίδη, γράφει (σελ. 4η) καὶ τὰ ἑξῆς:

«Δικαιοῦμαι νὰ ζητήσω τὰς δαπάνας, μισθοὺς καὶ ἄλλα [τὰ ὁποῖα] ὑπέκυσα εἰς τὴν ἐκστρατείαν Ὀλύμπου τὸ 1822, ὅτε ὁ Ὑψηλάντης διὰ διαταγῆς του μὲ τὸν ὑπασπιστὴν του Γρηγ. Σάλλαν καὶ μὲ τὴν Ἐπιτροπὴν Ὀλυμπιακῶν, συγκληθεὶς ἀπὸ τὸν ἀδελφόν τοῦ Ὀλυμπίου Διαμαντῆ καὶ Ν. Κασομούλη, Τζήνην καὶ ἄλλους, ὑπέκυσα, λέγω, εἰς δαπάνας καὶ μισθοὺς περὶπου τῶν 16-17 χιλ. γροσίων καὶ εἶχον διάφορα ἔγγραφα, καὶ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τῶν Σάλλα καὶ ἄλλων, ἀποδεικνύοντα τὰ πάντα, ἀλλὰ, ὅταν ὁμοῦ μὲ τὸ πλοῖον καὶ ἀπολέσθησαν, καθὼς, ἐν καιρῷ τῆς Στυλίδος, εἰς τὴν ἁγίαν Μαρίναν, ἀρχηγούντων τῶν Ὀδυσσεά καὶ Νικηταρᾶ...».

β'. Στὴν ἐκθεσὴ τοῦ (αἵτησὴ τοῦ) γράφει ὅτι τὸ 1821 στάλθηκε στὸν Ὀλύμπου κατὰ διαταγὴ τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγοῦ Δ. Ὑψηλάντη «... διὰ γενικά τῆς ἐποχῆς συμφέροντα» καὶ μετὰ τὴν ἀποτυχία τῆς ἐπαναστάσεως ἔφυγε. Ἦταν ἰδιοκτῆτης τοῦ βρικοῦ (12 κανονιῶν) «ὁ Ποσειδῶν», ποὺ τὸ ὅπλισε μὲ ἔξοδά του καὶ ἔλαβε μέρος στὴν ἐκστρατεία τοῦ Ὀλύμπου, μὲ τὸν ὑπαπιστὴ τοῦ Ὑψηλάντη Γρηγόριο Σάλλα καὶ ἄλλους ἀρχηγούς, στὰ γεγονότα τῆς Χίου κ.λ.

γ'. Ὁ Νικόλαος Κασομούλης βεβαιώνει σὲ πιστοποιητικὸ (α/α 2.204) ποὺ σώθηκε σὲ ἀντίγραφο:

Ἐπὶ τῇ ὁριζομένῃ κατὰ τὸν π. νόμον ποινῇ καὶ ἐπὶ τῆς ἀνηκούσης πολιτικῆς ἀποζημιώσεως. Πιστοποιῶ ὁ ὑποφαινόμενος, ὅτι διορισθεὶς κατὰ τὸ 1821 πληρεξούσιος τῶν ὀπλαρχηγῶν Ὀλύμπου, καὶ τοῦ Ἀντικοῦ μέρους τῆς Μακεδονίας νὰ μεταβῇ πρὸς τὸν τότε ἀρχηγὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην, καὶ εἰς τοὺς προκρίτους τῶν τριῶν νήσων Ψαρῶν, Ὑδρας καὶ Σπέτζας, καὶ τῶν τῆς Πελοποννήσου, νὰ προμηθευθῶ ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα τοῦ πολέμου, καὶ νὰ ἐνεργήσω νέαν ἐκστρατείαν διὰ θαλάσσης, πρὸς ἐκεῖνα τὰ μέρη, πρὸς ὑποστήριξιν τῆς Κασσάνδρας καὶ Ἀγίου Ὄρους. Προμηθευθεὶς ταῦτα, ὅσα ἡδυνήθησαν νὰ μᾶς χορηγήσουν μετὰ τοῦ διορισθέντος (παρὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τότε τοῦ ἔθνους Δ. Ὑψηλάντου) ὡς Διευθυντοῦ τῶν μερῶν ἐκείνων Γρηγορίου Σάλα. Μεταξὺ τῶν ἄλλων πλοίων [μετὰ] τῶν ὁποίων ἐσυμφωνήσαμεν νὰ μᾶς παρακολουθῶσιν εἰς τὴν ἐκστρατείαν, ἐδιατάχθη καὶ ὁ ἐπιφέρων τὸ παρὸν Καπ. Μαργαρίτης Κούταβος μὲ [τὸ] πολεμικὸν βρικό του ὁ Ἀλκιβιάδης νὰ συνεκστρατεύσῃ.

Ἀκολουθήσας ὅθεν τὴν ἐκστρατείαν αὐτήν, συνετέλεσε τὰ μέγιστα διὰ θαλάσσης (ἐφοδιασθεὶς δι' ἰδίαις δαπάναις) εἰς τὴν ἐκστρατείαν, καὶ διαμείνας μέχρι τῆς διαλύσεως τῶν στρατοπέδων Ὀλύμπου εἰς τὰ παράλια ταῦτα καὶ μέχρι τῆς πτώσεως Ναούσης (Μακεδονίας) ἐκπλήρωσεν ὡς πλοίαρχος τὰ καθήκοντά του μὲ ζῆλον πατριωτικόν. Διὸ δίδεται τὸ παρὸν ἵνα τοῦ χρησιμεύσῃ ὅπου δεῖ.

Ἐν Ἀθήνῃσι τὴν 15 Μαΐου 1847

Νικόλαος Γ. Κασομούλης

Ταγματάρχης πεζικοῦ.

δ'. Κάτω ἀπὸ τὸ ἴδιο πιστοποιητικὸ συμπλήρωσε τὰ ἑξῆς ὁ Νικόλαος Κανούσης¹:

Ἐπιβεβαιῶν καὶ ὁ ὑποφαινόμενος τ' ἀνωτέρω, πιστῶς ἐκτεθέντα, προσθέτω καὶ τ' ἀκόλουθα:

1. Βλ. γιὰ τοῦτον Γ. Χ. Χι ο ν ί δ η, Ἡ ἐκστρατεία, ὅ.π., σ. 10, 18, 28 καὶ 32.

- “Οτι ὁ διαληφθεὶς Κούταβος, ὢν ὡς πρῶτος ὁδηγὸς τῶν ἄλλων μνημονευθέντων πλοίων, μετέφερεν εἰς τὸ πλοῖον του καὶ ἑκατὸν περίπου στρατιώτας ἀπὸ Ναύπλιον μέχρι τοῦ λιμένος Λευτεροχώρι τῶν μερῶν ἐκεῖνων, ἐπὶ τοῦ πλοῖου του, καθὼς καὶ τῶν ἀρχηγῶν ὅπου εἰς τῶν ὁποίων ἦμην καὶ ὁ ὑποφαινόμενος. Περὶ τῶν πιστῶν καὶ γενναίων ἐκδουλεύσεων τοῦ μνησθέντος Καπ. σ. 2 Μαργαρίτου / Κουτάβου εἶχε λάβει παρὰ τοῦ αὐιδίμου Δημ. Ὑψηλάντου διάφορα πιστοποιητικά, ἅτινα ἐχάθησαν ὁμοῦ μὲ τὸ πλοῖο του, τὸ ὁποῖον ἔκαψαν, ὅταν οἱ ἐχθροὶ μετὰ ταῦτα εἰς τὴν Λιθάδα τοῦ Εὐδρίπου εἰσέβαλαν διὰ θαλάσσης.

Τὴν 17 Μαΐου 1847

Ἀθῆναι

Ν. Κανούσης.

ε'. Στὸ ἀρχεῖο τοῦ Ἰωάννη Φιλήμονα, τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, περιέχονται (4.439/130) καὶ ἄλλα δύο ἔγγραφα γιὰ τὸν ἴδιο ἀγωνιστὴ:

Τὸ α/α 22 τοῦ Διαμαντῆ Νικολάου, ποῦ ἔχει ὡς ἐξῆς:

Ἀποδεικτικόν.

Πίστιν βεβαίαν καὶ ἀληθῆ ποιῶ ὁ ὑποφαινόμενος Διαμαντῆς Ὀλύμπιος, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ὑψώσαμεν τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας καὶ εἰς τὸν Ὀλυμπον, συμφώνως μὲ τὴν φωνὴν τῆς Πατρίδος, κατ' ἐκείνην τὴν ἀνάγκην, καὶ ὁ πλοίαρχος Μαργαρίτης Κούταβος, μὲ τὸ πολεμικὸν βρῆκίον του, συνετέλεσε πολὺ μὲ πλήρη ζῆλον καὶ πατριωτισμόν, διὰ τε τὴν ματαίωσιν τῶν καθ' ἡμῶν ἐχθρῶν κινήματων, διὰ τὴν ὑποστήριξιν καὶ ἐνίσχυσιν τῶν ἡμετέρων, ὡς καὶ ἀπὸ τὸν Γ. Ἀρχηγὸν Δ. Ὑψηλάντην ἀποσταλέντας μὲ τοὺς Πληρεξουσίους Σάλαν καὶ λοιπούς. Συστήνω λοιπὸν τὸν διαληφθέντα Κούταβον ὡς τοιοῦτον, καὶ ὅτι δι' ἰδίων του ἐξόδων καὶ ἀμισθὶ διετῆρει τὸ εἰρημένον πλοῖον, διασώσας καὶ πολλὰς ἀδυνάτους ψυχὰς κατὰ τὸ τέλος τῆς καταστροφῆς μας ἐκ τῶν ἐχθρῶν, καὶ εἰς ἐνδειξιν.

Ἀθῆναι τὴν 15 Ἰβρίου 1846

Διαμαντῆς Ὀλύμπιος.

Ἀκόμα, ὑπάρχει καὶ ἔγγραφο (α/α 23) τῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος (Β'. περίοδος, α/α 136, Τρίπολις, 15.6.1823) καὶ συγκεκριμένα τοῦ Ὑπουργείου Ναυτικῶν πρὸς τοῦτον, μὲ τὸ ὁποῖο διατάσσεται νὰ βοηθήσει καὶ αὐτὸς μαζί μὲ τὰ πλοῖα τῆς Σκοπέλου, τῆς Σκιάθου, τῶν Τρικέρων κ.ἄ. γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς ἐφόδου ἐναντίον τῶν Τρικέρων, ποῦ ἀπειλοῦσε ὁ πασάς τῆς Θεσσαλονίκης.

Ἀκόμα, βρῆκα τὴν (α/α 8.974)5.325) ἐκθεσὴ του, ποῦ ἔστειλε ἀπὸ τὸ Ναύπλιο (1.7.1833), ὅπου γράφονται καὶ τὰ ἐξῆς:

«Ἐκθεσις θαλασσίων ἐκδουλεύσεων τοῦ ὑποφαινομένου πλοιάρχου (τοῦ πλοίου) «ὁ Ποσειδῶν, Αἴνος, ἐτῶν 35, ἰδιὸν τοῦ πλοῖου.

1822. Α'. Ἐξεστράτευσεν εἰς Ὀλυμπον κατὰ διαταγὴν Δ. Ὑψηλάντου καὶ ἀνεχώρησεν ἐφ' οὗ δὲν ὑπῆρχε πλέον στρατόπεδον».

Ὅμοιο εἶναι καὶ ἄλλο ἔγγραφο (α/α 8.975/5.226), ποὺ γράφτηκε στὴν Ἀθήνα (τὸ 1833) καὶ περιέχει τὰ πιὸ κάτω:

«Ι. 1822. Κατὰ διαταγὴν τοῦ Γ. Ἀρχηγοῦ κ. Δ. Ὑψηλάντη ἐστάθην εἰς Ὀλυμπον καὶ ἀνεχώρησα, ἀφ' οὗ δὲν ὑπῆρξε πλέον στρατόπεδον, διασώσας καὶ πολλὰς ψυχάς, καταφυγούσας...».

4. Ἰωάννης Κώπας, ἀπὸ τὴν Κεφαλλονιά, ἀξιωματικὸς 7ης τάξεως.

Ἀνῆκε σὲ οἰκογένεια ἀγωνιστῶν. Στὸν φάκελό του ὑπάρχει πιστοποιητικὸ τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντη (Ἄργος, 22-11-1821, α/α 22.796/774 καὶ 15.233) σὰν πληρεξούσιου τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου, ὅπου βεβαιώνεται ὅτι πολέμησε, μὲ 20 στρατιῶτες, σὲ πολλὰς ἐκστρατεῖες.

Στὸ ἴδιο πιστοποιητικὸ (ἀντίγραφο) ὑπάρχει καὶ ἡ ἐξῆς βεβαίωση τοῦ Γρ. Σάλλας:

Ποιῶ πίστιν βεβαίαν καὶ ἀσφαλῆ, ὅτι ὁ κύριος Ἰωάννης Κώπας ἐν ὅσῳ καιρῷ διέτριψε μετ' ἐμοῦ εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ὀλύμπου, μῆνας πλήρεις ἔξ, ἐφάνη ἀριστος εἰς πᾶσαν ὑπηρεσίαν τοῦ ἐπαγγέλματός του, δείξας πάντοτε καὶ εἰς τὰ πάντα ζῆλον, ἀγάπην, προθυμίαν, φιλογένειαν καὶ εὐπείθειαν εἰς ἀθροε διαταγὴν. Καὶ εἰς ἐνδείξειν τῷ δίδεται τὸ παρόν.

*Ἐν Κορίνθῳ τῇ 1 Ἰουνίου αὐκβ
χιλίαρχος Γρηγόριος Σάλλας.*

Μὲ ἔγγραφο τῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος πρὸς τοῦτον (Τρίπολις, 24.4.1823) ὁ ὑπουργὸς («μινίστρος») τοῦ πολέμου τοῦ ἀνακοινώνει ὅτι προήχθηκε σὲ ταξίαρχο, σ' ἐκτίμηση τῶν ὑπηρεσιῶν του.

5. Γεώργιος Λέλης, ἀπὸ τὸ Καρπενήσι, ἀξιωματικὸς 3ης τάξεως.

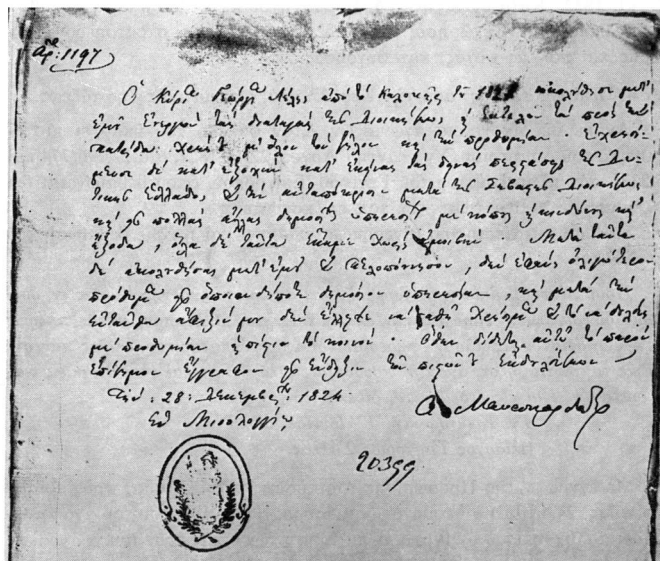
Διορίστηκε, ὅπως εἶναι γνωστό¹, ἑπαρχος τοῦ Ὀλύμπου, τὴ 19η Ἀπριλίου 1822, μετὰ τὴν κατάπνιξη τῆς ἐπαναστάσεως.

Στὸν φάκελό του στὸ «Ἀρχεῖον Ἀγωνιστῶν» δὲν περιέχονται ἀξιόλογα ἔγγραφα. Ὑπάρχει αἴτηση (1865) τῶν κληρονόμων του.

Τὸ μόνο ἀξιοσημεῖωτο στοιχεῖο εἶναι σχετικὸ πιστοποιητικὸ (ποὺ σώθηκε στὸ πρωτότυπό του, καὶ μὲ σφραγίδα, ἀριθμὸς 1.197/20.399) τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, ποὺ ἔχει (βλ. καὶ εἰκ. 4), ὡς ἐξῆς:

1. Βλ. Γ. Χ. Χιονίδη, Ἡ ἐκστρατεία, ὁ.π., σ. 40-43, 52 καὶ 60. Βλ. ἐπίσης καὶ Ἰωάννου Χρ. Πούλου, Πολιτικά τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἐπὶ Ὀθωνος, στὴν «Επετηρίδα τῆς Ἑταιρείας Στερεοελλαδικῶν Μελετῶν» 2(1969-1970)27-66, ὅπου (σ. 47), δημοσιεύονται πληροφορίες γιὰ τὴν ὅλη δράση του καὶ ἐπαινεῖται ἡ δικαστικὴ θητεία του.

Ὁ Κύριος Γεώργιος (ος) Λέλης ἀπὸ τὸ Καλοκαίρι τοῦ 1821 ἠκολούθησε, μετ' ἐμοῦ ἐνεργῶν, τὰς διαταγὰς τῆς Διοικήσεως καὶ ἐκτελῶν τὰ πρὸς τὴν πατρίδα χρέη του μ' ὅλον τὸν ζήλον καὶ τὴν προθυμίαν. Ἐχρησίμευσεν δὲ κατ' ἐξοχὴν κατ' ἐκείνας δὲ τὰς δεινὰς περιστάσεις τῆς Ἀντικῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν

Εἰκ. 4. Τὸ πιστοποιητικὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Μανροκορδάτου
γιὰ τὸν Γεώργιο Λέλη

ἀνταπόκρισιν μετὰ τῆς Σεβαστῆς Διοικήσεως καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας δημοσί(ας) ὑπηρεσί(ας) μὲ κόπους καὶ κινδύνους καὶ ἔξοδα, ὅλα δὲ ταῦτα ἔκαμε χωρὶς ἀμοιβήν. Μετὰ ταῦτα δέ, ἀκολουθήσας μετ' ἐμοῦ εἰς Πελοπόννησον, δὲν ἐφάνη ὀλιγώτερον προθυμ(ος) εἰς ὅποιανδήποτε δημοσίαν ὑπηρεσίαν, καὶ μετὰ τὴν ἐνταῦθα ἀφίξίν μου δὲν ἔλειπε νὰ σταθῇ χρησίμ(ος) εἰς τὸ νὰ δουλεύῃ μὲ προθυμίαν καὶ πίστιν τὸ κοινόν. Ὅθεν δίδεται αὐτῷ τὸ παρὸν ἐπίσημον ἔγγραφο εἰς ἔνδειξιν τῶν πιστῶν του ἐκδουλεύσεων.

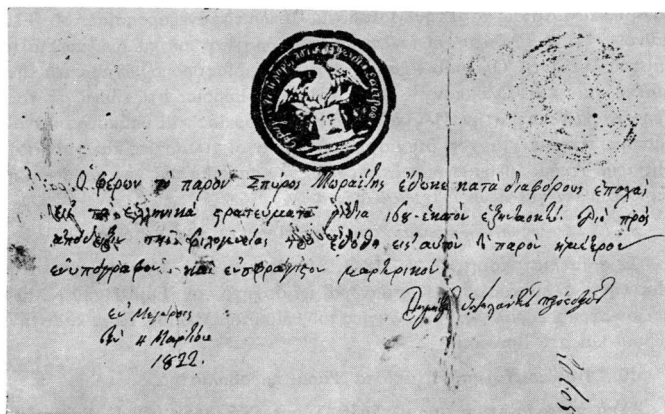
Τὴν: 28: Δεκεμβρί(ον) 1824.

Α. Μανροκορδάτος.

ἐν Μισολογγίῳ

6. Ἀνδρέας Μανρογιάννης, ἀπὸ τὰ Ψαρά, ὑποπλοίαρχος, 2ης τάξεως.

Στὴν αἴτηση (14.5.1865) τῆς χήρας τοῦ Μάρως γράφεται μεταξύ ἄλλων ὅτι: «Δις ἀποστάλη ὑπὸ τῆς Κοινότητος εἰς τὸν Ὀλυμπόν, ὅπως ἐπαναστατήσῃ τοὺς ἐκεῖ Ἑλληνας τὸν 7/βρίον τοῦ 1823» καὶ ὕστερα κατέπλευσε στὴν Εὐβοία. Τὸ συνιδιόκτητο πλοῖο διεύθυνε ὁ ἀδελφός του Νικόλαος.

Εἰκ. 5. Συνστατικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντη
γιὰ τὸν ἀγωνιστὴ Σπύρο Μωραΐτη,
ὅπου ἡ ὑπογραφή καὶ ἡ ἀτομικὴ σφραγίδα του

Οἱ πρόκριτοι τοῦ νησιοῦ βεβαιώνουν ὅτι εἶχε συνεταιρικό πλοῖο μὲ τὸν ἀδελφό του Νικόλαο, ἐνῶ ἀπὸ ἄλλη αἴτηση τῆς γυναῖκας του (11.11.1846) μαθαίνομε ὅτι τὸ πλοῖο ἦταν βρίκι καὶ ὀνομαζόταν «Ὁ ἅγιος Νικόλαος».

7. Κωνσταντῖνος Μανρογιάννης, ἀπὸ τὰ Ψαρά, ὑποπλοίαρχος 2ης τάξεως.

Ἦταν ἀδελφός τοῦ Ἀνδρέα καὶ τοῦ Νικόλαου, ποὺ ἦταν καὶ ιδιοκτήτης τοῦ πλοίου, ὅπως βεβαιώνει (πιστοποιητικό 1.190/27.4.1865) ὁ ναύαρχος Ἀπόστολος Ἀποστόλης, ὁ ὁποῖος πιστοποιεῖ ἀκόμα ὅτι ἔλαβε μέρος «... καὶ εἰς τὸν ἀποκλεισμόν τῶν παραλίων Μακεδονίας καὶ Θράκης καὶ τὸν Φεβρουάριον ἐπιόντος ἔτους (=1822), ὅπου προσβλήθεις ὑπὸ δευτῆς ἀσθενείας, ἐπανήλθεν εἰς Ψαρά καὶ ἀπεβίωσεν».

8. Δημήτριος Κωνσταντίνου ἢ Μέκας, ὑπαξιωματικός 2ης τάξεως.
Ἔλαβε (1844) ἀργυροῦν μετάλλιο.

Ἡ γυναίκα του Κρυστάλλω ἦταν κάτοικος τῆς Ἀταλάντης καὶ ζητοῦσε οἰκονομικὴ ἐνίσχυση. Τὸ αἴτημά της στήριζε σὲ πιστοποιητικὸ (α/α 354, Ἀταλάντη, 2.5.1840) τεσσάρων ἀξιωματικῶν (δύο ταγματάρχων καὶ δύο λοχαγῶν), οἱ ὅποιοι βεβαίωναν τὰ ἑξῆς:

«Οἱ ὑπογεγραμμένοι πιστοποιοῦμεν, ἐν συνειδήσει, ὅτι ὁ Δημήτριος Κωνσταντίνου, ὅστις καὶ μετὰ ταῦτα Δημήτριος Μέκκας κληθεῖς, ἅμα ἐξεργάγῃ ἢ ἐπανάστασις κατὰ τὴν Μακεδονίαν, ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ Ἑλ. Ἔθνους, ἔλαβε τὰ ὅπλα καὶ ἐτέλει ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ κολονέλου Σιάλα καὶ τοῦ Διαμαντῆ Ὀλυμπίου, παρευρέθη εἰς τὰς διαφόρους μάχας κατὰ τὴν Μακεδονίαν καὶ Ὀλυμπον...», ὅπως καὶ στὴν Εὐβοία, στίς διαταγὰς τοῦ Γέρο Καρατάσου, στὴν Πλάκα κ.λ. Ἦταν ἀνδρεῖος καὶ ὑπάκουος. Ὀνομάστηκε εἰκοσιπένταρχος, ὅταν σχηματίστηκαν οἱ χιλιαρχίες καὶ ἦταν στὰ Μέγαρα. Ἀκόμα, βεβαιώνεται ὅτι ξόδεψε τὴν πατρικὴ καὶ τὴν προσωπικὴ περιουσία του γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ ἀγῶνα.

9. *Εὐάγγελος Μητροπόπουλος*, ἀπὸ τὴν Πρεμετὴ τῆς Ἡπείρου.

Σὲ τρία πιστοποιητικὰ τοῦ 1843-1844 βεβαιώνεται ὅτι πολέμησε στὴ Μυτιλήνη, ἀλλὰ καὶ στὴν Κασσάνδρα, μὲ ἀρχηγὸ τὸν Ἑμμ. Παπᾶ («Μαυωλιὸν Σέρας, Σέραλη»), στίς ὁδηγίες τοῦ θεοῦ του Μέλιου, ὅπως καὶ στὴν Εὐβοία καὶ στὸ Βρυσάκι.

10. *Ἀνδρέας Νεροῦτζος*, ἀπὸ τὰ Ψαρά, πυροβολιστής.

Ἀπὸ πιστοποιητικὸ (ἀριθ. 2.685, Σύρος, 8.5.1865) τῶν Γ. Βελέντζα, Γεωργ. Ν. Γιάνναρη, Κ. Γιαννίτζη καὶ Δ. Ν. Ἀράπη μαθαίνομε ὅτι ἦταν τότε 70 χρόνων καὶ ὅτι «... παρευρέθη μὲ τὸ πλοῖον τοῦ Γεωργίου Χ(ατζ)ῆ Μικὲ ὑποπλοιαρχοῦντος τοῦ ὑποφαινομένου, εἰς ...τὴν ἐκστρατείαν Ὀλύμπου ὡς πυροβολιστής...».

11. *Ἰωάννης Νίκου ἢ Τζάμης*, ἀπὸ τὰ Τρίκαλα Θεσσαλίας, στρατιώτης.

Ἡ χήρα του Ἀσημίνα ὑπέβαλε αἴτηση (Ἀταλάντη, 1.4.1865), στὴν ὁποία γράφει:

«Ὁ σύζυγος τῆς ὑποφαινομένης Ἰωάννης Νίκου, ἅμα ἐξεργάγῃ ἐν Μακεδονίᾳ ἢ ἐπανάστασις, ἠκολούθησε τὸν ἀρχηγὸν Καρατάσον καὶ παρευρέθη εἰς ὅλας τὰς ὑπ' αὐτοῦ γενομένας μάχας, καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ ἀγῶνος.

Εἰς τὰς χιλιαρχίας, κατετάχθη εἰς τὴν τοῦ Καρατάσου».

Ὑπέβαλε, ἀκόμα, καὶ πιστοποιητικὸ (ἀριθ. 15.140, τῆς 8.4.1865) τῶν λοχαγῶν Μ. Ἑμμ. Βέροιοι καὶ Ἀθανασίου Χαλκιώτη, στὸ ὁποῖο βεβαιώνεται ὅτι:

«... εἰς τὰ '21 εὗρέθη εἰς τὴν μάχην Νιάουστας καὶ Βέροιας, μετὰ ταῦτα εἰς τὰς μάχας Πέτρας, Ναυπλίου, Χαλκίδος, Τρικέρων, Ἀλατᾶ, Σκιιάθου, ὅτε ἐχαλάσθη ὁ τουρκικὸς στόλος, Νεοκαστροῦ καὶ Ἀταλάντης».

12. *Στέφανος Ξανθάκης*, ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολη, ὑπαξιωματικὸς 2ης τάξεως.

Γεννήθηκε τὸ 1800. Ἀπὸ πιστοποιητικὸ (ἀριθ. 80.521) μαθαίνομε ὅτι πολέμησε καὶ στὸ Μεσολόγγι σάν στρατιώτης καὶ κατέληξε θυρωρὸς (1849) τῆς Ἑλληνικῆς Πρεσβείας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου ὑπηρετοῦσε συνέχεια.

Στὸν φάκελό του ὑπάρχει καὶ τὸ ἐξῆς πιστοποιητικὸ (ἀριθ. 8.119/8.052, Ἀθήνα, 5.1.1845) τῶν Διαμαντῆ Νικολάου Ὀλυμπίου καὶ Δ. Τσάμη Καρατάσου, μὲ θεώρηση (21.7.1865) τοῦ ἐμπορικοῦ γραμματέα τῆς Ἑλληνικῆς Πρεσβείας τῆς Κωνσταντινουπόλεως:

Πιστοποιεῖται ὅτι

Ὁ ἐξ Ἀθριανουπόλεως Στέφανος Ξανθάκης, ἐλθὼν εἰς Ὀλυμπον, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1822 ἔτους, παρενρέθη καὶ ἐπολέμησε μετ' ἐμοῦ εἰς ὅλας τὰς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συγκροτηθείσας μετὰ τῶν Τούρκων μάχας καὶ ἐπολέμησεν ἀνδρείως εἰς τὴν φρικώδη ἐκείνην μάχην τῆς Καστανιάς, εἰς ἐκείνην τοῦ Ἐλευθεροχωρίου, ὡς καὶ εἰς ἐκείνην τῆς Μηλέας, εἰς τὸ διάστημα τῶν ὁποίων ἔδειξε πάντοτε ζῆλον καὶ γενναϊότητα, φέρων σὺν τούτοις εὐπείθειαν εἰς τοὺς ἀνωτέρους του, καὶ ἀπέχων πάσης στρατιωτικῆς καταχρήσεως. Κρίναντες ὅθεν χρέος μας, τῷ δίδομεν τὴν παροῦσαν μας εἰλικρινῇ ἀπόδειξιν, διὰ νὰ τῷ χρησιμεύσῃ ἀνηκόντως, καὶ ὑποσημειούμεθα.

13. *Μιχαὴλ Οἰκονόμου*, ὑπαξιωματικὸς 2ης τάξεως.

Ἡ χήρα του Μαρούσα καὶ ὁ ἱερέας γιὸς τους Θεόδωρος ὑπέβαλαν τὴν ἐξῆς αἴτηση (Λεωνίδι Κυνουρίας, 18.6.1865), ποὺ παρουσιάζει ἐνδιαφέρον:

Πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν ἀμοιβῶν τῶν ἀγωνισαμένων καὶ θυσιασάντων ἐν τῷ Ἱερῷ ἀγῶνι Σ. Ἐπιτροπὴν!

Ἀπ' ἐνθερμον ἔρωτα πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς κοινῆς ἡμῶν πατρίδος κινούμενος καὶ ὁ σύζυγος τῆς ὑποφαινομένης χήρας Μιχαὴλ Οἰκονόμου, ὅτε κατὰ τὸ 1821 ἤκουσε τὴν φωνὴν τῆς ἀναξιοπαθούσης πατρίδος μας, μολονότι διέτριβε τότε εἰς Εὐρώπην, μόλον τοῦτο αἰθωρεῖ, μετὰ καὶ ἄλλων ὁμογενῶν δραξάμενος τὰ ὅπλα ἀφίχθη εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως, εἰς τὴν ἄλυσιν τῆς ὁποίας οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν, εἰδήμων ὢν τοῦ πυρροβολικοῦ.

Τὴν περὶ τὰ πολεμικὰ τοῦ ἀτυχοῦς συζύγου μου ἐμπειρίαν ἰδὼν ὁ ἀοίδιμος Δ. Ὑψηλάντης προεβίβασεν αὐτὸν χιλιάρχον, δώσας εἰς αὐτὸν διαταγὰς, ὅπως, ἀπελθὼν μετὰ τοῦ ὑπασπιστοῦ του Γρηγορίου Σάλλα, εἰς τὰς περὶ τὸν Ὀλυμπον χώρας διεγείρῃ αὐτὰς εἰς ἐπανάστασιν.

Ἐκτοτε, διατρίβων εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα μέχρι τοῦ 1823 δὲν ἔλειψε παρενρυσκόμενος εἰς ἀπάσας τὰς κατὰ τοῦ ἐχθροῦ συναπτομένας μάχας καὶ

μαχόμενος γενναίως κατ' αὐτῶν. Ἐπεμαρτύρει δὲ ταῦτα ὁ μέχρι τινος ἐπιζῶν ἔτι καπετὰν Διαμαντής, ὁ ἐξ Ὀλύμπου.

Σκοτώθηκε στὴν Ὑπάτη, σὰν πυροβολιστής.

14. Κυριαῆς Πανταζῆς Μιντζελιώτης, ὑποπλοίαρχος 1ης τάξεως.

Πρόκειται γιὰ ἀγωνιστή, ποὺ βοήθησε πολὺ στὸν ἀγῶνα καὶ ὁ φάκελός του περιέχει ἀξιοσημειώτα καὶ ἀξιοπίστα πιστοποιητικά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα προκύπτουν νέα καὶ ἄγνωστα στοιχεῖα γιὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ Ὀλύμπου καὶ γιὰ τὴν προσπάθεια τῆς Κεντρικῆς Διοικήσεως νὰ βοηθήσει τὸ κίνημα, ἀλλὰ τοῦτο ἔγινε μὲ μεγάλη καθυστέρηση καὶ συνεπῶς χωρὶς ἀποτέλεσμα. Ἔτσι:

α'. Στὸ ἀριθ. 398 «ἀποδεικτικό» (Ἀθήνα, 1.4.1842) ὑπογράφουν τὰ μέλη «τῆς κατὰ Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα Διοικήσεως, ὁ Ἄρειος Πάγος» καὶ ἀναφέρονται τὰ ἑξῆς:

Οἱ ὑποφανόμενοι μέλη τῆς κατὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα Διοικήσεως ὁ Ἄρειος Πάγος, κατὰ τὸ 1822 ἔτος ἐπιβιβασθέντες ἐκ Σκοπέλου εἰς τὸ ιδιόκτητον πλοῖον (ἱμβρίκι) τοῦ κυρίου Κυργιατζίη Πανταζῆ Μιντζελιώτου, ὁμοῦ μὲ τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ Ἀρείου Πάγου μετέβημεν εἰς Λιβάδα τῆς Εὐβοίας.

Καθ' ὅλον τὸν διάπλουον μας καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς διαμονῆς αὐτοῦ μετὰ τοῦ πλοίου του ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀρείου Πάγου καθὼς καὶ κατὰ τὴν ἐκείθεν εἰς Ὀλυμπον πρὸς μεταφορὰν στρατευμάτων, μὲ τὴν ἐνίσχυσιν (ἀπὸ ἀμοιβαίων ἐλλληρικῶν στρατευμάτων) διετήρει τὸ πλοῖον του, τὸ πλήρωμα αὐτοῦ συνιστάμενον εἰς δέκα ἐξ ναύτας, καὶ τὰ ἀπαιτούμενα πολεμοφόδια ἰδίαις δαπάναις, δεικνύων πάντοτε σπανίαν φιλογένειαν καὶ πραγματικὴν εὐπειθειαν εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ διηύθυνεν αὐτοπροσώπως τὸ πλοῖον εἰς τὸ ὁποῖον ἔφερε καὶ αὐτοὺς τοὺς δύο υἱοὺς του· ὁ εἷς ἥδη ἐπιζεῖ εἰς πενίαν. Ὅθεν, εἰς ἐνδειξιν τῶν ἐκδουλεύσεων πρὸς τὸ ἔθνος τοῦ ἥδη πεπρωμένου τοὺς ὀφθαλμοὺς γηραιοῦ τούτου ἀγωνιστοῦ, στερουμένου τῶν πρὸς τὸ ζῆν κατὰ τὸ γῆρας του ἀναγκαίων δίδεται πρὸς αὐτὸν τὸ παρὸν κατ' αἴτησίν του.

Ἀττικῆς Νεόφυτος

Δ. Μανσόλας

Νικόλαος Αἰνιάν(·)

Κ. Τασσίκος

Ἀδὰμ Δούκας.

β'. Σὲ «μαρτυρικό» μὲ ἀριθ. 398 γράφονται τὰ πῶς κάτω:

Ἐπειδὴ ἡ ὑπερτάτη Βουλὴ μοι εἶχε στείλει εἰς Ὀλυμπον δι' ἀναγκαίαις ὑποθέσεις, φθάσας εἰς Σκιάθον ἔμαθον ὅτι τὰ περιγιάλια τοῦ Ὀλύμπου εἶναι ὅλα εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ. Διὰ τὰ ἀκολουθήσω λοιπὸν τὴν διάβασίν μου βεβαίαν, καὶ νὰ ἡμπορέσω νὰ ἀνοίξωμεν μίαν συγκοινωνίαν μετὰ τῶν κα-

πεταναίων ἦτον ἀνάγκη νὰ ὑπάγω μὲ παρτίδα μεγάλην ἀρματομένην, ὑπε-
 χρέωσα μερικὰς παρτίδας καπετανέων νὰ μὲ ἀκολουθήσουν, οἱ ὅποιοι ἐστά-
 θησαν προθυμοί, ἀκολουθήσαντές με μὲ τὰ καράβια των καὶ μὲ ἰδιά των ἔξο-
 दा. "Ενας ἐξ αὐτῶν ἐστάθη καὶ ὁ παρὼν καπετὰν Κυριαζῆς Πανταζῆς Μιν-
 τζελιώτης μὲ τὸ καράβιον του καὶ μὲ μίαν σκαμπαβίαν του, ἔχων μαζί του 30
 ἀνθρώπους, ὁ ὅποιος ἐστάθη προθυμότατος εἰς τὰ πρὸς τὴν πατρίδα χρέη καὶ
 μὲ ἠκολούθησεν ἀπὸ τὰς 8 Ἀπριλί(ον) ἕως εἰς τῇ 30ῇ. Εἰς αὐτὸ τὸ διάστημα
 ἐφάνη ἄξιος καὶ ἐπάσχισε νὰ γίνῃ ὠφέλιμος μὲ κάθε του ἐπιμέλειαν. "Οθεν,
 διὰ πάσας τὰς ἐκδουλεύσεις τοῦ φιλογενοῦς καπετάνου, τοῦ μένου καὶ ἐγὼ ὑ-
 πόχρεως καὶ τὸ γένος.

1822, Ἀπριλίον 30 Σκιάθος

Νικόλαος Παπαδόπουλος.

Σὲ ἄλλο ἀντίγραφο γράφεται ὅτι ἡ χωρητικότητα τοῦ πλοίου του ἦταν
 4.000 «κοιλῶν».

γ'. Σὲ (μὲ ἀριθ. 398) πιστοποιητικὸ γράφονται τὰ ἑξῆς:

Δηλοποιεῖται διὰ τοῦ παρόντος ὅτι ὁ Κυριαζῆς Πανταζῆς Μαντζελιώ-
 της, караβοκύρης, τρεῖς μῆνας μὲ ἠκολούθησεν ἀμισθωτὶ μὲ τὸ πλοῖον του
 καὶ συντρόφους. "Εζήτησε λοιπὸν τὸ παρὸν ἐμμάρτυρον καὶ τῷ ἐδόθη, ἵνα ἔχῃ
 εἰς καιρὸν ἐλευθερίας λόγον νὰ ζητῇ τὸ δίκαιόν του παρὰ τῶν ἐπιστατῶν, Προ-
 ἔδρων καὶ ἀρχηγῶν του, δεκτὸς ὡς καλὸς πατριώτης. Διὸ καὶ ὑποφαίνομαι τῇ
 σφραγίδι μου.

Τὴν 29 Αὐγούστου 1822 ἐν τῇ Σκιάθῳ

Ὁ Ἀρχηγός

Διαμαντῆς Νικολάου

Ὁ Γραμματεὺς Ἰω. Κωνσταντινιάδης.

δ. Σὲ «Καταγραφὴ ἐξόδων» του διαβάζομε καὶ τὰ πιὸ κάτω (διορθώθη-
 καν τὰ ὀρθογραφικὰ λάθη):

Ἀπὸ 30 Ἀπριλίον ἕως 3 Μαΐου 1822, ὅπου ἐμβαρκάρισα τὸν Νικό-
 λαον Παπαδόπουλον ἀπεσταλμένος ἀπὸ τὴν Ἐθνικὴν Βουλὴν, καθὼς διαλαμ-
 βάνει καὶ τὸ ἀποδεικτικόν, μισθοὶ διὰ τριάντα ἀνθρώπους, καράβι καὶ σκαμ-
 παβία ἐπλήρωσα τάλληρα 150.

Κουμπάνιες καὶ πολεμοφόδια εἰς τὸ αὐτὸ ταξίδι ὅπου ἐπῆγα εἰς τὸν κόρ-
 φον τῆς Θεσσαλονίκης τάλληρα 130.

Ἀπὸ Μαῖου μέχρι Ἰουνίου 3 ἐμβαρκάρισα τὸν Ἀρειον Πάγον ἀπὸ Σκό-
 πελον καὶ τὸν ἐπῆγα εἰς Λιθάδα, μισθοὶ τῶν ἀνθρώπων 16 πρὸς τάλληρα 5 τὸν
 καθένα τάλληρα 80.

Κουμπάνιες καὶ πολεμοφόδια εἰς αὐτὸ τὸ ταξίδι ἐξώδενσα τάλληρα 93.

Ἀπὸ 29 Ἰουνίου ἕως 27 Αὐγούστου μὲ ἐμβάρκαρεν ὁ Ἀρειος Πάγος τὸν

κον Διαμαντῆν Νικόλαον, διὰ τὰ πηγαίνωμεν εἰς τὸν Ὀλύμπον, ἐξώδενσα εἰς τροφὰς καὶ πολεμοφόδια καὶ μισθοὺς τῶν ἀνθρώπων διὰ μῆνας τρεῖς τάλληρα 462.

Τέλος, ἀναφέρεται καὶ τὸ ταξίδι τοῦ στὰ Ψαρά (23.2.1824).

15. *Ραζῆς Χρυσάνθος*, ἀπὸ τὴν Κεφαλλονιά, ἱερομόναχος, ἀξιωματικὸς 3ης τάξεως.

Στὸν φάκελό τοῦ περιέχονται ἀξιόλογα ἔγγραφα. Τὰ καταχωρῶ, μιὰ καὶ δὲν τὰ βρῆκα δημοσιευμένα καὶ σχετίζονται καὶ μὲ τὴν ἐπανάσταση τοῦ Ὀλύμπου:

α'. Γράμμα τοῦ Ἀνθιμου Γαζῆ, ποῦ τὸ ἔστειλε (9.5.1821) ἀπὸ τὸ στρατόπεδο τοῦ «Γόλου» (= Βόλου), πρὸς τοὺς Ὑδραίους, ὅπου γράφονται καὶ τὰ ἐξῆς:

«... Οἱ τῆς Ὑσσας ἐγκάτοικοι καὶ τοῦ Ὀλύμπου κινοῦνται καὶ αὐτοὶ σήμερον· τὰ μέρη τοῦ Ἀρμυροῦ ἐκινήθησαν ἐχθές... νὰ πολιορκήσωσι τὸ Ζητούνι... ἡ Λάρισσα... σήμερον ἐμάθαμεν ὅτι ἐκινήθησαν καὶ τὰ πέριξ Θεσσαλονίκης...».

Μὲ τοῦτο ἀπαντοῦσε σὲ ἐπιστολὴ τους τῆς 29.4.1821.

β'. Ἐγγραφο τῶν προκρίτων τῆς Ὑδρας πρὸς τοὺς μοναχοὺς τοῦ Ἀγίου Ὁρους, ποῦ ἀρχίζει:

«Πανοσιώτατοι ἡγούμενοι καὶ μοναχοὶ τῶν ἐν Ἀγίῳ Ὁρει μοναστηρίων Ἡ φιλογενεστάτῃ Πατρίς μας, βλέπουσα τὴν γενικὴν ζήτησιν τῶν ὁμοπίστων».

Καὶ τελειώνει:

«Παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς εἰδοποιεῖτε περὶ τῶν κατορθωμάτων σας», χωρὶς νὰ ἀναφέρεται ἡ ἡμερομηνία τῆς συντάξεώς του καὶ οὔτε ὑπάρχουν ὑπογραφές.

Ὑπάρχει ὁμως καὶ ἡ ἐξῆς ἀξιόλογη σημείωση ἐνὸς Χρυσάνθου (:), ἡ ὁποία δημοσιεύεται ὅπως ἔχει:

«Διὰ τοῦ παρόντος ἐνθουσιάσθησαν καὶ ὠπλίσθησαν δύο χιλιάδες μοναχοί, οἵτινες καταβαίνοντες ἐπολιόρκησαν τὴν Θεσσαλονίκην, κόψαντες παρευθὺς τὰ νερά· οἱ δὲ Τοῦρκοι ἀπελπισθέντες ὑποχρέωσαν διὰ τῆς βίας τοὺς Ἑβραίους νὰ μαχήσουν μὲ τοὺς μοναχοὺς, καὶ ἐγινεν ἡ πόλις ἄνω κάτω».

16. *Γρηγόριος Σάλλας*, ἀπὸ τὴν Πάρο, ἀξιωματικὸς 4ης τάξεως, χιλίαρχος.

Στὸν φάκελο τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ὀλύμπου¹ ὑπάρχουν τὰ ἐξῆς ἔγγραφα:

1. Γιά τὸν Γρηγόριο Σάλα ἢ Σάλλα βλ. Γ. Χ. Χιονίδης, Ἡ ἐκστρατεία, ὁ.π., σ. 16 κ.ε., 25 κ.ε. καὶ 49-51, ὅπου βιβλιογραφία καὶ κριτικὴ τῆς συμπεριφορᾶς, τῶν πράξεων καὶ τῶν παραλείψεων του.

α'. Ἀναφορά (Ἀθήνα, 7.4.1866) τῆς Μαριγιῶς, χήρας Γρηγορίου Σάλλα, κατοίκου Ἀθηνῶν, ὅπου ἀναγράφονται καὶ τὰ πιὸ κάτω: «Ἡ ὑποφαινομένη δυστυχὴς χήρα τοῦ μακαρίτου Γρηγορίου Σάλλα, καταγομένου ἐκ τῆς νήσου Πάρου καὶ φονευθέντος κατὰ τὸ 1827». Ὑστερα ἀναφέρεται εἰς διπλώματα τοῦ Σεπτεμβρίου καὶ τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1821, ποὺ τὰ ἐπίσημα πρωτότυπά τους τὰ κρατοῦσε ἡ ἴδια καὶ συνεχίζει: «... διὰ δὲ τοῦ ἐτέρου διορίζεται ἀρχιστράτηγος τῆς Μακεδονίας, ὅπου μεταβάς κατὰ τὸ 1822 ἀνεξωπύρωσεν εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη τὴν ἐπανάστασιν. Ἀποτυχούσης τῆς ἐκστρατείας ἐκείνης, πολλὰ ὁ σύζυγός μου ὑποστάς καὶ διακινδυνεύσας, ἐπανῆλθεν εἰς Πελοπόννησον».

Κατόπιν γράφει ὅτι μετὰ τὸν θάνατο τοῦ ἄντρα τῆς πέθαναν καὶ τὰ δύο παιδιὰ τους, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ ἓνα ἦταν ἀγόρι καὶ τὸ ἄλλο κορίτσι. Ἀκόμα ἀναφέρει ὅτι ἦταν χιλιάρχος καὶ ὑπασπιστὴς τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντη καὶ ἀρχιστράτηγος τῆς Μακεδονίας. Ἀκολούθησε τὸν Ὑψηλάντη στὴν Τρίπολη, στὴν Κόρινθο, στὸ Ἄργος, στὴν Ἀγία Μαρίνα καὶ ἄλλοι.

β'. Ὑπέβαλε καὶ δευτέρη αἴτηση (Ἀθήνα, 5.9.1871), ὅπου προσθέτει ὅτι ὁ ἄνδρας τῆς σκοτώθηκε σὲ μάχη στὸ Λεωνίδι καὶ συνεχίζει: «Δὲν ὑπολείπομαι δὲ νὰ φανερώσω ὅτι ὁ σύζυγός μου Γρηγόριος Σάλλας, γεννηθεὶς ἐν Πάρῳ, διετέλει εἰς Ρωσσίαν, ὅτε ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα μαζί μὲ τὸν ἀείμνηστον Ὑψηλάντην. Εἶχμεν περιουσίαν ἐν Σμύρνῃ, ἐκ προικός μου, τὴν ὁποῖαν οἱ Τοῦρκοι, ἔνεκα τοῦ συζύγου μου, ἐδήμευσαν», μὲ συνέπεια νὰ δυστυχεῖ ἡ ἴδια. Στὴ δευτέρη αἴτησή της γράφει ὅτι ἀπέκτησαν (μονάχα) ἓνα κορίτσι.

γ'. Ὑπάρχουν ἀκόμα δύο ἀντίγραφα τῆς πιὸ κάτω ἐπιστολῆς τοῦ Δ. Ὑψηλάντη, μὲ τὴν ὁποῖα τοῦ γίνεται γνωστὸ ὅτι προάγεται σὲ χιλιάρχο:

Ἡμέτερε ὑπασπιστὰ κύριε Γρηγόριε Σάλλα,

Διὰ τὴν σταθερότητα καὶ πίστιν τῶν εἰς τὸ γένος διαφορῶν δουλεύσεων, καὶ διὰ τὴν φρόνησιν καὶ ἀνδρείαν, τὴν ὁποῖαν ἔδειξες εἰς ὅλας τὰς μάχας τῆς πολιορκίας τῆς Τριπολιτζᾶς, σὲ προοβιάζομεν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ χιλιάρχου, βέβαιοι ὄντες ὅτι θέλεις φιλοτιμηθῇ νὰ κάμῃς καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἔργα πρέποντα εἰς τὸν βαθμὸν τοῦτον καὶ ἄξια τῆς κοινῆς τοῦ Γένους καὶ τῆς ἰδιαίτερας τιμῆς ἡμῶν.

Πρὸς τὸν ὑπασπιστὴν χιλιάρχον

κύριον Γρηγόριον Σάλλαν

Ἐν Ἀργεὶ τῇ 22 Νοεμβρίου 1821

Δημήτριος Ὑψηλάντης

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου.

Τέλος, ἂς σημειωθεῖ ὅτι στὸ «Ἀρχεῖον τῶν Ἀγωνιστῶν» ὑπάρχουν φάκελοι καὶ γι' ἄλλους τρεῖς ἀγωνιστὲς μὲ τὸ ἴδιο ἐπίθετο (ποὺ γράφεται ὁμως

στις περιπτώσεις αυτές με ένα λ: «Σάλας»). Συγκεκριμένα, τοῦτοι ἦσαν: Ὁ Ἀνδρέας καὶ ὁ «Μητζός», στρατιῶτες, ἀπὸ τῆ Σιβίστα Μεσολογγίου καὶ ὁ Σταῦρος Γεωργίου ἢ Σάλας, ὑπαξιωματικός, ἀπὸ τὸ Ἄργος.

17. *Δημήτριος Τζήρος*, ἀξιωματικός 4ης-6ης τάξεως.

Γνωρίζαμε ἤδη ὅτι τοῦτος πολέμησε στὸν Ὀλυμπο καὶ τὸ ἐπιθετὸ του τὸ ξέραμε μὲ τὴ γραφὴ Τζίνος¹.

α'. Ἡ γυναίκα του Ἑλένη σὲ αἴτησή της (Ἀθήνα, 16.5.1865) προβάλλει χρηματικὲς ἀξιώσεις, γράφοντας ὅτι ὁ ἄντρας της εἶχε τὸν βαθμὸ τοῦ ταγματάρχη.

β. Σώθηκε (στὸ πρωτότυπό του) τὸ πιὸ κάτω πιστοποιητικό:

Ἄρ. 8017.

Ἑλληνικὴ πολιτεία

Ἡ ἐπὶ τῆς οἰκονομίας

Γραμματεία

Δηλοποιεῖ

Ὅτι κατὰ τὸ ἀπὸ ἀρ. 722 διάταγμα τῆς Κυβερνήσεως, δι' οὗ ἐπικυροῦνται οἱ μέχρι τῆς 28 Μαρτίου λογαριασμοὶ τοῦ κατὰ τὰ Μέγαρο Ἑκτ. Ἀστυνομον Κ. Δ. Τζήρου, ὁφείλονται αὐτῷ εἰς ἐξόφλησιν τῶν προκειμένων λογισμῶν φοίνικες χίλιοι ἐξήκοντα πέντε καὶ λεπτὰ εἴκοσιν. Ἄρ. 1065: 20, ἀντὶ τῶν ὁποίων τῷ δίδεται τὸ παρὸν καὶ θέλει εἶσθαι δεκτὸν ἀντὶ μετρητῶν παρὰ τοῦ Ταμείου εἰς πᾶσαν πληρωμὴν.

Ἐν Ναυπλίῳ τὴν 3 Ἰανουαρίου 1833.

Ὁ Γραμματεὺς

Α. Μανροκορδάτος.

18. Ἀποστόλης Ἰωάννου Τζήρος, ἀπὸ τὴν Ἄρτα, στρατιώτης.

Οἱ «πατριῶται» Ἀγγελῆς Γάτζος καὶ Κώστας Χορμόβας (ἀριθμ. 12.605, Ναῦπλιο, 8-6-1834) βεβαιώνουν (σὲ ἐνικὸ ἀριθμὸ) ὅτι: «Ὁ ὑποφαινόμενος πιστοποιῶ, ὅτι ὁ Ἀπόστολος Τζήρος Ἀρτινός, ἐχρημάτισεν ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν μου στρατιώτης κατὰ τὸ 1822, ὅπου ἐλάβομεν τὰ ὅπλα εἰς Ὀλυμπον κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Παρευρέθη εἰς ὅλας ἐκεῖνας τὰς μάχας καὶ εἰς τὴν τελευταίαν εἰς Νιάουстан. Ἀφοῦ ἠλθαμεν εἰς Ἀγραφα, ἐκινήθημεν πάλιν κατὰ τῶν ἐχθρῶν, καθὼς καὶ εἰς Πλάκα καὶ εἰς Πέτα...».

19. Γιάννης Μορῆς, ἀπὸ τὰ Τρίκερα, πλοίαρχος.

Στὸ «Ἀρχεῖον Φιλήμονος» τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης σώθηκε (ἀριθ.

1. Βλ. γιὰ τοῦτον Γ. Χ. Χιονίδης, Ἡ ἐκστρατεία, ὅ.π., σ. 11.27, 32,36, 40, 43 καὶ 54-55. Βλ. καὶ στοῦ Γιάννη Κολιόπουλου, ὅ.π., σ. 17, 51, 56 106, 123 καὶ 349.

7.136 και 3.484Α, σημειωμένος με μολύβι) τὸ πιὸ κάτω ὑποσχετικὸ συμφωνητικὸ ἐνοικιάσεως πλοίου γιὰ τὴν ἐκστρατεία τοῦ Ὀλύμπου:

Διὰ τοῦ παρόντος δηλοποιῶ ὁ ὑποκάτωθι γεγραμμένος ὅτι, κινούμενος ὑπὸ ζήλον πίστεως τε καὶ πατρίδος ἀρμάτωσα τὸ πλοῖόν μου μὲ: 32 τριάντα δύο ἀνθρώπους, καὶ πηγαίνω εἰς Ὀλυμπον διὰ νὰ δουλεύσω μετὰ τὴν συμφωνίαν ὅπου ἤθελα κάμει με τοὺς Ὀλυμπίους, ὑπόσχομαι δὲ νὰ μὴ φέρω οὐδεμίαν βλάβην εἰς τοὺς ὁμογενεῖς μου ἀδελφούς, νὰ σέβωμαι καὶ τὰς οὐδετέρας σημαίας, πλὴν μὲ ἔρευναν. Ταῦτα ὑπόσχομαι καὶ ἐπέργαφα ἰδιοχείρως, ἵνα σώζηται τὸ παρὸν ἀποδεικτικὸν εἰς τὸν Σεβαστὸν Ἀρσενιον Πάγον.

1822, Ὁ Απριλίον 11, ἐκ Λιθάδος τῆς Εὐβοίας.

Καπετὰν Γιάννης Μορῆς, Τρικεριώτης, ὑπόσχομαι.

ΣΧΕΤΙΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΑΠΟ ΤΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΟΥ ΙΩ. ΦΙΛΗΜΟΝΑ

Στὸ «Ἀρχεῖον Φιλήμονος», τοῦ Τμήματος χειρογράφων τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Ἀθηνῶν, ὑπάρχουν πολλὰ καὶ ἐνδιαφέροντα ἐγγραφα.

Διαλέγω παρὰ κάτω ὅσα σχετίζονται μὲ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821-1822 στὴ Μακεδονία καὶ δὲν τὰ βρῆκα δημοσιευμένα:

α'. Ἐπιστολὴ τοῦ Θ. Νέγρη πρὸς τὸν Π. Ἀναγνωστόπουλο (α/α, 7.137/3.485) ἀπὸ τὴν Κόρινθο, τῆς 12.4.1822, ὅπου γράφονται τὰ ἐξῆς:

Ἀγαπητὲ ἀδελφέ,

Ἐλαβον πρὸ ἡμερῶν ἐγγραφόν Σας, περιεκτικὸν τριῶν ἐφημερίδων καὶ εἰδήσεων περὶ τοῦ κατὰ Θεσσαλίας πολέμου. Ὁ γραμματοκομιστής, μὲ εἶπεν ὅτι ἔρχεται νὰ λάβῃ τὴν ἀπόκρισιν ἀλλὰ δὲν ἐφάνη ἄχρι τοῦδε.

Χαίρω μεγάλως, ἀδελφέ, φανταζόμενος τὰς καρποφόρους πεδιάδας τῆς ἐνδόξου Θεσσαλίας μέλος τῆς πτωχοῦς μας Ἑλλάδος, τὸ ὅποιον τοῦτο δὲν εἶναι δύσκολον μετὰ τὸν ἐξοπλισμὸν τῶν Ὀλυμπίων, ἂν ὁ ἐντεῦθεν στρατὸς κατορθώσῃ πρῶτον νὰ κερδήσῃ τὴν Φούρκαν καὶ ἐξακολουθήσῃ ἔπειτα μὲ τὴν ὁποίαν φέρεται ἐπὶ τοῦ παρόντος ζέσιν...

β'. Ἰωάννου Βασιλειάδου Βυζαντινὸν (= Ἰωάννου Φιλήμονος;) ἀριθ. 8.616 καὶ 9.102-9.103.

Τίτλος: «Αἱ προκαταρκτικαὶ αἰτίαι τῆς ἐπιδρομῆς καὶ τῆς εἰσβολῆς τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὴν Πελοπόννησον», Πελοπόννησος, Νοέμβριος 1822.

Φύλλ. 9α-β, σημ. β ἀπὸ τὸ φύλλ. 8β. Στις 14.3.1822, ἀπὸ τὸ Δίστομο, ὁ Δημ. Ὑψηλάντης καλοῦσε τοὺς καπεταναίους νὰ συγκεντρωθοῦν στὴ Γραβιά.

Φύλλ. 9β, σημ. ἀπὸ τὸ φύλλ. 9α:

«ὣ κυρίευσις τοῦ Ζητουνίου θέλει καταστήσῃ ἄφοβον εἰς τὸ ἐξῆς τὰ μέρη ταῦτα τῆς Ἑλλάδος. Θέλει σηκώσῃ τοὺς Ὀλυμπίους καὶ θέλει μᾶς ἀνοίξῃ διὰ τὰ ἐμπρὸς τὸ πλέον ἐνδοξον στάδιον...».

γ'. *Ἰωάννου Βασιλειάδου Βυζαντίου* (= Ἰωάννου Φιλήμονος).

«Συνοπτική ἔκθεσις περὶ τῶν αἰτιῶν τῆς διαλυθείσης ἑλληνικῆς διοικήσεως τῆς Ἀἰς περιόδου.

Ἐκ Τριπολιτσᾶς, τὴν 20 Ἰουλίου 1823 καὶ 3ον (ἔτος) τῆς Ἀνεξαρτησίας»

Στὴν 5ῃ σελίδα γράφονται τὰ ἐξῆς γιὰ τὶς συνέπειες τῆς διαμάχης μεταξὺ Φαναριωτῶν, Μαυροκορδάτου, Νέγρη καὶ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ:

«Συγχρόνως ἐμποδίζουν καὶ τὴν εὐτυχὴ ἔκβασιν τοῦ Ὀλύμπου, ἐπειδὴ ἐσηκώθη τότε εἰς τὰ ἄρματα διὰ τοῦ Ὑψηλάντου τὴν ἐμποδίζουσιν, ἐπιστρέψαντες ὀπίσω τὰ δύο Ψαριανὰ καράβια, φέροντα τὴν πολεμικὴν ὕλην καὶ τοῦτο πάλιν διατί; διὰ νὰ μὴ δοξασθῇ ὁ Ὑψηλάντης, ὡς ἐνεργὸς φαινόμενος τῆς ἐλευθερίας τῶν Θεσσαλῶν, καὶ ἐνδυναμωθῇ, εὐρεθεὶς ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοσοῦτων δυνάμεων. Καὶ ἡ κοινὴ πρόοδος; Ἄς ἐμποδισθῇ! Τοιαῦται παράλογοι ὑπόνοιοι τοὺς καταδυναστεύουν, χωρὶς ποσῶς νὰ ἐμβλάψωσιν εἰς τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ ἀνδρός, καὶ τοὺς ἀγῶνας καὶ τοὺς κινδύνους ὅπου ὑπέμεναν, ἀποβλέπων εἰς μόνην τὴν κοινὴν ἀνόρθωσιν καὶ εὐδαιμονίαν».

Ἐπιτίθεται ἐναντίον τῶν Πελοποννησίων καὶ τῆς Κεντρικῆς Διοικήσεως (Ἀρείου Πάγου).

Στὴν 9ῃ σελίδα σημειώνονται: «Ἐν τμήμα τῆς Κεντρικῆς Διοικήσεως ἐγκατεστάθη εἰς Εὐβοίαν ... ὅθεν διέφθειρε σκάνδαλα, διενήργει πατριὰς καὶ ἐσφετερίζετο παρανόμως τὰ κοινὰ τῆς νήσου, ὑπερασπιζόμενον ἀπὸ τὸν Διαμαντῆν Νικολάου Ὀλύμπιον, τὸν ὁποῖον ὠνόμασαν καὶ στρατηγὸν Εὐβοίας, χωρὶς ποσῶς νὰ ἀγωνισθῇ εἰς τὸ ἐθνικὸν στάδιον καὶ νὰ δειχθῇ καθαρά ὁ εἰλικρινὴς πατριωτισμὸς του καὶ ἡ ἑλληνικὴ γενναιότης του...».

δ'. Ἐγγραφο (372/30.3.1842, ποὺ ὕστερα ἀριθμήθηκε μὲ τοὺς ἀριθμοὺς 8.794/5.143, πρβλ. καὶ 8.793/5.142) τοῦ διοικητοῦ τῆς Θήρας πρὸς τὴ Γραμματεία (Ὑπουργεῖο) τῶν Ἐκκλησιαστικῶν γιὰ τὸν περιβόητο Θ. Καίρη, ὅπου (φύλλ. 2α) γράφονται καὶ τὰ ἐξῆς, γιὰ τὴ γνωστὴ μας συμμετοχὴ τοῦ στῆν ἐπανάστασιν τοῦ Ὀλύμπου'.

«... ὅτε ὁ Διδάσκαλος ἦτον ἔνθους, τῷ ἐνέπνεε τὸν θεῖον τῆς ἐλευθερίας ἔρωτα, πειθὼν αὐτὸν μᾶλλον εἰς τὸν ἐνδοξον θάνατον ἢ τὴν ἐπάρατον δουλείαν. Καὶ ὁ τοσοῦτου ἐνθουσιασμοῦ ἔμπλεως ἦτον Ἕλληνας, μεταβαίνων κατὰ τὸ 1821 ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον εἰς τὸν Ὀλυμπόν, ἐνθουσιάζει καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον, καὶ διατρέχει τὰς ὑπερηφάνους κορυφὰς καὶ κοιλάδας τῶν ὀρέων του, γυμνὸς καὶ ἀνυπόδητος, καθ' ἐξάμηνον ὁλόκληρον...».

Τέλος, ἐξυμνεῖ τὸν Καίρη, ποὺ ἦταν πιά γέροντας.

1. Βλ. Γ. Χ. Χιονίδης, ὁ.π., σ. 7, 9, 11, 19, 26-28, 31-32, 34, 38, 40 καὶ 47.

ΠΡΟΣΘΗΚΗ :

Ἡ πιὸ πάνω μελέτη μου¹ παραδόθηκε γιὰ δημοσίευση στὶς 15.9.1979. Ὅταν εἶχε ἤδη στοιχειοθετηθεῖ, κυκλοφόρησε ὁ 12ος τόμος τοῦ περιοδικοῦ «Θεσσαλικά Χρονικά» (1977-1979), ὅπου δημοσιεύεται ἡ ἐργασία τοῦ Ν. Κ. Γιαννοῦλη, Θεσσαλοὶ ἀγωνιστὲς τοῦ 1821, ἀρχεῖακὸ ὑλικό, Ἀθήνα 1979, σ. 303, ὅπου ἀφιερώνεται τὸ τέταρτο (IV) κεφάλαιο σὲ ἐβδομήντα ἀγωνιστὲς τοῦ Ὀλύμπου (βλ. ἰδιαίτερα τὶς σ. 136-186), ποὺ γράφτηκε μὲ βάση καὶ τὰ στοιχεῖα τοῦ Ἀρχείου Ἀγωνιστῶν τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης. Δὲν ἦταν ὅμως δυνατὴ πιά ἡ ἀναφορά μου στὴ μελέτη τούτη, οὔτε ἡ ἀναδιάρθρωση τῆς ἐργασίας μου, ὅπως, ἀσφαλῶς, γίνεται εὐκόλα κατανοητό.

Βέροια

ΓΙΩΡΓΟΣ Χ. ΧΙΟΝΙΔΗΣ

1. Θεωρῶ εὐχάριστη ὑποχρέωσή μου, νὰ σημειώσω καὶ ἀπὸ τὴ θέση αὐτὴ ὅτι καὶ ἡ ἐργασία μου τούτη δὲν θὰ ἦταν δυνατό νὰ γραφεῖ χωρὶς τὴν πρόθυμη βοήθεια τοῦ δ. Φ. κ. Παναγ. Νικολοπούλου, Διευθυντῆ τοῦ Τμήματος Χειρογράφων καὶ Ὁμοιοτύπων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, γιατί χρειάστηκε πολὺμηνη μελέτη τῶν φακέλων καὶ ἡ ἐξυπηρέτησή μου ἀπὸ τὸν ἴδιο προσωπικά, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχε τότε ἄλλο προσωπικό, σὸ Τμήμα τοῦτο.

R É S U M É

Georges Hionidis, Documents inédits et indications inconnues sur les «Kleftarmatoli» et l' Insurrection (1821-22) en Macédoine et particulièrement en Olympe.

D'après des pétitions, certificats etc., qui se gardent dans les «Archives des Combattants» de la Bibliothèque Nationale d'Athènes, une tentative est élaborée de donner de nouveaux renseignements sur deux catégories de combattants.

Dans la première partie sont publiés des documents ou des extraits de documents et leur résumé sur les 25 Kleftarmatoli Macédoniens-Olympiens: Dimos Nikolaou ou Psarodimos d'Olympe, Kostas Nikolaou d'Olympe, Athanassios Syropoulos, Giorgis Syropoulos, Ioannis (Yiannakis) Syropoulos, Melios Syropoulos, Anagnostis Petsavas, Lazaious, Mitros Liakopoulos, Démétrius Liakopoulos, Nikolaos Liakopoulos, Vassilios Liakopoulos, Vassilios Likaos, Georgios Zahilas, Ioannis Manakopoulos, Tolios Mihail ou Lagomitropoulos, Emmanuel et Nikolaos Molotzos, Iakovos Perikleous d'Olympe, Ioannis Tzamis ou Tsamis, Kostas Tolios, Démos-Démétrius Christodoulou, Triantafillos Christodoulou, Lambros Konstantinou, Georgios et Démétrius Kolemis et Démétrius Mitas ou Kyparissis.

Dans la deuxième partie on publie des renseignements et des documents pour 19 combattants et surtout des marins, qui n'étaient pas des Macédoniens, mais qui prirent part aux événements insurrectionnels de Macédoine et, particulièrement, d'Olympe, soit: G. Didimas, M. Zades, M. Koutavos, G. Lelis, Io. Kopas, An. Mavroyiannis, K. Mavroyiannis, D. Konstantinou, E. Mitropoulos, A. Neroutzos, I. Nikou ou Tzamis, S. Xanthakis, M. Economu, K. Pantazis Mitzeliotis, R. Chrysanthos, Greg. Sallas, D. Tzinos, A. Tziros et G. Moris.

En outre, on publie des extraits des documents des «Archives Philimon», de la même Bibliothèque, relatifs. Enfin, une bibliographie et des explications sont données dans 41 annotations.